

A TÖRVÉNYSZÉK ÍTÉLETE (nyolcadik tanács)

2011. július 13.*

A T-138/07. sz. ügyben,

a **Schindler Holding Ltd** (székhelye: Hergiswil [Svájc]),

a **Schindler Management AG** (székhelye: Ebikon [Svájc]),

a **Schindler SA** (székhelye: Brüsszel [Belgium]),

a **Schindler Deutschland Holding GmbH** (székhelye: Berlin [Németország]),

a **Schindler Sàrl** (székhelye: Luxembourg [Luxemburg]),

a **Schindler Liften BV** (székhelye: Hága [Hollandia])

* Az eljárás nyelve: német.

(képviselik őket: R. Bechtold, W. Bosch, Soltész U. és S. Hirsbrunner ügyvédek)

felpereseknek

az **Európai Bizottság** (képviselik: K. Mojzesowicz és R. Sauer, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen,

támogatja:

az **Európai Unió Tanácsa** (képviselik: M. Simm és G. Kimberley, meghatalmazotti minőségben)

beavatkozó,

az [EK] 81. cikk alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/38.823 – „felvonók és mozgólépcsők”-ügy) 2007. február 21-én hozott C (2007) 512 végleges bizottsági határozat megsemmisítése, illetve másodlagosan a felperesekkel szemben kiszabott bírságok összegének csökkentése iránti kérelem tárgyában,

A TÖRVÉNYSZÉK (nyolcadik tanács),

tagjai: M. E. Martins Ribeiro elnök (előadó), N. Wahl és A. Dittrich bírák,

hivatalvezető: K. Andová tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2009. szeptember 17-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 A jelen ügy tárgya az [EK] 81. cikk alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/38.823 – „felvonók és mozgólépcsők”-ügy) 2007. február 21-én hozott C (2007) 512 végleges bizottsági határozat (a továbbiakban: megtámadott határozat) megsemmisítése iránti kérelem, amely határozat összefoglalóját az *Európai Unió Hivatalos Lapjának* 2008. március 26-i számában (HL C 75., 19. o.) tették közzé, illetve másodlagosan a felperesekkel szemben kiszabott bírságok összegének csökkentése iránti kérelem.
- 2 A megtámadott határozatban az Európai Közösségek Bizottsága megállapította, hogy a következő társaságok megsértették az EK 81. cikket:
  - a Kone Belgium SA (a továbbiakban: Kone Belgium), a Kone GmbH (a továbbiakban: Kone Németország), a Kone Luxembourg Sàrl (a továbbiakban: Kone Luxemburg), a Kone BV Liften en Roltrappen (a továbbiakban: Kone Hollandia) és a Kone Oyj (a továbbiakban: KC) (a továbbiakban együtt vagy külön: Kone);

- az Otis SA (a továbbiakban: Otis Belgium), az Otis GmbH & Co. OHG (a továbbiakban: Otis Németország), a General Technic-Otis Sàrl (a továbbiakban: GTO), a General Technic Sàrl (a továbbiakban: GT), az Otis BV (a továbbiakban: Otis Hollandia), az Otis Elevator Company (a továbbiakban: OEC) és a United Technologies Corporation (a továbbiakban: UTC) (a továbbiakban együtt vagy külön: Otis);

  - a Schindler SA (a továbbiakban: Schindler Belgium), a Schindler Deutschland Holding GmbH (a továbbiakban: Schindler Németország), a Schindler Sàrl (a továbbiakban: Schindler Luxemburg), a Schindler Liften BV (a továbbiakban: Schindler Hollandia) és a Schindler Holding Ltd (a továbbiakban együtt vagy külön: Schindler);

  - a ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV (a továbbiakban: TKLA), a ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (a továbbiakban: TKA), a ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH (a továbbiakban: TKF), a ThyssenKrupp Elevator AG (a továbbiakban: TKE), a ThyssenKrupp AG (a továbbiakban: TKAG), a ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl (a továbbiakban: TKAL) és a ThyssenKrupp Liften BV (a továbbiakban: TKL) (a továbbiakban együtt vagy külön: ThyssenKrupp); és

  - a Mitsubishi Elevator Europe BV (a továbbiakban: MEE).
- 3 A Schindler az első világszintű, felvonókat és mozgólépcsőket szállító cégcsoportok egyike. Anyavállalata a Svájcban székhellyel rendelkező Schindler Holding, (a megtámadott határozat (27) preambulumbekendése). A Schindler a felvonók és mozgólépcsők területén nemzeti leányvállalatokon keresztül folytatja tevékenységeit. Ezek többek között Belgiumban a Schindler Belgium, Németországban a Schindler Németország, Luxemburgban a Schindler Luxemburg, Hollandiában pedig a Schindler Hollandia (a megtámadott határozat (28)–(32) preambulumbekendése).

A közigazgatási eljárás

1. A Bizottság vizsgálata

- 4 A Bizottság 2003 nyarán információkat kapott arról, hogy feltehetően kartell áll fenn a négy fő, felvonókat és mozgólépcsőket gyártó, az Unióban üzleti tevékenységet folytató európai társaság, azaz a Kone, az Otis, a Schindler és a ThyssenKrupp között (a megtámadott határozat (3) és (91) preambulumbekzdése).

Belgium

- 5 A Bizottság 2004. január 28-tól kezdve és 2004 márciusában az [EK 81.] és az [EK 82. cikk] végrehajtásáról szóló első, 1962. február 6-i 17. tanácsi rendelet (HL 1962. 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 14. cikkének (2) és (3) bekezdése alapján vizsgálatokat folytatott többek között a Kone, az Otis, a Schindler és a ThyssenKrupp leányvállalatainak helyiségeiben Belgiumban (a megtámadott határozat (92), (93), (95) és (97) preambulumbekzdése).
- 6 A kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló bizottsági közlemény (HL 2002. C 45., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 155. o.) (a továbbiakban: 2002. évi engedékenységi közlemény) alapján a Kone, az Otis, a ThyssenKrupp és a Schindler egymást követően kérelmet nyújtott be. Az érintett vállalkozások e kérelmeket kiegészítették (a megtámadott határozat (94), (96), (98) és (103) preambulumbekzdése).

- 7 E közlemény 8. pontjának b) alpontja alapján a Kone 2004. június 29-én feltételes mentességet kapott (a megtámadott határozat (99) preambulumbekzdése).
- 8 A Bizottság továbbá 2004 szeptembere és decembere között az [EK] 81. és az [EK] 82. [cikkben] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.) 18. cikke alapján tájékoztatáskérést küldött a Belgiumban elkövetett jogsértésben részt vevő vállalkozásoknak, több, e tagállamban lévő ügyfélnek és a belga Agoria szövetségnek (a megtámadott határozat (101) és (102) preambulumbekzdése).

Németország

- 9 A Bizottság 2004. január 28-tól kezdve és 2004 márciusában a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdése alapján vizsgálatokat folytatott többek között az Otis és a ThyssenKrupp leányvállalatainak helyiségeiben Németországban (a megtámadott határozat (104) és (106) preambulumbekzdése).
- 10 A Kone 2004. február 12-én és 18-án Németországra vonatkozó információkkal egészítette ki a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján 2004. február 2-án Belgiumra vonatkozóan benyújtott kérelmét. Ugyanígy az Otis 2004 márciusa és 2005 februárja között Németországra vonatkozó információkkal egészítette ki a Belgiumra vonatkozóan benyújtott kérelmét. A Schindler 2004. november 25-én az említett közlemény alapján Németországra vonatkozó információkat tartalmazó kérelmet nyújtott be, amelyet 2004 decembere és 2005 februárja között kiegészített. Végül 2005 decemberében a ThyssenKrupp szintén e közlemény alapján Németországra vonatkozó kérelmet nyújtott be a Bizottsághoz (a megtámadott határozat (105), (107), (112) és (114) preambulumbekzdése).

- 11 A Bizottság továbbá 2004 szeptembere és novembere között az 1/2003 rendelet 18. cikke alapján tájékoztatáskérést küldött a Németországban elkövetett jogsértésben részt vevő vállalkozásoknak, több, e tagállamban lévő ügyfélnek, valamint a VDMA, a VFA és a VMA szövetségnek (a megtámadott határozat (110), (111) és (113) preambulumbekkezdése).

Luxemburg

- 12 A Kone 2004. február 5-én Luxemburgra vonatkozó információkkal egészítette ki a 2004. február 2-án Belgiumra vonatkozóan benyújtott kérelmét. Az Otis és a ThyssenKrupp a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján Luxemburgra vonatkozóan szóban terjesztett elő kérelmet. A Schindler ugyanezen közlemény alapján kérelmet nyújtott be Luxemburgra vonatkozóan (a megtámadott határozat (115), (118), (119) és (124) preambulumbekkezdése).
- 13 A Bizottság 2004. március 9-től kezdve a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdése alapján vizsgálatokat folytatott többek között a Schindler és a ThyssenKrupp leányvállalatainak helyiségeiben Luxemburgban (a megtámadott határozat (116) preambulumbekkezdése).
- 14 A 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának b) alpontja alapján a Kone a kérelmének Luxemburgra vonatkozó részére 2004. június 29-én feltételes mentességet kapott (a megtámadott határozat (120) preambulumbekkezdése).
- 15 A Bizottság 2004 szeptemberében és októberében az 1/2003 rendelet 18. cikke alapján tájékoztatáskérést küldött a Luxemburgban elkövetett jogsértésben részt vevő vállalkozásoknak, több, e tagállamban lévő ügyfélnek és a Fédération luxembourgeoise des ascensoristes-nek (luxemburgi felvonógyártók egyesülése) (a megtámadott határozat (122) és (123) preambulumbekkezdése).

Hollandia

- ¹⁶ Az Otis 2004 márciusában a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján Hollandiára vonatkozó kérelmet nyújtott be, amelyet később kiegészített. A ThyssenKrupp 2004 áprilisában e közlemény alapján kérelmet nyújtott be, amelyet később szintén többször kiegészített. Végül a Kone 2004. július 19-én Hollandiára vonatkozó információkkal egészítette ki a Belgiumra vonatkozóan 2004. február 2-án benyújtott kérelmét (a megtámadott határozat (127), (129) és (130) preambulumbekzdése).
- ¹⁷ Az említett közlemény 8. pontjának a) alpontja alapján az Otis 2004. július 27-én feltételes mentességet kapott (a megtámadott határozat (131) preambulumbekzdése).
- ¹⁸ A Bizottság 2004. április 28-tól kezdve a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdése alapján vizsgálatokat folytatott többek között a Kone, a Schindler, a ThyssenKrupp és az MEE leányvállalatainak helyiségeiben Hollandiában, valamint a Boschduin szövetség helyiségeiben (a megtámadott határozat (128) preambulumbekzdése).
- ¹⁹ A Bizottság 2004 szeptemberében az 1/2003 rendelet 18. cikke alapján tájékoztatás-kérést küldött a Hollandiában elkövetett jogsértésben részt vevő vállalkozásoknak, több, e tagállamban lévő ügyfélnek, valamint a VLR és a Boschduin szövetségnek (a megtámadott határozat (133) és (134) preambulumbekzdése).

2. A kifogásközlés

- 20 A Bizottság 2005. október 7-én kifogásközlést fogadott el, amelyet többek között a fenti 2. pontban említett társaságoknak címzett. A kifogásközlés valamennyi címzettje a Bizottság által megfogalmazott kifogásokra válaszolva írásbeli észrevételeket tett (a megtámadott határozat (135) és (137) preambulumbekkezdése).
- 21 Meghallgatásra nem került sor, mivel a kifogásközlés egyetlen címzettje sem terjesztett elő erre vonatkozó kérelmet (a megtámadott határozat (138) preambulumbekkezdése).

3. A megtámadott határozat

- 22 A Bizottság 2007. február 21-én elfogadta a megtámadott határozatot, amelyben megállapította, hogy a határozat címzett társaságai négy, az EK 81. cikk (1) bekezdésébe ütköző egységes, összetett és folyamatos jogsértésben vettek részt négy tagállamban, mivel felosztották egymás között a piacokat úgy, hogy megegyeztek a felvonók és mozgólépcsők értékesítésével, beépítésével, karbantartásával és korszerűsítésével összefüggő ajánlati felhívások és szerződések elosztásában, illetve azt összehangolták (a megtámadott határozat (2) preambulumbekkezdése).
- 23 A megtámadott határozat címzettjeit illetően a Bizottság úgy ítélte meg, hogy az érintett vállalkozások Belgiumban, Németországban, Luxemburgban és Hollandiában lévő leányvállalatainak felelősségén túl meg kell állapítani az említett leányvállalatok anyavállalatainak egyetemleges felelősségét a leányvállalataik által elkövetett, az EK 81. cikkbe ütköző jogsértésekért, mivel a jogsértés időtartama alatt meghatározó befolyást gyakorolhattak azok üzletpolitikájára, és vélelmezhető, hogy

e lehetőséggel éltek is (a megtámadott határozat (608), (615), (622) (627) és (634)–(641) preambulumbekzdése). Az MEE anyavállalatainak a leányvállalatuk magatartásáért való egyetemleges felelősségét nem állapították meg, mivel nem lehetett bebizonyítani, hogy a leányvállalat magatartására meghatározó befolyást gyakoroltak (a megtámadott határozat (643) preambulumbekzdése).

- 24 A Bizottság a megtámadott határozatban a bírságok összegének kiszámításakor a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az [ESZAK 65. cikk] (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatásban (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: 1998. évi iránymutatás) kifejtett módszert alkalmazta. Megvizsgálta azt is, hogy az érintett vállalkozások megfelelnek-e a 2002. évi engedékenységi közleményben megállapított követelményeknek, és ha igen, mennyiben.
- 25 A Bizottság a jogsértéseket „különösen súlyosnak” minősítette a jellegükre és azon tényre tekintettel, hogy mindegyik valamely tagállam (Belgium, Németország, Luxemburg, illetve Hollandia) egész területére kiterjedt, még akkor is, ha tényleges hatáskukat nem lehetett felmérni (a megtámadott határozat (671) preambulumbekzdése).
- 26 Az érintett vállalkozások arra vonatkozó tényleges gazdasági képességének figyelembevétele érdekében, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak, a Bizottság a felvönök és/vagy mozgólépcsők piacán – ideértve adott esetben a karbantartási és korszerűsítési szolgáltatások piacát is – elért forgalom alapján a vállalkozásokat minden egyes ország vonatkozásában különböző kategóriákba sorolta (a megtámadott határozat (672) és (673) preambulumbekzdése).
- 27 Ami a Belgiumban megvalósult kartellt illeti, a Konét és a Schindlert az első kategóriába sorolták, és a bírság kiindulási összegét a jogsértés súlya alapján 40 000 000 euróban határozták meg. Az Otist a második kategóriába sorolták a bírság 27 000 000 eurós kiindulási összegével. A ThyssenKruppot a harmadik kategóriába sorolták

a bírság 16 500 000 eurós kiindulási összegével (a megtámadott határozat (674) és (675) preambulumbekzdése). Az Otisszal szemben kiszabandó bírság kiindulási összegére 1,7-es szorzótényezőt, a ThyssenKrupp bírságának kiindulási összegére pedig 2-es szorzótényezőt alkalmaztak a méretük és összesített forrásaik figyelembevétele érdekében, ily módon a bírságuk kiindulási összegét 45 900 000 euróban, illetve 33 000 000 euróban állapították meg (a megtámadott határozat (690) és (691) preambulumbekzdése). Mivel a jogsértés hét évig és nyolc hónapig (1996. május 9-től 2004. január 29-ig) tartott, a Bizottság az érintett vállalkozások esetében 75%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. A bírság alapösszegét így a Kone esetében 70 000 000 euróban, az Otis esetében 80 325 000 euróban, a Schindler esetében 70 000 000 euróban, a ThyssenKrupp esetében pedig 57 750 000 euróban állapította meg (a megtámadott határozat (692) és (696) preambulumbekzdése). A Bizottság úgy vélte, hogy a ThyssenKruppot visszaesőnek kell tekinteni, és e súlyosító körülmény címén 50%-kal növelte a bírságának összegét (a megtámadott határozat (697), (698) és (708)–(710) preambulumbekzdése). Az érintett vállalkozások javára semmilyen enyhítő körülményt nem állapított meg (a megtámadott határozat (733), (734), (749), (750) és (753)–(755) preambulumbekzdése). A 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a Kone teljes bírságmentességben részesült. Az Otis egyrészt az említett közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének első francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 40%-os csökkentésében, másrészt pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A ThyssenKrupp egyrészt e közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének második francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 20%-os csökkentésében, másrészt pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A Schindler a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült (a megtámadott határozat (760)–(777) preambulumbekzdése).

28 Ami a Németországban megvalósult kartellt illeti, a Konét, az Otist és a ThyssenKruppot az első kategóriába sorolták a bírság 70 000 000 eurós kiindulási összegével. A Schindlert a második kategóriába sorolták a bírság 17 000 000 eurós kiindulási összegével (a megtámadott határozat (676)–(679) preambulumbekzdése). Az Otisszal szemben kiszabandó bírság kiindulási összegére 1,7-es szorzótényezőt, a ThyssenKrupp bírságának kiindulási összegére pedig 2-es szorzótényezőt alkalmaztak a méretük és összesített forrásaik figyelembevétele érdekében, ily módon a

bírságuk kiindulási összegét 119 000 000 euróban, illetve 140 000 000 euróban állapították meg (a megtámadott határozat (690) és (691) preambulumbekzdése). Mivel a Kone, az Otis és a ThyssenKrupp által elkövetett jogsértés nyolc évig és négy hónapig (1995. augusztus 1-jétől 2003. december 5-ig) tartott, a Bizottság e vállalkozások esetében 80%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. Mivel a Schindler által elkövetett jogsértés öt évig és négy hónapig (1995. augusztus 1-jétől 2000. december 6-ig) tartott, a Bizottság e vállalkozás esetében 50%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. A bírság alapösszegét így a Kone esetében 126 000 000 euróban, az Otis esetében 214 200 000 euróban, a Schindler esetében 25 500 000 euróban, a ThyssenKrupp esetében pedig 252 000 000 euróban állapította meg (a megtámadott határozat (693) és (696) preambulumbekzdése). A Bizottság úgy vélte, hogy a ThyssenKruppot visszaesőnek kell tekinteni, és e súlyosító körülmény címén 50%-kal növelte a bírságának összegét (a megtámadott határozat (697)–(707) preambulumbekzdése). Az érintett vállalkozások javára semmilyen enyhítő körülményt nem állapított meg (a megtámadott határozat (727)–(729), (735), (736), (742)–(744), (749), (750) és (753)–(755) preambulumbekzdése). A Kone egyrésről a 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének első francia bekezdése alapján a bírság összegének 50%-os maximális csökkentésében, másrésről pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. Az Otis egyrésről az említett közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének második francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 25%-os csökkentésében, másrésről pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A Schindler egyrésről e közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének harmadik francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 15%-os csökkentésében, másrésről pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A ThyssenKrupp a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült (a megtámadott határozat (778)–(813) preambulumbekzdése).

29 Ami a Luxemburgban megvalósult kartellt illeti, az Otist és a Schindlert az első kategóriába sorolták a bírság 10 000 000 eurós kiindulási összegével. A Konét és a ThyssenKruppot a második kategóriába sorolták a bírság 2 500 000 eurós kiindulási összegével (a megtámadott határozat (680)–(683) preambulumbekzdése). Az

Otisszal szemben kiszabandó bírság kiindulási összegére 1,7-es szorzótényezőt, a ThyssenKrupp bírságának kiindulási összegére pedig 2-es szorzótényezőt alkalmaztak a méretük és összesített forrásaik figyelembevétele érdekében, ily módon a bírságuk kiindulási összegét 17 000 000 euróban, illetve 5 000 000 euróban állapították meg (a megtámadott határozat (690) és (691) preambulumbekzdése). Mivel a jogsértés nyolc évig és három hónapig (1995. december 7-től 2004. március 9-ig) tartott, a Bizottság az érintett vállalkozások esetében 80%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. A bírság alapösszegét így a Kone esetében 4 500 000 euróban, az Otis esetében 30 600 000 euróban, a Schindler esetében 18 000 000 euróban, a ThyssenKrupp esetében pedig 9 000 000 euróban állapította meg (a megtámadott határozat (694) és (696) preambulumbekzdése). A Bizottság úgy vélte, hogy a ThyssenKruppot visszaesőnek kell tekinteni, és e súlyosító körülmény címén 50%-kal növelte a bírságának összegét (a megtámadott határozat (697), (698) és (711)–(714) preambulumbekzdése). Az érintett vállalkozások javára semmilyen enyhítő körülményt nem állapított meg (a megtámadott határozat (730), (749), (750) és (753)–(755) preambulumbekzdése). A 2002. évi engedékenységi közlemény alapján a Kone teljes bírságmentességben részesült. Az Otis egyrészről az említett közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének első francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 40%-os csökkentésében, másrészről pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A Schindler és a ThyssenKrupp a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült (a megtámadott határozat (814)–(835) preambulumbekzdése).

³⁰ Ami a Hollandiában megvalósult kartellt illeti, a Konét az első kategóriába sorolták a bírság 55 000 000 eurós kiindulási összegével. Az Otist a második kategóriába sorolták a bírság 41 000 000 eurós kiindulási összegével. A Schindlert a harmadik kategóriába sorolták a bírság 24 500 000 eurós kiindulási összegével. A ThyssenKruppot és az MEE-t a negyedik kategóriába sorolták a bírság 8 500 000 eurós kiindulási összegével (a megtámadott határozat (684) és (685) preambulumbekzdése). Az Otisszal szemben kiszabandó bírság kiindulási összegére 1,7-es szorzótényezőt, a ThyssenKrupp bírságának kiindulási összegére pedig 2-es szorzótényezőt alkalmaztak a méretük és összesített forrásaik figyelembevétele érdekében, ily módon a bírságuk kiindulási összegét 69 700 000 euróban, illetve 17 000 000 euróban állapították meg (a megtámadott

határozat (690) és (691) preambulumbekzdése). Mivel az Otis és a ThyssenKrupp által elkövetett jogsértés öt évig és tíz hónapig (1998. április 15-től 2004. március 5-ig) tartott, a Bizottság e vállalkozások esetében 55%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. Mivel a Kone és a Schindler által elkövetett jogsértés négy évig és kilenc hónapig (1999. június 1-jétől 2004. március 5-ig) tartott, a Bizottság e vállalkozások esetében 45%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. Mivel az MEE által elkövetett jogsértés négy évig és egy hónapig (2000. január 11-től 2004. március 5-ig) tartott, a Bizottság e vállalkozás esetében 40%-kal növelte a bírság kiindulási összegét. A bírság alapösszegét így a Kone esetében 79750 000 euróban, az Otis esetében 108 035 000 euróban, a Schindler esetében 35 525 000 euróban, a ThyssenKrupp esetében 26 350 000 euróban, az MEE esetében pedig 11 900 000 euróban állapította meg (a megtámadott határozat (695) és (696) preambulumbekzdése). A Bizottság úgy vélte, hogy a ThyssenKruppot visszaesőnek kell tekinteni, és e súlyosító körülmény címen 50%-kal növelte a bírságának összegét (a megtámadott határozat (697), (698) és (715)–(720) preambulumbekzdése). Az érintett vállalkozások javára semmilyen enyhítő körülményt nem állapított meg (a megtámadott határozat (724)–(726), (731), (732), (737), (739)–(741), (745)–(748) és és (751)–(755) preambulumbekzdése). A 2002. évi engedékenységi közlemény alapján az Otis teljes bírságmentességben részesült. A ThyssenKrupp egyrészlől az említett közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének első francia bekezdése szerinti tartományban a bírság összegének 40%-os csökkentésében, másrészlől pedig a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült. A Schindler és az MEE a tények vitatásától való tartózkodás miatt a bírság összegének 1%-os csökkentésében részesült (a megtámadott határozat (836)–(855) preambulumbekzdése).

31 A megtámadott határozat rendelkező része a következőképpen szól:

„1. cikk

(1) Belgiumot illetően a következő vállalkozások megsértették az [EK] 81. cikket, mivel a jelzett időszakokban nemzeti szinten a felvonókra és mozgólépcsőkre vonatkozó

megállapodások és összehangolt magatartások keretében rendszeresen és közösen megegyeztek a piacok felosztásában, abban, hogy az értékesítés és a beépítés vonatkozásában előzetesen megállapodásban rögzített részesedéseknek megfelelően elosztják egymás között a nyilvános és meghívásos ajánlati felhívásokat, valamint egyéb szerződéseket, továbbá tartózkodnak attól, hogy a karbantartási és korszerűsítési szerződések területén egymással versenybe lépjenek:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Belgium]: 1996. május 9-től 2004. január 29-ig;

- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Belgium]: 1996. május 9-től 2004. január 29-ig;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Belgium]: 1996. május 9-től 2004. január 29-ig; és

- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE] és [a TKLA]: 1996. május 9-től 2004. január 29-ig.

(2) Németországot illetően a következő vállalkozások megsértették az [EK] 81. cikket, mivel a jelzett időszakokban nemzeti szinten a felvonókra és mozgólépcsőkre vonatkozó megállapodások és összehangolt magatartások keretében rendszeresen és közösen megegyeztek a piacok felosztásában, és abban, hogy az értékesítés és a beépítés vonatkozásában előzetesen megállapodásban rögzített részesedéseknek megfelelően elosztják egymás között a nyilvános és meghívásos ajánlati felhívásokat, valamint egyéb szerződéseket:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Németország]: 1995. augusztus 1-jétől 2003. december 5-ig;

- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Németország]: 1995. augusztus 1-jétől 2003. december 5-ig;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Németország]: 1995. augusztus 1-jétől 2000. december 6-ig; és

- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE], [a TKA] és [a TKF]: 1995. augusztus 1-jétől 2003. december 5-ig.

(3) Luxemburgot illetően a következő vállalkozások megsértették az [EK] 81. cikket, mivel a jelzett időszakokban nemzeti szinten a felvonókra és mozgólépcsőkre vonatkozó megállapodások és összehangolt magatartások keretében rendszeresen és közösen megegyeztek a piacok felosztásában, abban, hogy az értékesítés és a beépítés vonatkozásában előzetesen megállapodásban rögzített részesedéseknek megfelelően elosztják egymás között a nyilvános és meghívásos ajánlati felhívásokat, valamint egyéb szerződéseket, továbbá tartózkodnak attól, hogy a karbantartási és korszerűsítési szerződések területén egymással versenybe lépjenek:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Luxemburg]: 1995. december 7-től 2004. január 29-ig;

- az Otis: [az UTC], [az OEC], [az Otis Belgium], [a GTO] és [a GT]: 1995. december 7-től 2004. március 9-ig;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Luxemburg]: 1995. december 7-től 2004. március 9-ig; és

- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE] és [a TKAL]: 1995. december 7-től 2004. március 9-ig.

4. Hollandiát illetően a következő vállalkozások megsértették az [EK] 81. cikket, mivel a jelzett időszakokban nemzeti szinten a felvonókra és mozgólépcsőkre vonatkozó megállapodások és összehangolt magatartások keretében rendszeresen és közösen megegyeztek a piacok felosztásában, abban, hogy az értékesítés és a beépítés vonatkozásában előzetesen megállapodásban rögzített részesedéseknek megfelelően elosztják egymás között a nyilvános és meghívásos ajánlati felhívásokat, valamint egyéb szerződéseket, továbbá tartózkodnak attól, hogy a karbantartási és korszerűsítési szerződések területén egymással versenybe lépjenek:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Hollandia]: 1999. június 1-jétől 2004. március 5-ig;
- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Hollandia]: 1998. április 15-től 2004. március 5-ig;
- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Hollandia]: 1999. június 1-jétől 2004. március 5-ig;
- a ThyssenKrupp: [a TKAG] és [a TKL]: 1998. április 15-től 2004. március 5-ig; és
- [az MEE]: 2000. január 11-től 2004. március 5-ig.

2. cikk

1. A Belgiumban elkövetett, az 1. cikk (1) bekezdésében említett jogsértések miatt a következő bírságok kerülnek kiszabásra:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Belgium], egyetemlegesen: 0 EUR;

- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Belgium], egyetemlegesen: 47 713 050 EUR;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Belgium], egyetemlegesen: 69 300 000 EUR; és

- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE] és [a TKLA], egyetemlegesen: 68 607 000 EUR.

2. A Németországban elkövetett, az 1. cikk (2) bekezdésében említett jogsértések miatt a következő bírságok kerülnek kiszabásra:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Németország], egyetemlegesen: 62 370 000 EUR;

- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Németország], egyetemlegesen: 159 043 500 EUR;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Németország], egyetemlegesen: 21 458 250 EUR; és
- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE], [a TKA] és [a TKF], egyetemlegesen: 374 220 000 EUR.

3. A Luxemburgban elkövetett, az 1. cikk (3) bekezdésében említett jogsértések miatt a következő bírságok kerülnek kiszabásra:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Luxemburg], egyetemlegesen: 0 EUR;
- az Otis: [az UTC], [az OEC], [az Otis Belgium], [a GTO] és [a GT], egyetemlegesen: 18 176 400 EUR;
- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Luxemburg], egyetemlegesen: 17 820 000 EUR; és
- a ThyssenKrupp: [a TKAG], [a TKE] és [a TKAL], egyetemlegesen: 13 365 000 EUR.

4. A Hollandiában elkövetett, az 1. cikk (4) bekezdésében említett jogsértések miatt a következő bírságok kerülnek kiszabásra:

- a Kone: [a KC] és [a Kone Hollandia], egyetemlegesen: 79 750 000 EUR;

- az Otis: [az UTC], [az OEC] és [az Otis Hollandia], egyetemlegesen: 0 EUR;

- a Schindler: a Schindler Holding [...] és [a Schindler Hollandia], egyetemlegesen: 35 169 750 EUR;

- a ThyssenKrupp: [a TKAG] és [a TKL], egyetemlegesen: 23 477 850 EUR; és

- [az MEE]: 1 841 400 EUR.

[...]”

Az eljárás és a felek kérelmei

- ³² A Törvényszék Hivatalához 2007. május 4-én benyújtott keresetlevelükkel a felperesek, a Schindler Holding, a Schindler Management AG, a Schindler Belgium, a Schindler Németország, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia, előterjesztették a jelen keresetet.
- ³³ A Törvényszék Hivatalához 2007. július 25-én benyújtott beadványával az Unió Tanácsa azt kérte, hogy a Bizottság kérelmeinek támogatása végett beavatkozhasson. A Törvényszék nyolcadik tanácsának elnöke a 2007. október 8-i végzésével e beavatkozási kérelemnek helyt adott.

- 34 A Tanács 2007. november 26-án benyújtotta beavatkozási beadványát. A felek előterjesztették az említett beadvánnyal kapcsolatos észrevételeiket.
- 35 Az előadó bíró jelentése alapján a Törvényszék (nyolcadik tanács) a szóbeli szakasz megnyitásáról határozott, és az eljárási szabályzatának 64. cikke szerinti pervezető intézkedések keretében írásban kérdéseket tett fel a felpereseknek, a Bizottságot pedig felkérte egy dokumentum benyújtására. A felek ezen intézkedéseknek a kitűzött határidőn belül eleget tettek.
- 36 A Törvényszék a 2009. szeptember 17-i tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előadásait és az általa feltett szóbeli kérdésekre adott válaszaikat.
- 37 A felperesek azt kérik, hogy a Törvényszék:
- a megtámadott határozatot semmisítse meg;
  - másodlagosan csökkentse a kiszabott bírságok összegét;
  - az eljárási szabályzat 113. cikkének megfelelően állapítsa meg a Schindler Managementet illetően a kereset okafogyottságát;
  - a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére, ideértve a Schindler Management által benyújtott keresetet illetően az okafogyottságból eredő költségeket is.

38 A Bizottság azt kéri, hogy a Törvényszék:

- a keresetet utasítsa el;

- a felpereseket kötelezze a költségek viselésére.

39 A Tanács azt kéri, hogy a Törvényszék:

- a keresetet utasítsa el;

- megfelelően határozzon a költségekről.

A Schindler Managementtel kapcsolatos okafogyottságra vonatkozó kérelemről

40 A kereset benyújtását megelőző változatában a megtámadott határozat 4. cikke a határozat egyik címzettjeként említette a Schindler Managementet.

41 A Bizottság a Törvényszékkel 2009. június 30-án közölt 2007. szeptember 4-i határozatával helyesbítette a megtámadott határozat 4. cikkét, és e helyesbítést kézbesítette a Schindler Holdingnak és a Schindler Managementnek. A megtámadott határozat 4. cikke a Schindler Managementet már nem említi.

- 42 A felperesek szerint a megtámadott határozat helyesbítése a keresetet okafogyottá tette annyiban, amennyiben azt a Schindler Management nyújtotta be.
- 43 Meg kell állapítani, hogy a felperesek kérelmeinek megfelelően a jelen kereset a megtámadott határozat helyesbítését követően a Schindler Managementet érintő részében okafogyottá vált.
- 44 A keresetről tehát már nem szükséges határozni annyiban, amennyiben azt a Schindler Management nyújtotta be.

Az ügy érdeméről

1. Előzetes észrevételek

- 45 Keresetük alátámasztására a felperesek a beadványaikban tizenhárom jogalap keretében adták elő érveiket, amelyeket a következőképpen mutattak be. Az első jogalap a büntetések törvényessége elvének megsértésén alapul, mivel az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a bírságok kiszámítását illetően korlátlan mérlegelési jogkört biztosít a Bizottság számára. A második jogalap a visszaható hatály tilalma elvének az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazásakor való megsértésén alapul. A harmadik jogalap a büntetések törvényessége elvének megsértésén, és azon alapul, hogy a Bizottság nem bírt hatáskörrel az 1998. évi iránymutatás elfogadására. A negyedik jogalap a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességén alapul, mivel az sérti a *nemo tenetur se ipsum accusare* elvét, a *nemo tenetur se ipsum prodere* elvét (a továbbiakban együtt: *nemo tenetur* elve), az *in dubio*

pro reo elvét és az arányosság elvét. Az ötödik jogalap a hatalommegosztás elvének megsértésén és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartásán alapuló eljárás követelményeinek megsértésén alapul. A hatodik jogalap a felperesekkel szemben kiszabott bírságok tulajdonelvonó jellegén alapul. A hetedik és a nyolcadik jogalap azon alapul, hogy a bírságok kiindulási összegének megállapítása és az enyhítő körülmények értékelése során sérült az 1998. évi iránymutatás. A kilencedik jogalap azon alapul, hogy a Belgiumban, Németországban és Luxemburgban elkövetett jogsértésekért kiszabott bírságok összegének meghatározására az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény megsértésével került sor. A tizedik jogalap a bírságok összegének aránytalan jellegén alapul. A tizenegyedik jogalap azon alapul, hogy a megtámadott határozatot nem kézbesítették érvényesen a Schindler Holdingnak. A tizenkettedik jogalap a Schindler Holding felelősségének hiányán alapul. Végül a tizenharmadik jogalap az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésén alapul.

⁴⁶ Noha a felperesek által benyújtott keresetnek kettős tárgya van, azaz elsődlegesen a megtámadott határozat megsemmisítése iránti kérelem, másodlagosan pedig a bírságok összegének csökkentése iránti kérelem, a felperesek a különböző kifogásokat a beadványaikban úgy hozták fel, hogy nem fejtették ki, e kifogások pontosan mire irányulnak. A tárgyaláson a felperesek a Törvényszék kérdésére válaszolva lényegében közölték, hogy az első tíz és a tizenharmadik jogalap a megtámadott határozat 2. cikkének megsemmisítésére irányul, a tizenegyedik jogalap a megtámadott határozat egészének megsemmisítését célozza annyiban, amennyiben a határozat címzettje a Schindler Holding, a tizenkettedik jogalap pedig a megtámadott határozat 1., 2. és 3. cikkének megsemmisítésére irányul annyiban, amennyiben a határozat címzettje a Schindler Holding.

⁴⁷ E tekintetben meg kell állapítani, hogy a felperesek több kifogása is a megtámadott határozat egészének jogszerűségére vonatkozik, ennél fogva először ezeket kell megvizsgálni. Erről van szó a felperesek által az ötödik jogalapjuk keretében megfogalmazott kifogás esetében, amely lényegében a emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én aláírt európai egyezmény (a

továbbiakban: EJEE) 6. cikke (1) bekezdésének megsértésén alapul. A megtámadott határozat egészének jogszerűségére vonatkozó kifogások között szerepelnek továbbá a tizenegyedik és a tizenkettedik jogalap keretében felhozott kifogások, amelyek azon alapulnak, hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben annak a Schindler Holding a címzettje, mivel nem történt érvényes kézbesítés, illetve hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben megállapította a Schindler Holding egyetemleges felelősségét.

- 48 A kereset többi jogalapja keretében megfogalmazott, a megtámadott határozat 2. cikkének jogszerűségére vonatkozó kifogások másodsorban kerülnek megvizsgálásra. E tekintetben a Törvényszék célszerűnek véli a felperesek kifogásait a következőképpen megvizsgálni. Először is az első, a második, a harmadik és a negyedik jogalap kerül elemzésre, amelyek keretében a felperesek több, az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének, az 1998. évi iránymutatásnak és a 2002. évi engedékenységi közleménynek a jogellenességére vonatkozó kifogást hoznak fel. Ezt követően a Törvényszék a hatodik jogalapot vizsgálja meg, amely szerint a megtámadott határozat tulajdonelvonó jellegű. Végül a Törvényszék a hetedik, nyolcadik, kilencedik, tizedik és tizenharmadik jogalapot vizsgálja meg, amelyek keretében a felperesek több, a bírságaik összegének meghatározására vonatkozó kifogást hoztak fel.

2. A megtámadott határozat egészének megsemmisítése iránti kérelemről

Az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértésére alapított jogalapról

- 49 A felperesek úgy érvelnek, hogy mivel az EK-Szerződés versenyjogi rendelkezéseinek megsértése a büntetőjog területéhez tartozik, a Bizottság előtti eljárásnak meg kell

felelnie az EJEE 6. cikke (1) bekezdése követelményeinek. Márpedig a közigazgatási hatóságok csak akkor szabhatnak ki büntetőjogi szankciót, ha lehetőség van bírósági felülvizsgálatra, amiről a jelen ügyben nincs szó. Az uniós bírósághoz benyújtott megsemmisítés iránti kereset ugyanis csak olyan közigazgatási felülvizsgálati eljárás, amely a felperes által konkrétan előadott jogalapokra korlátozódik, ami nem felel meg az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) által különösen az 1984. február 21-i Öztürk kontra Németország ítéletben (A. sorozat 73. szám) meghatározott követelményeknek. Ezenkívül a Bizottság előtti eljárás nem minősíthető független és pártatlan bíróság előtti eljárásnak, mivel a Bizottság által a 2002. évi engedékenységi közlemény keretében elvégzett bizonyításfelvétel, amelynek során a Bizottság az „önvád” keretében szerzett ténybeli leírásokra támaszkodik, sérti a jogállam eljárásának követelményeit, mivel a vállalkozásoknak egyáltalán nincs lehetősége arra, hogy például terhelő vallomást tevő tanúknak kérdéseket feltéve megvizsgálják a kifogások relevanciáját.

50 Az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése kimondja:

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot [...] az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően [...]”

51 Emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság elismerte azon uniós jogi általános elvet, amely szerint mindenkinek joga van a tisztességes eljáráshoz (lásd a Bíróság C-411/04. P. sz., Salzgitter Mannesmann kontra Bizottság ügyben 2007. január 25-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-959. o.] 40. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ezen elv, amelyet egyébként megerősített a Nizzában, 2000. december 7-én aláírt Európai Unió Alapjogi Chartájának (HL C 364., 1. o.) (a továbbiakban: Charta) 47. cikke is,

azon alapvető jogokból fakad, amelyek az uniós jog általános elveinek részét képezik, és amelyeknek betartását a Bíróság a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból, valamint különösen az EJEB által nyújtott útmutatásokból merítve biztosítja (a fent hivatkozott Salzgitter Mannesmann kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 41. pontja).

- 52 Először is azon érvet illetően, miszerint a Bizottság előtti eljárás nem felel meg az EJEE 6. cikke (1) bekezdése követelményeinek, ki kell emelni, hogy az EJEB ítélkezési gyakorlata szerint az EJEE 6. cikkének alkalmazhatóságához elegendő, hogy a kérdéses jogsértés természeténél fogva büntetőjogi jellegű legyen, illetve az érintettet olyan szankcióval fenyegetse, amely jellegénél és súlyosságánál fogva általában a büntetőjog területéhez tartozik (lásd az EJEB, 2006. november 23-i Jussila kontra Finnország ítéletet, Ítéletek és Határozatok Tára 2006-XIII, 31. §, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). E tekintetben, amint az EJEB ítélkezési gyakorlatából kitűnik, az EJEE fórumai a „büntetőjogi vád” fogalma önálló értelmezésének elfogadásával lefektették a 6. cikk büntetőjogi alkalmazása olyan területekre való fokozatos kiterjesztésének alapjait, amelyek – mint például a versenyjog megsértéséért kiszabott pénzbeli szankciók – formailag nem tartoznak a hagyományos büntetőjogi kategóriákba. A büntetőjog kemény magjához nem tartozó kategóriákat illetően azonban az EJEB kifejtette, hogy a 6. cikk büntetőjogi vetülete által nyújtott garanciákat nem feltétlenül kell teljes szigorral alkalmazni (lásd ebben az értelemben az EJEB fent hivatkozott Jussila kontra Finnország ítéletének 43. §-át és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 53 Ezenkívül az uniós bíróság ítélkezési gyakorlata szerint, és ahogyan az 1/2003 rendelet 23. cikkének (5) bekezdése is kifejezetten kimondja, a Bizottságnak a versenyjog megsértéséért bírságot kiszabó határozatai nem büntetőjogi jellegűek (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-83/91. sz., Tetra Pak kontra Bizottság ügyben 1994. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-755. o.] 235. pontját, T-25/95., T-26/95., T-30/95–T-32/95., T-34/95–T-39/95., T-42/95–T-46/95., T-48/95., T-50/95–T-65/95., T-68/95–T-71/95., T-87/95., T-88/95., T-103/95. és T-104/95. sz., Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2000. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-491. o.] 717. pontját, valamint T-9/99. sz., HFB és társai kontra

Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 390. pontját).

- 54 A felperesek állításával ellentétben meg kell állapítani, hogy azon eljárás, amelyben a Bizottság olyan, jogsértést megállapító és bírságot kiszabó határozatot hoz, amely később alávethető az uniós bíróság felülvizsgálatának, megfelel az EJEE 6. cikke (1) bekezdése követelményeinek. A Bizottság valóban nem az EJEE 6. cikke értelmében vett bíróság (lásd ebben az értelemben a Bíróság 209/78–215/78. és 218/78. sz., van Landewyck és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1980. október 29-én hozott ítéletének [EBHT 1980., 3125. o.] 81. pontját, valamint 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 7. pontját). A Bizottság a közigazgatási eljárás során azonban köteles az uniós jog általános elveit tiszteletben tartani (a Törvényszék T-11/89. sz., Shell kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-757. o.] 39. pontja, a fenti 53. pontban hivatkozott Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 718. pontja, valamint a fenti 53. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 391. pontja).
- 55 Egyébiránt az uniós bíróság által a Bizottság határozataival kapcsolatban elvégzett felülvizsgálat biztosítja, hogy az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében rögzített tisztességes eljárás követelményei teljesüljenek (lásd a fenti 50. pontot).
- 56 E tekintetben az EJEB szerint szükséges, hogy az érintett vállalkozás bármilyen, vele szemben igazott ilyen határozattal kapcsolatban korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkező igazságügyi szervhez fordulhasson, amely hatáskörrel rendelkezik különösen arra, hogy a meghozott határozatot bármely tény- vagy jogkérdésben megváltoztassa (lásd analógia útján az EJEB, 2002. július 23-i Janosevic kontra Svédország ítéletet, Ítéletek és Határozatok Tára 2002-VII, 81. §, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Márpedig, amikor a Törvényszék felülvizsgálja valamely, az EK 81. cikkbe ütköző jogsértést megállapító határozat jogszerűségét, a felperesek kérhetik, hogy kimerítően vizsgálja meg mind a tényállás Bizottság általi konkrét megállapítását, mind pedig

annak jogi értékelését. Ezenkívül a bírságokat illetően a Törvényszék az EK 229. cikk és az 1/2003 rendelet 31. cikke értelmében korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik (lásd ebben az értelemben a fenti 53. pontban hivatkozott Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 719. pontját).

- 57 Másodszer el kell utasítani a felperesek azon érvét, miszerint az érintett vállalkozásoknak nem volt lehetőségük arra, hogy például esetleg terhelő vallomást tevő tanúknak kérdéseket feltéve megvizsgálják a Bizottság által megfogalmazott kifogások relevanciáját. Az ítélkezési gyakorlat szerint ugyanis az uniós jog egyetlen rendelkezése vagy általános elve sem tiltja, hogy a Bizottság valamely vállalkozással szemben más vállalkozások nyilatkozataira támaszkodjon. Ha ez nem így lenne, az EK 81. cikkel és EK 82. cikkel ellentétes magatartások bizonyításának a Bizottságra háruló terhe tarthatatlan lenne, és összeegyeztethetetlen az EK-Szerződés alapján rá ruházott feladattal, hogy e rendelkezések megfelelő alkalmazását felügyelje. Ugyanakkor egyetlen, kartellben való részvétellel vádolt vállalkozás nyilatkozata, amelynek pontosságát több más, hasonlóan megvádolt vállalkozás vitatja, nem tekinthető a szóban forgó tények megfelelő bizonyítékának, ha más bizonyítékok azt nem támasztják alá (lásd a Törvényszék T-38/02. sz., Groupe Danone kontra Bizottság ügyben 2005. október 25-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-4407. o.] 285. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ezenkívül mindenestre meg kell állapítani, hogy a jelen ügyben a felperesek kifejezetten elismerték a kifogásközlésben bemutatott tényállást.
- 58 Harmadszor továbbá, ami a Bizottság által a 2002. évi engedékenységi közlemény keretében elvégzett bizonyításvételt illeti, a felperesek kifogása átfedi az arra alapított kifogásukat, hogy az említett közlemény jogellenes, mivel sérti a *nemo tenetur* elvét és az *in dubio pro reo* elvét, amely kifogást a lenti 146–164. pontban kifejtett okokból el kell utasítani.
- 59 Ebből következik, hogy az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértésére alapított jogalapot el kell utasítani.

Az arra alapított jogalapról, hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben annak a Schindler Holding a címzettje, mivel nem történt érvényes kézbesítés

- 60 A felperesek elismerik, hogy a megtámadott határozatról tájékoztatták a Svájcban székhellyel rendelkező Schindler Holdingot. A határozatot azonban nem kézbesítették az EK 254. cikk (3) bekezdésének megfelelően. A Bizottság eljárása sérti a svájci büntetőjogot, és ellentétes a nemzetközi joggal. A Svájcban való kézbesítés ugyanis Svájjal fennálló nemzetközi jogi egyezmény fennállását feltételezi, de ilyen egyezmény nem létezik, ily módon kézbesítés hiányában a megtámadott határozat annyiban, amennyiben annak a Schindler Holding a címzettje, nem érvényes, ennél fogva jogilag nem létezik.
- 61 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság már kimondta, hogy a valamely határozat kézbesítése során felmerülő szabálytalanságok magát a határozatot nem érintik, tehát azt nem tehetik érvénytelenné (a Bíróság 48/69. sz., Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 619. o.] 39. pontja). E szabálytalanságok bizonyos körülmények között csak azt akadályozhatják meg, hogy az EK 230. cikk ötödik bekezdésében előírt keresetindítási határidő megkezdődjön. A jelen ügyben a Schindler Holdingnak vitathatatlanul tudomása volt a megtámadott határozat tartalmáról, és az EK 230. cikk ötödik bekezdésében említett határidőn belül élt is kereseti jogával.
- 62 A jelen jogalapot tehát el kell utasítani.

Az arra alapított jogalapról, hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben megállapította a Schindler Holding egyetemleges felelősségét

- 63 E jogalappal a felperesek azt vitatják, hogy a Schindler Holding, a Schindler-csoport anyavállalata egyetemlegesen felelős a Belgiumban, Németországban, Luxemburgban és Hollandiában lévő leányvállalatainak versenyellenes magatartásáért.

- 64 Valamely anyavállalatnak a leányvállalata magatartásáért való egyetemleges felelősségét illetően emlékeztetni kell arra, hogy azon körülmény, hogy a leányvállalat külön jogi személyiséggel rendelkezik, nem elegendő annak kizárására, hogy magatartását az anyavállalatának lehessen betudni (a fenti 61. pontban hivatkozott Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 132. pontja).
- 65 Az uniós versenyjog ugyanis a vállalkozási tevékenységekre vonatkozik, és a vállalkozás fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató jogalanyra kiterjed, függetlenül e jogalany jogállásától és finanszírozási módjától (lásd a Bíróság C-97/08. P. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-8237. o.] 54. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 66 Az uniós bíróság azt is kifejtette, hogy ugyanebben az összefüggésben a vállalkozás fogalmát úgy kell értelmezni, mint amely gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogi szempontból e gazdasági egység több természetes vagy jogi személyből áll (lásd a Bíróság 170/83. sz. Hydrotherm Gerätebau ügyben 1984. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 1984., 2999. o.] 11. pontját, valamint a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 55. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot; lásd továbbá ebben az értelemben a Törvényszék T-234/95. sz., DSG kontra Bizottság ügyben 2000. június 29-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-2603. o.] 124. pontját). Így hangsúlyozta, hogy a versenyszabályok alkalmazásakor nem az a meghatározó, hogy különálló jogi személyiségekből fakadóan két társaság formálisan különálló-e, ami számít, az az, hogy piaci magatartásuk egységes-e, vagy sem. Szükséges lehet tehát megvizsgálni azt, hogy két különálló jogi személyiségű társaság egyetlen olyan vállalkozást vagy gazdasági egységet alkot-e, illetve egyetlen olyan vállalkozás vagy gazdasági egység alá tartozik-e, amely egységes piaci magatartást tanúsít (a fenti 61. pontban hivatkozott Imperial Chemical Industries kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 140. pontja és a Törvényszék T-325/01. sz., DaimlerChrysler kontra Bizottság ügyben 2005. szeptember 15-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-3319. o.] 85. pontja).
- 67 Ha ilyen gazdasági egység sérti meg a versenyszabályokat, a személyes felelősség elve szerint neki kell felelnie ezért a jogsértésért (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 56. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 68 Az uniós versenyjog megsértését egyértelműen azon jogi személynek kell betudni, amellyel szemben később bírság szabható ki, és a kifogásközlést ez utóbbinak kell címezni. A kifogásközlésnek szintén meg kell jelölnie, hogy a benne foglalt tényeket milyen minőségében róják fel a jogi személynek (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 69 Az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az anyavállalatnak lehet betudni a leányvállalat magatartását különösen akkor, ha e leányvállalat – jóllehet külön jogi személyiséggel rendelkezik – nem önállóan határozza meg piaci magatartását, hanem lényegében azokat az utasításokat követi, amelyeket az anyavállalat ad a számára, különös tekintettel az e két jogalany közötti gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatokra (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 70 Ez esetben ugyanis az anyavállalat és leányvállalata ugyanazon gazdasági egység részét képezi, és ily módon a fenti 65. és 66. pontban említett ítélkezési gyakorlat értelmében egyetlen vállalkozást alkot. Így az a tény, hogy valamely anyavállalat és annak leányvállalata az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást alkot, lehetővé teszi a Bizottság számára, hogy bírság megfizetésére kötelező határozatot címezzen az anyavállalatnak anélkül, hogy bizonyítania kellene az utóbbinak a jogsértésben való személyes részvételét (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. pontját).
- 71 Abban a különös esetben, ha az anyavállalat az uniós versenyjog szabályaiba ütköző jogsértést elkövető leányvállalata tőkéjében 100%-os részesedéssel rendelkezik, egyrészt ezen anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolhat e leányvállalat magatartására, másrészt pedig fennáll azon megdönthető vélelem, amely szerint az említett anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalata magatartására (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 60. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 72 E körülmények között elegendő, ha a Bizottság bizonyítja, hogy a leányvállalatbeli tőkerészesedések teljes egészében az anyavállalat tulajdonában vannak, ahhoz hogy vélelmezze, hogy ez utóbbi meghatározó befolyást gyakorol e leányvállalat üzletpolitikájára. A Bizottságnak ezt követően módjában áll az anyavállalat egyetemleges felelősségét megállapítani a leányvállalatára kirótt bírság megfizetését illetően, kivéve ha az e vélelem megdöntésére köteles anyavállalat elegendő bizonyítékot terjeszt elő annak bizonyításához, hogy a leányvállalata önálló piaci magatartást követ (lásd a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 61. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 73 Ezenkívül igaz ugyan, hogy a Bíróság a C-286/98. P. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének (EBHT 2000., I-9925. o.) 28. és 29. pontjában a leányvállalat tőkájében 100%-os részesedéssel való rendelkezésen kívül további körülményekre is hivatkozott, például arra a tényre, hogy nem vitatták az anyavállalatnak a leányvállalata üzletpolitikájára gyakorolt befolyását, és a két vállalkozásnak közös volt a képviselője a közigazgatási eljárás során, e körülményeket azonban a Bíróság csupán azért említette meg, hogy ismertesse azon elemek összességét, amelyekre a Törvényszék az érvelését alapozta, és nem annak érdekében, hogy a fenti 71. pontban említett vélelem alkalmazását az anyavállalat által ténylegesen gyakorolt befolyásra vonatkozó további ténykörülmények előterjesztésétől tegye függővé (a fenti 65. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 62. pontja).
- 74 A jelen jogalapot a fent említett elvek fényében kell megvizsgálni.
- 75 A megtámadott határozat (627) preambulumbekzdésében a Bizottság úgy vélte, hogy meg kell állapítani a Schindler Holding egyetemleges felelősségét a leányvállalatai, a Schindler Belgium, a Schindler Németország, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia jogsértő magatartásáért, mivel „kizárólagos tulajdonosként és végső anyavállalatként a jogsértés időtartama alatt meghatározó befolyást gyakorolhatott a

leányvállalatok mindegyikének üzletpolitikájára, és vélelmezhető, hogy e lehetőséggel élt is”.

- 76 A megtámadott határozat (628) és (629) preambulumbekzdésében a Bizottság megállapította, hogy a Schindler Holding azon érve, miszerint az említett leányvállalatok olyan önálló jogalanyként folytatják piaci tevékenységüket, amelyek függetlenül határozzák meg üzletpolitikájuk lényegét, valamint azon érv, miszerint ő az említett leányvállalatok mindennapi tevékenységeire semmilyen befolyással nem volt, „nem volt elegendő volt azon vélelem megdöntéséhez, miszerint a Schindler Holding leányvállalatai nem teljesen önállóan határozták meg piaci magatartásukat”.
- 77 A Bizottság a megtámadott határozat (630) preambulumbekzdésében kiemelte továbbá, hogy „a közigazgatási eljárás során [a Schindler Holding] bizonyítékokat terjeszthetett volna elő annak alátámasztására, hogy nem gyakorolt meghatározó befolyást leányvállalataira [...]”. A Bizottság szerint „[a Schindler Holding] és leányvállalatai azonban nem szolgáltatott [számára] [...] olyan bizonyítékokat, amelyek egyértelművé tették volna a közöttük fennálló társasági viszonyokat, a vezetési struktúrát és a beszámolási kötelezettségeket, azon vélelem megdöntése érdekében, [miszerint] [...] [a Schindler Holding] mint leányvállalatainak – a [megtámadott] határozat címzettjeinek – kizárólagos tulajdonosa gyakorolta irányítási jogait, és minden más eszközt felhasznált annak érdekében, hogy az őt illető meghatározó befolyást gyakorolja.”
- 78 A megtámadott határozat (631) preambulumbekzdésében a Bizottság megállapította, hogy „kizárólag azon körülmény, hogy a Schindleren belül létezett egy, a versenyszabályoknak való megfelelést célzó program, nem teszi lehetővé annak megállapítását, hogy [a Schindler Holding] a jogsértésre vonatkozóan adott-e utasításokat, vagy sem”. Így a Bizottság szerint „[t]ovábbra is fennáll azon vélelem, hogy a 100%-ban [a Schindler Holding] tulajdonában lévő leányvállalat a piacon nem önállóan határozta meg az üzletpolitikáját.

- 79 A fentiekre tekintettel a Bizottság a megtámadott határozat (632) preambulumbekzdésében megállapította, hogy „[a Schindler Holding] és 100%-os tulajdonában lévő leányvállalatai nem döntöttek meg a Belgiumban, Németországban, Luxemburgban és Hollandiában elkövetett jogsértésekért való felelősségre vonatkozó vélelmet, [k]övetkezésképpen meg kell állapítani [a Schindler Holdingnak] az érintett leányvállalataival való egyetemleges felelősségét a [megtámadott] határozat tárgyát képező, az EK 81. cikkbe ütköző jogsértésekért”.
- 80 Először is nem vitatott, hogy a jogsértés időszakában a Schindler Holding közvetlenül 100%-ban rendelkezett a Schindler Belgium, a Schindler Németország és a Schindler Hollandia tőkéjével, a Schindler Belgiumon keresztül pedig közvetetten 100%-ban rendelkezett a Schindler Luxemburg tőkéjével. Fennállt tehát azon vélelem, hogy a Schindler Holding a leányvállalatainak magatartására meghatározó befolyást gyakorolt (lásd a fenti 72. pontot).
- 81 A Schindler nem állíthatja, hogy a Bizottságnak bizonyítania kellett volna azt, hogy a Schindler Holding ténylegesen befolyásolta az említett leányvállalatok üzleti tevékenységeit – ideértve az EK 81. cikkbe ütköző magatartásukat is –, és azt hogy a Schindler Holding okozta vagy támogatta a jogsértést.
- 82 A leányvállalat jogsértő magatartása anyavállalatnak való betudásához ugyanis nem szükséges annak bizonyítása, hogy az anyavállalat befolyást gyakorol leányvállalatának politikájára a jogsértés tárgyát képező adott területen. Ezzel szemben az anyavállalat és leányvállalata közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatok alapján megállapítható lehet az előbbinek az utóbbi stratégiájára gyakorolt befolyása, és ennélfogva e kapcsolatok igazolhatják, hogy azok egyetlen gazdasági egységnek tekinthetők (a Törvényszék T-112/05. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2007. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 2007., II-5049. o.] 83. pontja). Így, ha a Bizottság bizonyítja, hogy a leányvállalatbeli tőkerészesedések teljes egészében az anyavállalat tulajdonában vannak, módjában áll az anyavállalat egyetemleges felelősségét megállapítani a leányvállalatra kirótt bírság megfizetését illetően, kivéve ha az anyavállalat bizonyítja, hogy a leányvállalata önálló piaci magatartást követ (lásd a fenti 72. pontot). Ki kell továbbá emelni, hogy nem a leányvállalatnak az anyavállalat

általi, jogsértésre való felbujtása, és még kevésbé az utóbbinak az említett jogsértésben való érintettsége teszi lehetővé a Bizottság számára, hogy a bíróságokat kiszabó határozatot a cégcsoport anyavállalatának címezze, hanem azon tény, hogy e vállalatok az EK 81. cikk értelmében egyetlen vállalkozást képeznek (a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2007. december 12-én hozott ítélet 58. pontja).

- 83 A felperesek nem támaszkodhatnak a bűnösség elvének (Schuldnerprinzip) állítólagos megsértésére sem, illetve arra sem, hogy elvileg nem állapítható meg a korlátozott felelősségű társaság tagjának vagy a részvénytársaság részvényesének a társaság adósságaiért és az irányító szervek aktusaiért való felelőssége. E tekintetben elegendő megállapítani, hogy ezen érvelés azon a téves előfeltevésen alapul, miszerint az anyavállalattal szemben semmilyen jogsértést nem állapítottak meg, amiről a jelen ügyben nincs szó, mivel a megtámadott határozat (632) preambulumbekzdéséből, valamint 1. és 2. cikkéből kitűnik, hogy megállapították a Schindler Holding személyes felelősségét az általa állítólag elkövetett jogsértések miatt az őt a leányvállalataihoz fűző szoros gazdasági és jogi kapcsolatokra tekintettel (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-294/98. P. sz., Metsä-Serla és társai kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10065. o.] 28. és 34. pontját, valamint a Törvényszék T-69/04. sz., Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-2567. o.] 74. pontját).
- 84 Másodszor a felperesek által a fenti 71. pontban kifejtett vélelem megdöntése érdekében előadott érveket kell megvizsgálni, melyek szerint a Schindler Holding leányvállalatai önállóan határozták meg üzletpolitikájukat.
- 85 Először is a felperesek által hivatkozott azon tény, hogy a Schindler Holding nem adott a leányvállalatainak olyan utasításokat, amelyek a jelen ügyben lehetővé tették vagy ösztönözték volna az EK 81. cikkel ellentétes kapcsolatokat, és hogy nem volt

tudomása ilyen kapcsolatokról, – még ha bizonyítást nyer is – nem minősül a leányvállalatok önállóságának bizonyítására alkalmas elemnek. Amint a fenti 82. pontban kiemelésre került, a leányvállalat jogsértő magatartása anyavállalatnak való betudásához ugyanis nem szükséges az, hogy az anyavállalat befolyást gyakoroljon leányvállalatának politikájára a jogsértés tárgyát képező adott területen.

- 86 Másodszor azon érvet, miszerint a Schindler Holding leányvállalatai az érintett országokban mindig önállóan tevékenykedtek, anélkül hogy a Schindler Holding befolyásolta volna mindennapi tevékenységeiket, a „közbeszerzési szerződések elnyerését”, a szerződések megkötését vagy árpolitikájukat, mivel a Schindler Holdingot csak azon piacokról tájékoztatták, ahol veszteségek jelentkezhetnek, szintén el kell utasítani. Egyrészt ugyanis az érintett felperesek nem terjesztettek elő bizonyítékokat ezen állítások alátámasztása érdekében, másrészt pedig ezen állítások – még ha bizonyítást nyernek is – semmiképpen nem lennének elegendők a fenti 71. pontban kifejtett vélelem megdöntéséhez, mivel az ítélezési gyakorlatból kitűnik, hogy a felperesek által hivatkozott elemeken kívül más elemek is a leányvállalat üzletpolitikájának fogalmába tartoznak az EK 81. cikknek az anyavállalatra való alkalmazásában. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy annak elemzése keretében, hogy több, ugyanazon csoport részét képező társaság egy gazdasági egységet alkot-e, az uniós bíróság megvizsgálta különösen, hogy az anyavállalatnak lehetősége volt-e befolyásolni az árpolitikát, a gyártási és forgalmazási tevékenységeket, az értékesítési célkitűzéseket, a bruttó hasznot, az értékesítési költségeket, a „cash flow”-t, az árukészletet és a marketinget. Ugyanakkor ebből nem következik, hogy csupán ezen aspektusok tartoznának a leányvállalat üzletpolitikájának fogalmába az EK 81. és EK 82. cikknek az anyavállalatra való alkalmazásában (lásd a fenti 82. pontban hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2007. december 12-én hozott ítélet 64. pontját és az ott hivatkozott ítélezési gyakorlatot).

- 87 Harmadszor azon tény, hogy a Schindler Holding leányvállalatai a jogsértéssel érintett négy országban különböző, eltérő jellegű jogsértésekben vettek részt, ami mellett szólna, hogy a Schindler Holding nem gyakorolt tényleges befolyást leányvállalatainak

működési tevékenységeire, szintén nem döntheti meg a felelősségre vonatkozó vélelmet. A megtámadott határozat (627)–(632) preambulumbekendéséből ugyanis kitűnik, hogy a Bizottság nem támaszkodott a négy érintett országban megállapított jogsértések közötti esetleges párhuzamra annak érdekében, hogy a Schindler Holdingnak tudja be a leányvállalatainak magatartásáért való felelősséget. Ezenkívül a felperesek azon állítása, miszerint a jogsértések különböző jellegűek, téves, mivel a Schindler Holding leányvállalatai a négy érintett országban egymást nagymértékben átfedő időszakokban (Belgiumban 1996. május 9-től 2004. január 29-ig, Németországban 1995. augusztus 1-jétől 2000. december 6-ig, Luxemburgban 1995. december 7-től 2004. március 9-ig, Hollandiában pedig 1999. június 1-jétől 2004. március 5-ig) hasonló célt követő jogsértésekben vettek részt, azaz abban, hogy „a versenytársak között titkos összejátszást hozzanak létre annak érdekében, hogy az új felvonók és/vagy mozgólépcsők értékesítésére és beépítésére vonatkozó projektek elosztása révén felosszák a piacokat, illetve befagyasszák a piaci részesedéseket, és hogy a felvonók és mozgólépcsők karbantartását és korszerűsítését illetően egymással ne lépjenek versenybe (kivéve Németországban, ahol a karbantartási és korszerűsítési tevékenység nem képezte a kartell tagjai közötti megbeszélések tárgyát)” (a megtámadott határozat (658) preambulumbekendése).

- ⁸⁸ Negyedszer azon tény, hogy a Schindler Holding lehet, hogy megtett minden tőle telhetőt annak megakadályozása érdekében, hogy leányvállalatai az EK 81. cikkbe ütköző magatartást folytassanak, különösen a versenyjog és az azzal összefüggő iránymutatások leányvállalatok általi megsértésének megakadályozását célzó magatartási kódex elfogadásával, egyrésztől semmit nem változtat a vele szemben megállapított jogsértés megtörténtén (lásd analógia útján a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425 o.] 373. pontját), másrésztől pedig nem teszi lehetővé annak bizonyítását, hogy az említett leányvállalatok önállóan határozták meg üzletpolitikájukat. Épp ellenkezőleg, az említett magatartási kódexnek a Schindler Holding leányvállalatai keretében való alkalmazása inkább arra utal, hogy az anyavállalat ténylegesen irányította leányvállalatai üzletpolitikáját, annál is inkább, mivel maguk a felperesek azt állították, hogy a magatartási kódex betartását rendszeres felülvizsgálatok és más, a Schindler Holdingnak a versenyszabályoknak való megfelelés végrehajtásával megbízott alkalmazottja (compliance officer) által hozott intézkedések révén ellenőrizték.

89 Ötödször a csoporton belüli kapcsolatokat, a vezetési struktúrát és a Schindler Holdingon belüli beszámolásra vonatkozó iránymutatásokat illetően a Bizottság a megítáradott határozat (630) preambulumbekendésében azt állította, hogy a Schindler Holding és leányvállalatai nem szolgáltak számára olyan információkkal, amelyek egyértelművé tették volna egymással való kapcsolataikat. Az ügy irataiból kitűnik, hogy a közigazgatási eljárásban a felperesek valóban közöltek a Bizottsággal bizonyos, a csoporton belüli kapcsolatokra, a vezetési struktúrára és a beszámolásra vonatkozó iránymutatásokra vonatkozó információkat (reporting lines).

90 Ezen információk azonban nem teszik lehetővé a Schindler leányvállalatai önállóságának megállapítását. A szolgáltatott információk ugyanis, amelyekhez egyébként nem csatoltak bizonyítékokat, hiányosak maradnak, mivel lényegében a Schindler Luxemburg és a Schindler Belgium néhány vezetőjének feladataira és beszámolási kötelezettségére (reporting obligations), valamint a Schindler Németország egyik alkalmazottjának feladataira vonatkoznak, anélkül hogy a Schindler Holding és az érintett országokban tevékenykedő leányvállalatai közötti kapcsolatokat vagy a Schindler Holding által e leányvállalatokra gyakorolt befolyást közelebbről megvilágították volna.

91 A fenti 72. pontban kifejtett felelősségre vonatkozó vélelemre, és azon tényre tekintettel, hogy – ahogyan a fenti 84–90. pontból következik – a felperesek e vélelmet nem döntötték meg, a Bizottság helyesen tudta be a Schindler Holdingnak a leányvállalatai által elkövetett jogsértéseket.

92 A jelen jogalapot tehát el kell utasítani.

3. A megtámadott határozat 2. cikkének megsemmisítése iránti kérelemről

A büntetések törvényessége elvének megsértésére alapított, az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésére vonatkozó jogellenességi kifogásról

⁹³ A felperesek előadják, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a bíróságok összességének megállapítását illetően szinte korlátlan mérlegelési mozgásteret biztosít a Bizottság számára, ami sérti az EJEE 7. cikke (1) bekezdésében meghatározott büntetések törvényességének elvét, amely elv a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak alapját képező általános jogelvekből is következik.

⁹⁴ Emlékeztetni kell az EJEE 7. cikke (1) bekezdésének szövegére:

„Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.”

⁹⁵ Az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a büntetések törvényességének elve a jogbiztonság elvéből következik, amely az uniós jog alapelvét képezi, és amely megköveteli többek között, hogy minden uniós szabályozás, különösen amikor szankciót szab ki, vagy enged kiszabni, világos és pontos legyen annak érdekében, hogy az érintett személyek egyértelműen megismerhessék az abból eredő jogaikat és kötelezettségeiket, és ennek megfelelően megtehessek intézkedéseiket (lásd a Törvényszék

T-279/02. sz., Degussa kontra Bizottság ügyben 2006. április 5-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-897. o.] 66. pontját, és T-43/02. sz., Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-3435. o.] 71. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 96 A büntetések törvényességének elvét, amely az uniós jog általános elvei közé tartozik, amely elvek a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak alapját képezik, különböző nemzetközi szerződések is rögzítették, többek között az EJEE 7. cikke. Ezen elv megköveteli, hogy a törvény egyértelműen meghatározza a jogsértéseket és az azokat megtorló büntetéseket. E feltétel akkor teljesül, ha a jogalany a vonatkozó rendelkezés szövegéből és szükség esetén a rendelkezés bíróságok általi értelmezése segítségével tudhatja, mely cselekmények és mulasztások váltják ki büntetőjogi felelősségét. Ezenkívül az EJEB ítélkezési gyakorlata szerint a törvény egyértelműségét nem csupán a vonatkozó rendelkezés szövegére, hanem az állandó és közzétett ítélkezési gyakorlat általi pontosításokra tekintettel is kell értékelni (lásd a Bíróság C-266/06. P. sz., Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben 2008. május 22-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 38–40. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 97 Ezen elv mind a büntetőjogi jellegű szabályokra, mind pedig a közigazgatási szankciókat kiszabó vagy azok kiszabását engedélyező, sajátos közigazgatási normákra is kötelező (lásd ebben az értelemben a Bíróság 137/85. sz., Maizena és társai ügyben 1987. november 18-án hozott ítéletének [EBHT 1987., 4587. o.] 15. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Nem csupán a jogsértés tényállási elemeit megfogalmazó szabályokra alkalmazandó, hanem az előzőek megsértéséből eredő következményeket meghatározó szabályokra is (lásd a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 67. pontját, valamint a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 29. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 98 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint továbbá az alapvető jogok azon általános jogelvek szerves részét képezik, amelyek tiszteletben tartását az uniós bíróság biztosítja (a Bíróság 2/94. sz. ügyben 1996. március 28-án hozott véleményének [EBHT 1996.,

I-1759. o.] 33. pontja és a Bíróság C-299/95. sz. Kremzow-ügyben 1997. május 29-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-2629. o.] 14. pontja). Ennek során a Bíróság és a Törvényszék a tagállamok közös alkotmányos hagyományából, valamint az emberi jogok védelmére vonatkozó azon nemzetközi normák nyújtotta iránymutatásokból merít, amelyek kidolgozásában a tagállamok együttműködtek, és amelyekhez csatlakoztak. Az EJEE e tekintetben különös jelentőséggel bír (a Bíróság C-94/00. sz. Roquette Frères ügyben 2002. október 22-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-9011. o.] 23. pontja és a fent hivatkozott Kremzow-ügyben hozott ítéletének 14. pontja). Továbbá az EU 6. cikk (2) bekezdése értelmében „[a]z Unió az [uniós] jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az [EJEE] biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományából erednek”.

⁹⁹ Amint arra a Törvényszék a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 71. pontjában már emlékeztetett, az EJEE 7. cikkének (1) bekezdése nem követeli meg, hogy azon rendelkezések szövege, amelyek értelmében ezeket a szankciókat kiszabják, annyira pontos legyen, hogy teljes bizonyossággal előreláthatóvá tegye az e rendelkezések megsértéséből eredő következményeket. Az EJEB ítélkezési gyakorlata értelmében ugyanis az, hogy egy törvény mérlegelési jogkört biztosít, önmagában nem ütközik az előreláthatóság követelményébe, feltéve hogy e jogkör gyakorlásának terjedelme és módja kellő pontossággal meg van határozva, tekintettel az adott jogos célkitűzésre, ahhoz, hogy a jogalanyok számára megfelelő védelmet biztosítson a visszaélésekkel szemben (lásd az EJEB, 1992. február 25-i Margareta és Roger Andersson kontra Svédország ítéletet, A. sorozat 226. szám, 75. §). E tekintetben az EJEB magán a törvény szövegén kívül figyelembe veszi azon kérdést is, hogy az alkalmazott meghatározatlan fogalmakat az állandó és közzétett ítélkezési gyakorlat meghatározta-e (lásd az EJEB, 1995. szeptember 27-i G. kontra Franciaország ítéletet, A. sorozat 325-B. szám, 25. §).

¹⁰⁰ A tagállamok közös alkotmányos hagyományainak figyelembevétele nem vezet a törvényesség elvének, mint az uniós jog alapelvének a fenti fejtegetésekből eredő értelmezéstől eltérő értelmezéséhez (a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra

Bizottság ügyben hozott ítélet 73. pontja). A felperesek azon érvét, miszerint nemzeti szinten nem létezik a hatóságok hasonló felhatalmazása, amely lehetővé tenné, hogy ez utóbbiak „szinte korlátlanul” szabjanak ki bírságokat, el kell tehát utasítani.

- 101 A jelen ügyben az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a büntetések törvényességének elvére tekintettel való jogszerűségét illetően elsősorban meg kell állapítani, hogy a felperesek állításával ellentétben az uniós jogalkotó nem ruházott a Bizottságra túlzott vagy önkényes mérlegelési mozgásteret a versenyszabályok megsértése miatti bírságok megállapítását illetően (a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 74. pontja).
- 102 Először is ki kell emelni ugyanis, hogy noha az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a Bizottság számára széles mérlegelési mozgásteret biztosít, a Bizottság által figyelembe veendő objektív kritériumok bevezetésével azonban korlátozza annak gyakorlását. E tekintetben egyrészt emlékeztetni kell arra, hogy a kiszabható bírság összege számszerűsíthető és abszolút felső határral bír, amelyet az egyes vállalkozások esetében az egyes jogsértések miatt oly módon számítanak ki, hogy az adott vállalkozással szemben kiszabható bírság maximális összege előre meghatározható. Másrészt e rendelkezés megköveteli a Bizottságtól, hogy a bírságot minden egyes esetben úgy állapítsa meg, hogy a jogsértés súlyán kívül annak időtartamát is figyelembe vegye (a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 50. pontja, valamint a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 75. pontja).
- 103 A felperesek nem állíthatják, hogy a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 66–88. pontja, illetve a fenti 95. pontban hivatkozott Jungbunzlauer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 69–92. pontja, amelyekben a büntetések törvényessége elvének adott értelmezés megfelel a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben elfogadott értelmezésnek, „téves jogi koncepción” nyugszik. A Bíróság ugyanis a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítéletének 36–63. pontjában fellebbezés keretében megerősítette azon értelmezést, amelyet a Törvényszék

a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben a büntetések törvényessége elvének adott.

- 104 Igaz, hogy a fenti pontban említett ítéletek a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésével függenek össze, míg a megtámadott határozatban kiszabott bírságok az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésén alapulnak. Mivel azonban a bírságok kiszabásának kritériumai és felső határa e két rendelkezésben azonos, a fenti pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésére is alkalmazható.
- 105 Másodszor a mérlegelési jogkörének az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírságokat illetően való gyakorlása során a Bizottságnak tiszteletben kell tartania a Bíróság és a Törvényszék ítélkezési gyakorlata által megfogalmazott általános jogelveket, különösen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét (a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 51. pontja, valamint a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 77. pontja).
- 106 Harmadszor a Bizottság eljárása előreláthatóságának és átláthatóságának biztosítása érdekében korlátozzák a Bizottság mérlegelési jogkörének gyakorlását a saját maga számára a 2002. évi engedékenységi közleményben és az 1998. évi iránymutatásban megállapított magatartási szabályok is. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni, hogy az említett közlemény és az említett iránymutatás egyrészt olyan magatartási szabályokat állapít meg, amelyekről a Bizottság az általános jogelvek – mint például az egyenlő elbánás elve és a bizalomvédelem elve – megsértésének terhe mellett nem térhet el, másrészt pedig megteremti a jogbiztonságot az érintett vállalkozások számára azzal, hogy meghatározza azon módszert, amelyet a Bizottság a kiszabott bírságok összegének az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése értelmében történő megállapítása vonatkozásában önmagára nézve kötelezőnek ismer el (lásd ebben az értelemben a Bíróság fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítéletének 52. és 53. pontját, valamint C-510/06. P. sz., Archer

Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2009. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-1843. o.] 60. pontját; a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 78. és 82. pontját). Továbbá a felperesek állításával ellentétben az 1998. évi iránymutatás, majd 2006-ban az 1/2003/EK rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján kiszabott bírságok megállapításáról szóló iránymutatás (HL C 210., 2. o.) Bizottság általi elfogadása, mivel az a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése által meghatározott jogi keretbe illeszkedett, csak a Bizottság már e rendelkezésekből eredő mérlegelési jogköre gyakorlása korlátainak pontosabb meghatározásához járult hozzá, és abból nem lehet a szóban forgó területen a Bizottság hatásköri korlátainak az uniós jogalkotó általi meghatározása kezdeti elégtelenségére következtetni (lásd ebben az értelemben a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 44. pontját).

- ¹⁰⁷ Negyedszer hozzá kell tenni, hogy az EK 229. cikk és az 1/2003 rendelet 31. cikke értelmében a Bíróság és a Törvényszék a Bizottság bírságot megállapító határozataival szemben benyújtott keresetek tekintetében korlátlan felülvizsgálati jogkörrel bír, és így e határozatokat nem csupán megsemmisítheti, hanem a kiszabott bírságot törölheti, csökkentheti vagy növelheti. Ennélfogva a Bizottság ismert és hozzáférhető közigazgatási gyakorlata az uniós bíróság korlátlan felülvizsgálata alá tartozik. E felülvizsgálat az állandó és közzétett ítélkezési gyakorlattal lehetővé tette a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében, majd az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében található meghatározatlan fogalmak pontosítását (lásd ebben az értelemben fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 54. pontját, valamint a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 79. pontját).

- ¹⁰⁸ Így a fent hivatkozott különböző tényezőkre tekintettel egy körültekintő – szükség esetén jogi tanácsokkal ellátott – gazdasági szereplő kellő pontossággal előre láthatja az adott magatartásért járó bírság számítási módszerét és nagyságrendjét. Az, hogy ez a gazdasági szereplő előre nem ismerheti pontosan a Bizottság által az egyes esetekben kiszabandó bírság mértékét, nem minősülhet a büntetések törvényessége

elve megsértésének (a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 55. pontja, valamint a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 83. pontja).

- 109 A felperesek tehát nem állíthatják, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének szövege nem biztosítja a büntetőjog és a jogállam alapelvei által megkövetelt mértékű előreláthatóságot. Az említett rendelkezés alapján ugyanis kellő pontossággal előre látható a kiszabott bírságok számítási módszere és mértéke (lásd ebben az értelemben a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 58. pontját).
- 110 Másodsorban a felperesek állításával ellentétben a Bizottságnak a bírságok területén folytatott határozathozatali gyakorlata nem fejlődött előre nem látható vagy véletlenszerű módon.
- 111 Először is a megtámadott határozatban megállapított négy jogsértés elkövetésének időszakaiban a bírságok meghatározásának módszerét csak egyszer alakították át az 1998. évi iránymutatás közzétételével, ami a Bíróság szerint ésszerűen előrelátható volt (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 231. pontja).
- 112 Másodszor, ami a bírságok mértékének az 1998. évi iránymutatás elfogadását követő növekedését illeti, az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, ha az uniós versenyszabályok hatékony alkalmazása szükségessé teszi, a Bizottság bármikor kiigazíthatja a bírságok mértékét (a fenti 54. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 109. pontja, valamint a Törvényszék T-23/99. sz., LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 237. pontja), mivel a közigazgatási gyakorlat ilyen változása úgy tekinthető, mint amelyet az uniós versenyjogi szabályok megsértésének általános megelőzésére vonatkozó célkitűzés objektíve igazol. A bírságok szintjének a felperesek által felhozott és kifogásolt közelmúltbeli növekedése tehát önmagában nem tekinthető jogellenesnek a büntetések törvényességének elvére tekintettel, amennyiben az a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében és az 1/2003 rendelet

23. cikkének (2) bekezdésében meghatározott és az uniós bíróságok által értelmezett jogi kereten belül marad (lásd ebben az értelemben a fenti 95. pontban hivatkozott *Degussa kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet 81. pontját, valamint a fenti 83. pontban hivatkozott *Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet 43. pontját).

¹¹³ Harmadsorban azon érvet illetően, miszerint a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének és az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének elfogadásával a Tanács megsértette a Bizottságnak biztosított hatáskör korlátainak egyértelmű megjelölésére vonatkozó kötelezettségét, és az EK 83. cikk megsértésével *de facto* a Bizottságra ruházta az EK-Szerződés értelmében őt megillető hatáskört, meg kell állapítani, hogy az minden jogalapot nélkülöz.

¹¹⁴ Egyrészt, amint az fentebb kifejtésre került, még ha a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése széles mérlegelési mozgásteret hagy is a Bizottság számára, annak gyakorlását korlátozza a Bizottságra kötelező objektív feltételek megállapításával. Másrészt emlékeztetni kell arra, hogy a 17. rendeletet és az 1/2003 rendeletet az EK 83. cikk (1) bekezdése alapján fogadták el, amely kimondja, hogy „[az EK] 81. és [az EK] 82. cikkben meghatározott elvek érvényre juttatását szolgáló megfelelő rendeleteket vagy irányelveket a Tanács a Bizottság javaslatára, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően [...] állapítja meg”. Az EK 83. cikk (2) bekezdésének a) és d) pontja értelmében e rendeletek vagy irányelvek célja különösen „az [EK] 81. cikk (1) bekezdésében és az [EK] 82. cikkben megállapított tilalmak betartásának biztosítása pénzbírság vagy kényszerítő bírság előírásával”, és „a Bizottság, illetve a Bíróság e bekezdés rendelkezéseinek alkalmazása terén betöltendő feladatainak meghatározása”. Emlékeztetni kell továbbá arra, hogy az EK 211. cikk első francia bekezdése értelmében a Bizottság „gondoskodik e szerződés rendelkezéseinek és az e szerződés alapján az intézmények által hozott rendelkezéseknek az alkalmazásáról”, és ugyanezen cikk harmadik francia bekezdése értelmében „[...] saját döntéshozatali hatáskörrel” rendelkezik (a fenti 95. pontban hivatkozott *Degussa kontra Bizottság* ügyben hozott ítélet 86. pontja, valamint a fenti 83. pontban

hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 48. pontja).

- 115 Ebből következik, hogy az EK 81. és EK 82. cikk megsértése esetén a bírságkiszabás hatásköre nem tekinthető olyan, eredetileg a Tanácsot megillető hatáskörnek, amelyet az EK 202. cikk harmadik francia bekezdése értelmében a Bizottságra átruházott, vagy amelynek végrehajtására a Bizottságot hatalmazta fel. Az EK-Szerződés fentebb hivatkozott rendelkezései értelmében ez a hatáskör ugyanis a Bizottság saját, az uniós jog alkalmazása feletti őrködésre vonatkozó feladatkörébe tartozik, amelyet az EK 81. és EK 82. cikk alkalmazása tekintetében a 17. rendelet és az 1/2003 rendelet határozott meg, foglalt keretbe, és tett hivatalossá. A bírságkiszabás hatásköre, amelylyel e rendeletek a Bizottságot felruházzák, tehát magából az EK-Szerződés rendelkezéseiből ered, és az említett cikkekben meghatározott tilalmak tényleges érvényre juttatását szolgálja (a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 87. pontja, valamint a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 49. pontja).
- 116 E megfontolásokból következik, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésével szemben felhozott, a büntetések törvényessége elvének megsértésére alapított jogellenességi kifogást el kell utasítani.

A visszaható hatály tilalma elvének megsértésére alapított, az 1998. évi iránymutatás jogellenességére vonatkozó kifogásról

- 117 A felperesek emlékeztetnek arra, hogy valamely uniós aktus a kihirdetését megelőzően nem alkalmazható, és hogy a Charta 49. cikke (1) bekezdésének második mondata kimondja, hogy nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. A jelen ügyben az 1998. évi iránymutatás sérti a

visszaható hatály tilalmának elvét, mivel túllépi az előreláthatóság határait. A felperesek ezzel kapcsolatban hangsúlyozzák, hogy a bíróságok területén folytatott határozathozatali politika keményedése nem a jogalkotóra, hanem a Bizottságra vezethető vissza.

- 118 Az ítélezési gyakorlatból kitűnik, hogy az EJEE 7. cikkében rögzített, a büntető jogszabályok visszaható hatályának tilalmára vonatkozó elv az uniós jog egyik alapelvét képezi, amelynek tiszteletben tartása a versenyszabályok megsértése miatti bíróság kiszabása során is kötelező, és megköveteli, hogy a kiszabott szankciók megfeleljenek a jogsértés elkövetése idején hatályban lévő szankcióknak (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 202. pontja, a Törvényszék fenti 112. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 218–221. pontja, valamint T-224/00. sz. Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 39–41. pontja).
- 119 Megállapításra került továbbá, hogy a Bizottság bíróságokkal kapcsolatos általános versenypolitikájának módosítására alkalmas iránymutatás elfogadása főszabály szerint a visszaható hatály tilalma elvének hatálya alá tartozhat (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 222. pontja).
- 120 Egyrésztől ugyanis az 1998. évi iránymutatás joghatások kiváltására alkalmas. E joghatások nem magából az 1998. évi iránymutatás normatív erejéből erednek, hanem abból, hogy a Bizottság elfogadta és közzétette azt. Az 1998. évi iránymutatás elfogadása és közzététele a Bizottság mérlegelési jogkörének önkorlátozását idézi elő, mivel a Bizottság az iránymutatástól nem térhet el anélkül, hogy ne tenné ki magát annak, hogy adott esetben az általános jogelvek – mint az egyenlő bánásmód, a bizalomvédelem és a jogbiztonság elvének – megsértése címén felelősségre vonható legyen (lásd ebben az értelemben a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 209–212. pontját).

- 121 Másrésről az EJEB-nek az EJEE 7. cikkének (1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlata szerint e rendelkezés kizárja a valamely jogsértést megállapító szabály új értelmezésének a vádlott hátrányára való visszaható hatályú alkalmazását (lásd ebben az értelemben az EJEB, 1995. november 22-i S.W. kontra Egyesült Királyság ítéletet, A. sorozat 335-B. szám, 34–36. §; az 1995. november 22-i C.R. kontra Egyesült Királyság ítéletet, A. sorozat 335-C. szám, 32–34. §; az 1996. november 15-i Cantoni kontra Franciaország ítéletet, Ítéletek és Határozatok Tára 1996-V, 29–32. §, valamint a 2000. június 22-i Coëme és társai kontra Belgium ítéletet, Ítéletek és Határozatok Tára 2000-VII, 145. §). Ezen ítélkezési gyakorlat szerint különösen ez az eset akkor, amikor olyan bírói értelmezésről van szó, amelynek eredménye a jogsértés elkövetésének időpontjában – különösképpen a kérdéses jogszabályra vonatkozó ítélkezési gyakorlat által akkoriban elfogadott értelmezésre tekintettel – nem volt ésszerűen előrelátható. Ki kell azonban fejteni, hogy ugyanezen ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az előreláthatóság fogalmának hatálya nagymértékben a kérdéses szöveg tartalmától, a vonatkozó jogterülettől, valamint címzettjei számától és minőségétől függ. Így a törvény előreláthatóságával nem ellentétes, hogy az érintett személynek világos jogi tanácsokért kelljen folyamodnia ahhoz, hogy ésszerű szinten felmérhesse, hogy bizonyos cselekménynek az adott ügy körülményei között milyen következményei lehetnek. Közelebről a fent hivatkozott Cantoni kontra Franciaország ítélet 35. §-a értelmében ez különösen igaz a szakmai tevékenységet ellátó személyek esetében, akik megszokták, hogy foglalkozásuk gyakorlásakor nagy gondossággal kell eljárniuk. Tehát elvárható tőlük, hogy különös gondossággal értékeljék a foglalkozásukkal járó veszélyeket.
- 122 A fentiekre tekintettel és a visszaható hatály tilalma elvének tiszteletben tartása ellenőrzéséhez meg kell vizsgálni, hogy az érintett jogsértések elkövetésekor a kérdéses módosítás, azaz az 1998. évi iránymutatás elfogadása, ésszerűen előrelátható volt-e (lásd ebben az értelemben a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 224. pontját).
- 123 E tekintetben mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a bírságok mértékének az 1998. évi iránymutatás alkalmazása miatti állítólagos növekedése a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdésében és az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében

megállapított jogi kereten belül marad, mivel az iránymutatás az 5. pontjának a) alpontjában kifejezetten kimondja, hogy a kiszabott bírságok semmi esetre sem haladhatják meg az említett rendelkezésekben előírt forgalom 10%-os felső határát.

- 124 Ezt követően meg kell állapítani, hogy az iránymutatással bevezetett fő újítás abból áll, hogy a Bizottság az említett iránymutatás által e tekintetben előírt tartományok alapján meghatározott alapösszeget vesz a számítás alapjául, amely tartományok a jogsértések eltérő súlyossági fokait tükrözik, ám amelyek önmagukban nem állnak összefüggésben a releváns forgalommal. Ez a módszer tehát lényegében a bírságok tételes kiszabásán alapul, még ha e tételes jelleg viszonylagos és rugalmas is (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 225. pontja, valamint a fenti 106. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 61. pontja).
- 125 Végül emlékeztetni kell arra, hogy az a tény, hogy a Bizottság a múltban bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos mértékű bírságokat alkalmazott, nem fosztja meg a Bizottságot attól a lehetőségtől, hogy a 17. rendeletben és az 1/2003 rendeletben meghatározott korlátok között megemelje ezt a mértéket, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy biztosítsa az uniós versenypolitika végrehajtását; éppen ellenkezőleg: az uniós versenyszabályok hatékony alkalmazása megkívánja, hogy a Bizottság a bírságok mértékét bármikor e politika igényeihez tudja igazítani (lásd ebben az értelemben a Bíróság fenti 54. pontban hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 109. pontját, C-196/99. P. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-11005. o.] 81. pontját, és a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 227. pontját; a Törvényszék T-12/89. sz., Solvay kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-907. o.] 309. pontját és T-304/94. sz., Europa Carton kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-869. o.] 89. pontját).
- 126 Ebből következik, hogy az olyan közigazgatási eljárásban érintett vállalkozások, amelyben bírság kiszabására is sor kerülhet, sem a bírságszámítási módszerre, sem arra nem alapíthatnak jogos bizalmat, hogy a Bizottság nem fogja növelni a bírságok korábban alkalmazott mértékét (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 228. pontja).

- 127 Következésképpen az említett vállalkozásoknak tekintetbe kell venniük azt a lehetőséget, hogy a Bizottság bármikor úgy dönthet, hogy a múltban alkalmazotthoz képest megemeli a bírságok összegének mértékét. Ez nemcsak arra az esetre érvényes, amikor a Bizottság a bírságok kiszabásakor az egyedi határozatokban megemeli a bírságok összegének mértékét, hanem arra is, amikor ez az emelés egyes esetekben olyan általános hatályú magatartási szabályok alkalmazásával történik, mint az 1998. évi iránymutatás (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 229. és 230. pontja, valamint a fenti 106. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. pontja).
- 128 Ebből következik, hogy a felperesek tévesen vélik úgy, hogy az 1998. évi iránymutatás sérti a visszaható hatály tilalmának elvét, mivel a múltban kiszabottaknál magasabb bírságok kiszabásához vezetett, illetve mert az előreláthatóság határait a jelen ügyben túllépték. Az iránymutatás és különösen az abban meghatározott új bírságszámítási módszer – feltéve, hogy súlyosító hatással volt a kiszabott bírságok mértékére – az érintett jogsértések elkövetésekor ugyanis ésszerűen előrelátható volt az olyan vállalkozások számára, mint amilyenek a felperesek (lásd ebben az értelemben a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 231. pontját). A Bizottságnak ugyanezen okokból nem kellett kifejtene az 1998. évi iránymutatásban azt sem, hogy a bírságok mértékének növelése szükséges volt ahhoz, hogy biztosítsa a közösségi versenypolitika végrehajtását.
- 129 Ami azon érvet illeti, miszerint a bírságok területén folytatott határozathozatali politika keményedése nem a jogalkotóra, hanem a Bizottságra vezethető vissza, ezen érv átfedi a Bizottság hatáskörének hiányára alapított jogellenességi kifogás keretében előadott érvelést, és a lenti 131–137. pontban kerül megvizsgálásra.
- 130 A fentiek összességéből következik, hogy a jelen jogellenességi kifogást is el kell utasítani.

A Bizottság hatáskörének hiányára, illetve másodlagosan az 1998. évi iránymutatás átláthatóságának és előreláthatóságának hiányára alapított, ezen iránymutatás jogellenességére vonatkozó kifogásról

- 131 A felperesek előadják, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében a Bizottságra ruházott jelentős mérlegelési jogkör elvont és általános konkretizálást, azaz anyagi jogi szabályt tesz szükségessé. Márpedig a Tanáccsal ellentétben a Bizottság nem rendelkezik hatáskörrel ilyen szabály elfogadására. Ezenkívül, még ha a „bírság keretének” a Bizottság általi konkretizálása jogszerű is, az 1998. évi iránymutatás mindenképpen hatástalan, mivel nem biztosíthatja a bírság összeégnek megállapítása keretében szükséges átláthatóság és előreláthatóság minimális szintjét.
- 132 Először is ki kell emelni, hogy a felperesek a beadványaikban nem jelölték meg, hogy a Bizottság az 1998. évi iránymutatás elfogadásával mely rendelkezést sértette meg. A felperesek a tárgyaláson ezzel kapcsolatban feltett kérdésre azt válaszolták, hogy a büntetések törvényességének elve szerint a Tanács feladata lett volna a bírságok kiszámítására vonatkozó elvont szabályok elfogadása.
- 133 Márpedig az 1998. évi iránymutatás Bizottság általi elfogadása, amennyiben az a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése, majd az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése által meghatározott jogi keretbe illeszkedik, csak a Bizottság már e rendelkezésekből eredő mérlegelési jogköre gyakorlása korlátainak pontosabb meghatározásához járult hozzá (lásd ebben az értelemben a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 44. pontját). E körülmények között az arra alapított érvet, hogy a Bizottság nem rendelkezett hatáskörrel az iránymutatás elfogadására, el kell utasítani.

- 134 Másodszer az 1998. évi iránymutatás átláthatóságának és előreláthatóságának hiányára alapított érveket szintén el kell utasítani.
- 135 Egyrésztől ugyanis a Bizottság átláthatóságra törekedve és az érintett vállalkozások jogbiztonságának növelése érdekében tette közzé az említett iránymutatást, és abban bemutatta a saját maga számára minden egyes esetben előírt számítási módszert. E tekintetben a Bíróság egyébként megállapította, hogy a Bizottság – mivel ilyen magatartási szabályokat fogadott el, és azok közzétételével kijelentette, hogy ezentúl alkalmazni fogja e szabályokat az általuk érintett esetekre – korlátozza magát mérlegelési jogköre gyakorlásában, és nem térhet el e szabályoktól anélkül, hogy ne tenné ki magát egyes esetekben felelősségre vonásnak az általános jogelveknek, mint az egyenlő bánásmód és a bizalomvédelem elvének a megsértése címén. A Bíróság kimondta továbbá, hogy az iránymutatás általánosan és elvont módon meghatározza azt a módszert, amelyet a Bizottság a maga számára előírt a bírságok összegének megállapítására, következésképpen garantálja a vállalkozások jogbiztonságát (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 211. és 213. pontja; lásd továbbá a fenti 106. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 60. pontját).
- 136 Másrésztől egy körütekintő – szükség esetén jogi tanácsokkal ellátott – gazdasági szereplő kellő pontossággal előre láthatja az adott magatartásért járó bírság számítási módszerét és nagyságrendjét (a fenti 96. pontban hivatkozott Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben hozott ítélet 55. pontja). A gazdasági szereplő az 1998. évi iránymutatásra tekintettel valóban nem láthatja előre a Bizottság által az egyes esetekben kiszabandó bírság pontos összegét. A Bizottság által büntetendő jogsértések súlya miatt azonban a megtorlási és elrettentési cél igazolja annak elkerülését, hogy a vállalkozások felmérhessék a jogsértésben való részvételükből fakadó előnyöket, előzetesen figyelembe véve az e jogellenes magatartás miatt velük szemben kiszabandó bírság összegét (a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 83. pontja).

- 137 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a Bizottság hatáskörének hiányára, illetve másodlagosan az 1998. évi iránymutatás átláthatóságának és előreláthatóságának hiányára alapított, ezen iránymutatás jogellenességére vonatkozó kifogás nem megalapozott.

A visszaható hatály tilalma elvének és a bizalomvédelem elvének megsértésére alapított, a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogásról

- 138 A felperesek előadják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény jelen ügyben való alkalmazása, miközben a megtámadott határozatban említett tények többsége annak hatálybalépését megelőzően keletkezett, sérti a visszaható hatály tilalmának elvét. A felperesek szerint a Bizottságnak a kartellügyekben a bírság kiszabásának mellőzéséről vagy a bírság összegének csökkentéséről szóló közleményét (HL 1996. C 207., 4. o.) (a továbbiakban: 1996. évi engedékenységi közlemény) kellett volna alkalmaznia, ami lehetővé tette volna számukra, hogy a megtámadott határozatban számukra nyújtott 1%-os szimbolikus bírságcsökkenés helyett a tények vitatásától való tartózkodás címén 10%-tól 50%-ig terjedő csökkentésben részesüljenek (a megtámadott határozat (777), (806), (835) és (854) preambulumbekzdése). A Bizottság a 2002. évi engedékenységi közleményt alkalmazva megsértette a bizalomvédelem elvét is.

- 139 Emlékeztetni kell arra, hogy az 1996. évi engedékenységi közlemény a D. pontjában kimondta, hogy a vállalkozás „a vele szemben együttműködés hiányában kiszabandó bírság összegének 10-től 50%-ig terjedő csökkentésében részesülhet [...], ha [...] a kifogásközlés kézhezvételét követően tájékoztatja a Bizottságot, hogy nem vitatja azon tények valóságtartalmát, amelyekre a Bizottság a vádjait alapozza”. A 2002. évi engedékenységi közlemény azonban a bírság ezen okból való csökkentéséről már nem rendelkezik.

- 140 A 2002. évi engedékenységi közlemény állítólagos visszaható hatályát illetően meg kell állapítani, hogy az említett közlemény 28. pontja kimondja, hogy „2002. február 14-től az 1996[. évi engedékenységi] közlemény helyébe ez a közlemény lép minden olyan esetben, ahol egyetlen vállalkozás sem lépett kapcsolatba a Bizottsággal az abban a közleményben meghatározott kedvező elbánás igénybevétele céljából”. Tekintettel arra, hogy a 2002. évi engedékenységi közleményt 2002. február 19-én tették közzé, az említett közlemény tehát valóban előírja a rendelkezéseinek visszaható hatályú alkalmazását, amely azonban a 2002. február 14-től 2002. február 18-ig tartó időszakra korlátozódik. Mivel a kartell résztvevőinek egyike sem terjesztett elő 2004. február 2-át megelőzően a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján kérelmet (a megtámadott határozat (94), (105), (115) és (127) preambulumbekzdése), a 2002. évi engedékenységi közlemény említett visszaható hatályából eredő esetleges jogellenesség nem érinthette a megtámadott határozat jogszerűségét.
- 141 A jelen ügyben azonban a felperesek vitatják a 2002. évi engedékenységi közlemény azonnali alkalmazását a részben 2002-öt megelőzően keletkezett tények miatti bírságok kiszámítása során.
- 142 Először is, amint az ügy irataiból kitűnik, meg kell állapítani, hogy a felperesek a közigazgatási eljárásban legalább hat alkalommal kifejezetten kérték a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazását.
- 143 Másodszor és mindenestre az ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a visszaható hatály tilalmának elvével nem ellentétes azon iránymutatások alkalmazása, amelyeknek elméletben az a hatásuk, hogy emelik az elfogadásuk előtt elkövetett jogsértésekért kirótt bírságok mértékét, feltéve hogy az általuk megvalósított politika az érintett jogsértések elkövetésének időpontjában ésszerűen előrelátható volt (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 202–232. pontja, a Törvényszék T-101/05. és T-111/05. sz., BASF és UCB kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 2007., II-4949. o.] 233. pontja; lásd továbbá a fenti 106. pontban hivatkozott Archer Daniels

Midland kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 66. pontját). Márpedig a felperesek nem állítják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény elfogadásával bekövetkezett változás nem volt előrelátható.

- ¹⁴⁴ Ami a felperesek jogos bizalmának abból eredő állítólagos megsértését illeti, hogy a 2002. évi engedékenységi közleményt részben a hatálybalépését megelőzően elkövetett jogsértésekre alkalmazták, elegendő megállapítani, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a gazdasági szereplők nem vethetnek jogos bizalmat olyan fennálló helyzet fenntartásába, amelyet az intézmények mérlegelési jogkörük keretében megváltoztathatnak (lásd a Bíróság C-280/93. sz., Németország kontra Tanács ügyben 1994. október 5-én hozott ítéletének [EBHT 1994., I-4973. o.] 80. pontját, valamint C-295/03. P. sz., Alessandrini és társai kontra Bizottság ügyben 2005. június 30-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5673. o.] 89. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ezenkívül mindenestre a felperesek bármikor elérhették volna az 1996. évi engedékenységi közlemény alkalmazását az e közlemény alapján a 2002. évi engedékenységi közlemény hatálybalépését megelőzően a Bizottsághoz benyújtott kérelem alapján. Ebből következik, hogy e kifogást el kell utasítani.
- ¹⁴⁵ Következésképpen a visszaható hatály tilalma elvének megsértésére alapított, a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogást és a bizalomvédelem elvének megsértésére alapított kifogást el kell utasítani.

A nemo tenetur, az in dubio pro reo és az arányosság általános jogelvének megsértésére, valamint a mérlegelési jogkörrel való visszaélésre alapított, a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogásról

- ¹⁴⁶ A felperesek előadják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenes, mivel sérti az általános jogelveket, és túllépi a Bizottságra ruházott mérlegelési jogkört. Így a

2002. évi engedékenységi közlemény sérti a *nemo tenetur* elvét, az *in dubio pro reo* elvét és az arányosság elvét. Elfogadásakor a Bizottság visszaélt mérlegelési jogkörével, ennél fogva az a jelen ügyben nem alkalmazható, így a 2002. évi engedékenységi közlemény keretében benyújtott bizonyítékok nem használhatók fel, mivel a jogellenesen szerzett bizonyítékok felhasználása tiltott.

- ¹⁴⁷ A jelen jogellenességi kifogás keretében megfogalmazott különböző kifogásokat külön-külön kell megvizsgálni.

A *nemo tenetur* elvének megsértésére alapított, első kifogásról

- ¹⁴⁸ A felperesek emlékeztetnek arra, hogy a *nemo tenetur* elve szerint senki nem kötelezhető arra, hogy megvádolja önmagát, illetve saját maga ellen terhelő vallomást tegyen. A 2002. évi engedékenységi közlemény sérti ezen elvet, mivel gyakorlatilag arra kényszeríti a vállalkozásokat, hogy a Bizottsággal együttműködjenek, és neki vallomást tegyenek. Egyrésztől ugyanis kizárólag azon vállalkozás hivatkozhat bírságmentesítésre, amely elsőként nyújt be a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának a) és b) pontjában foglalt feltételeknek megfelelő bizonyítékokat, így „az első helyért versengve” valamennyi vállalkozás mindenre kiterjedő (és néha túlzó) vallomást tesz a Bizottságnak, anélkül hogy össze tudná hasonlítani az együttműködésnek a várt bírság csökkentésében megnyilvánuló hasznosságát az ilyen együttműködéssel járó hátrányokkal. Másrésztől a 2002. évi engedékenységi közlemény keretében együttműködve a vállalkozás megfosztja magát annak lehetőségétől, hogy a más vállalkozások által előterjesztett – akár téves – tényeket vitassa, mivel a Bizottság a 2002. évi engedékenységi közlemény 11. és 23. pontja értelmében a tények bármilyen vitatását

az együttműködés hiányának tekinti, ami azzal a komoly veszéllyel jár, hogy a vállalkozás e közlemény címén nem részesül bírságcsökkentésben.

- 149 Az ítélkezési gyakorlatból egyrészt az következik, hogy az uniós jog általános elvei alapján, amelyeknek a szerves részét képezik az alapjogok, és amelyek fényében az uniós jog valamennyi előírását értelmezni kell, a vállalkozásoknak joga van ahhoz, hogy a Bizottság ne kötelezhesse őket arra, hogy elismerjék a jogsértésben való részvételüket (lásd ebben az értelemben a Bíróság 374/87. sz., Orkem kontra Bizottság ügyben 1989. október 18-án hozott ítéletének [EBHT 1989., 3283. o.] 35. pontját, valamint C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P–C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-8375. o.] 273. pontját).
- 150 Másrészt a Bizottságot – még ha nem is kötelezhet egy vállalkozást arra, hogy elismerje a jogsértésben való részvételét – semmi nem akadályozza meg abban, hogy a bíróság összegének meghatározásakor figyelembe vegye e vállalkozásnak a jogsértés megtörténtének bizonyítása céljából nyújtott önkéntes segítségét (a Bíróság C-57/02. P. sz., Acerinox kontra Bizottság ügyben 2005. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 2005., I-6689. o.] 87. pontja, valamint C-65/02. P. és C-73/02. P. sz., Thyssenkrupp kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 2005., I-6773. o.] 50. pontja).
- 151 A felperesek nem állíthatják, hogy a fenti 149. és 150. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat „meghaladott”. Épp ellenkezőleg, a Bíróság azt kifejezetten megerősítette, miután tudomást szerzett az EJEB ítélkezési gyakorlatában bekövetkezett fejlődésről, különösen az 1993. február 25-i Funke kontra Franciaország ítéletről (A. sorozat, 256. A. szám) és az 1996. december 17-i Saunders kontra Egyesült Királyság ítéletről (Ítéletek és Határozatok Tára 1996-VI), amelyekre a felperesek hivatkoznak (a fenti 149. pontban hivatkozott Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 273–280. pontja).
- 152 A fenti 149. és 150. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatban kialakított elvek fényében kell tehát megvizsgálni a 2002. évi engedékenységi közleménynek a *nemo tenetur* elvére tekintettel való jogellenességét.

- 153 E tekintetben meg kell állapítani, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján való együttműködés teljesen önkéntes alapon történik az érintett vállalkozás részéről. Ez utóbbi ugyanis semmiképpen nem köteles a feltételezett kartellre vonatkozó bizonyítékokkal szolgálni. A vállalkozás által a közigazgatási eljárás során tanúsítani kívánt együttműködés mértéke tehát kizárólag szabad elhatározásán múlik, és arra a 2002. évi engedékenységi közlemény semmiképpen nem kötelezi (lásd ebben az értelemben a fenti 150. pontban hivatkozott ThyssenKrupp kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 52. pontját és Léger főtanácsnok ezen ügyre vonatkozó indítványának [EBHT 2005., I-6777. o.] 140. pontját).
- 154 Azon érv, miszerint együttműködés esetén a vállalkozás megfosztja magát annak lehetőségétől, hogy a más vállalkozások által előterjesztett – akár téves – tényeket vitassa, a 2002. évi engedékenységi közlemény téves értelmezésén alapul.
- 155 Egyrészt a felperesek állításával ellentétben sem e közlemény 11. pontja, amely megköveteli, hogy az érintett vállalkozás „teljes mértékben, folyamatosan és eredményesen együttműköd[jön] a [...] közigazgatási eljárás[...] során”, sem pedig annak 23. pontja, amely kimondja, hogy a Bizottság „[f]igyelembe veheti [...], hogy a benyújtás időpontját követően a vállalkozás milyen mértékben és mennyire folyamatosan működött együtt vele”, nem követeli meg, hogy az érintett vállalkozás tartózkodjon a valamely más vállalkozás által előterjesztett téves tények vitatásától vagy helyesbítésétől. Ezenkívül a felperesek állítása azon a téves előfeltevésen alapul, miszerint a kartellben részt vevő egyetlen vállalkozás bizonyítékokkal alá nem támasztott téves egyoldalú nyilatkozatai elegendőek a jogsértés bizonyításához.
- 156 Másrészt az 1996. évi engedékenységi közleménnyel szemben a 2002. évi közlemény egyáltalán nem rendelkezik a bírságnak a tények vitatásától való tartózkodás címen való csökkentéséről. Nem tekinthető tehát úgy, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény az annak alkalmazásából részesülni kívánó vállalkozásokat arra „kötelezné”, hogy ne vitassák a más vállalkozások által előterjesztett tényeket.

- 157 Mindenesetre a vállalkozás azon állítólagos kötelezettsége, hogy ne vitassa az általa elő nem idézett tényeket, azon a pusztán elméleti feltevésen nyugszik, hogy a vállalkozás magát olyan jogsértés elkövetésével vádolja, amelyet nem követett el, abban a reményben, hogy csökkentsék azon bírságot, amelyet félelme szerint ennek ellenére ki fognak szabni rá. E feltevés nem alapozhatja meg a *nemo tenetur* elvének megsértésére alapított érvelést (lásd ebben az értelemben a C-298/98. P. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10157. o.] 58. pontját).
- 158 Ebből következik, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogás keretében felhozott első kifogást el kell utasítani.

Az *in dubio pro reo* elvének megsértésére alapított, második kifogásról

- 159 A felperesek úgy érvelnek, hogy az *in dubio pro reo* elve, illetve az ártatlanság vélelmének elve szerint a Bizottságnak kell bizonyítania a vállalkozás jogsértő magatartását és vétkességét. A 2002. évi engedékenységi közlemény sérti az ártatlanság vélelmének elvét, mivel gyakorlatilag azt eredményezi, hogy a vállalkozások nyújtják be a saját jogsértésükre és saját vétkességükre, valamint a többi vállalkozás jogsértésére és vétkességére vonatkozó bizonyítékot.
- 160 Emlékeztetni kell arra, hogy a különösen az EJEE 6. cikkének (2) bekezdéséből következő ártatlanság vélelmének elve az alapvető jogok közé tartozik, amelyeket a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében – amelyet egyébként az EU 6. cikk (2) bekezdése, valamint a Charta 48. cikke is megerősít – az uniós jogrend elismer. A szóban forgó jogsértések jellegére, valamint az azokhoz kapcsolódó szankciók jellegére és súlyára tekintettel az ártatlanság vélelmének elve különösen a vállalkozásokra alkalmazandó

versenyszabályok megsértésére vonatkozó, adott esetben bírság vagy kényszerítő bírság kiszabásához vezető eljárásban is érvényesül (lásd a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 115. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 161 A felperesek állításával ellentétben a 2002. évi engedékenységi közlemény nem sérti az ártatlanság vélelmének elvét.
- 162 Először is, amint arra a Törvényszék a fenti 153. pontban emlékeztetett, az e közlemény alapján való együttműködés teljesen önkéntes alapon történik az érintett vállalkozás részéről. Egyáltalán nem kötelezi a vállalkozást arra, hogy bizonyítékokkal szolgáljon azon jogsértésre vonatkozóan, amelyben részt vett.
- 163 Másodszor a 2002. évi engedékenységi közlemény nem érinti a Bizottság azon kötelezettségét – amely intézményt terheli az általa megállapított jogsértések bizonyítása –, hogy olyan bizonyítékokat szolgáltatson, amelyek alkalmasak a jogsértést megvalósító tények fennállásának jogilag megkövetelt módon való bizonyítására. A jogsértés megtörténtének bizonyítása érdekében azonban a Bizottság bármely, a rendelkezésére álló hasznos elemre támaszkodhat. Így az ártatlanság vélelme elvének megsértése nélkül nem csupán a 17. rendelet és az 1/2003 rendelet alapján lefolytatott helyszíni vizsgálatok során összegyűjtött, illetve az említett rendeletek szerinti tájékoztatáskérésekre válaszként kapott dokumentumokra támaszkodhat, hanem azon bizonyítékokra is, amelyeket a vállalkozás e közlemény alapján hozzá önként benyújtott.
- 164 A fentiek összességéből következik, hogy az arra alapított kifogás, miszerint a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenes, mert sérti az ártatlanság vélelmének elvét, szintén nem fogadható el.

Az arányosság elvének megsértésére alapított, harmadik kifogásról

- 165 A felperesek előadják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény nem szükséges, és nem is megfelelő, ennél fogva sérti az arányosság elvét. E közlemény nem szükséges, mivel az 1/2003 rendelet, nevezetesen annak 18–21. cikke a kartellek felderítéséhez elegendő eszközzel ruházza fel a Bizottságot. A közlemény továbbá nem megfelelő, és nem is arányos. Ugyanis, még ha az említett közlemény lehetővé is teszi a kartellek fennállásának könnyebb bizonyítását, ami a közösségi érdeket szolgálja, az EK 81. cikket megsértő vállalkozásokat jutalmazza, és hátrányosan érinti a tisztességes vállalkozásokat, mivel megakadályozza, hogy bírságot szabjanak ki kartellben részt vevő és abból hasznot húzó vállalkozásokkal szemben. A 2002. évi engedékenységi közlemény a versenyjogi jogsértések szankcionálásában álló közösségi érdeket is érinti.
- 166 Emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az arányosság elve, amely az uniós jog általános elveinek részét képezi, megköveti, hogy az uniós intézmények aktusai ne haladják meg a szóban forgó szabályozás által követett jogos célkitűzések elérésére alkalmas és ahhoz szükséges mértéket; így amennyiben több alkalmas intézkedés kínálkozik, a kevésbé kényszerítő intézkedéshez kell folyamodni, és az okozott hátrányok a kitűzött célokhoz képest nem lehetnek aránytalanul nagyok (lásd a Bíróság C-189/01. sz., Jippes és társai ügyben 2001. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 2001., I-5689. o.] 81. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 167 Emlékeztetni kell továbbá arra, hogy a Bizottság az 1/2003 rendelet keretében mérlegelési mozgástérrel rendelkezik a bírságok összegének megállapítása során annak érdekében, hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok tiszteletben tartásának irányába befolyásolja (lásd ebben az értelemben a fenti 57. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 134. pontját és az ott

hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Mivel a 2002. évi engedékenységi közlemény a Bizottságnak az EK 81. cikket sértő horizontális kartellek miatt kiszabott bírságok megállapítására vonatkozó politikájának keretébe illeszkedik, az arányosság elvére alapított kifogás vizsgálatakor e mérlegelési mozgásteret figyelembe kell venni.

168 Márpedig meg kell állapítani, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény megfelelő és nélkülözhetetlen normának tűnik a titkos horizontális kartellek fennállásának bizonyításához, ennél fogva ahhoz, hogy a vállalkozások magatartását a versenyszabályok tiszteletben tartásának irányába befolyásolja.

169 Ugyanis, még ha az 1/2003 rendelet 18–21. cikkében előírt eszközök, azaz a tájékoztatáskérések és a helyszíni vizsgálatok a versenyjogi jogsértések miatt folytatott eljárás keretében nélkülözhetetlen intézkedéseknek minősülnek is, ki kell emelni, hogy a titkos kartellek az érintett vállalkozások együttműködése nélkül gyakran nehezen deríthetők fel és vizsgálhatók ki. Még ha a kartell tagját mindig is fenyegeti az a veszély, hogy a kartellt nevezetesen a Bizottsághoz vagy a nemzeti hatósághoz benyújtott panaszt követően egy nap felfedezik, a részvételének véget vetni kívánó tagot visszatárhathja a vele szemben kiszabható magas bírság attól, hogy arról a Bizottságot tájékoztassa. A 2002. évi engedékenységi közlemény azáltal, hogy bírságmentességben vagy a bírság jelentős csökkentésében részesíti azon vállalkozásokat, amelyek a Bizottságnak bizonyítékokat szolgáltatnak a horizontális kartell létezésére vonatkozóan, azt kívánja elkerülni, hogy e tag lemondjon arról, hogy a Bizottságot tájékoztassa a kartell létezéséről.

170 Azon érv, miszerint a 2002. évi engedékenységi közlemény lehetővé teszi bizonyos, az EK 81. cikk által tiltott kartellekben részt vevő vállalkozások jutalmazását, el kell utasítani. Ahogyan ugyanis a Bizottság az említett közlemény 4. pontjában hangsúlyozza, „[a] fogyasztók és az állampolgárok titkos kartellek felderítésének és megbüntetésének biztosításához fűződő érdeke nagyobb, mint az azoknak a vállalkozásoknak

a megbírságolásához fűződő érdek, amelyek lehetővé teszik a Bizottságnak az efféle praktikák [helyesen: magatartások] felderítését és megtiltását”.

- 171 Ennélfogva a 2002. évi engedékenységi közlemény nem haladja meg nyilvánvalóan az általa követett jogos célkitűzés elérésére alkalmas és ahhoz szükséges mértéket.
- 172 A fentiek összességéből következik, hogy az arra alapított kifogás, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenes, mivel sérti az arányosság elvét, nem megalapozott.

A mérlegelési jogkörrel való visszaélésre alapított, negyedik kifogásról

- 173 A felperesek szerint a Bizottság a 2002. évi engedékenységi közlemény elfogadásakor túllépte az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) és (3) bekezdése által ráruházott mérlegelési jogkört. E rendelkezés arra kötelezi a Bizottságot a bírság összegének megállapítása keretében, hogy figyelembe vegye a jogsértés súlyát és időtartamát, ami a „teljes bírságelengedés” keretében lehetetlen. Ennélfogva a 2002. évi engedékenységi közlemény A. szakasza jogellenes, és a közlemény egészének jogellenességét eredményezi.
- 174 Emlékeztetni kell arra, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése szerint „[a] Bizottság határozattal bírságot szabhat ki a vállalkozásokra [...], amennyiben azok akár szándékosan, akár gondatlanságból [...] megsértik az [EK] 81. vagy 82. cikket”.

Ebből következik, hogy magából e rendelkezés szövegéből következik, hogy a Bizottságnak lehetősége van arra, hogy az EK 81. cikket megsértő vállalkozással szemben bírságot szabjon ki, de erre nem köteles.

- 175 Ezenkívül az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) és (3) bekezdése nem sorolja fel kimerítően azokat a kritériumokat, amelyeket a Bizottság a bírság összegének megállapításakor figyelembe vehet. A vállalkozásnak a közigazgatási eljárás során tanúsított magatartása tehát azon elemek részét képezheti, amelyeket a bírság megállapításakor figyelembe kell venni (lásd ebben az értelemben a fenti 157. pontban hivatkozott Finnboard kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 56. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 176 A Bizottság tehát nem lépte túl az 1/2003 rendeletről eredő jogköreit akkor, amikor a 2002. évi engedékenységi közleményben magatartási szabályokat határozott meg a maga számára, amelyek arra hivatottak, hogy a bírságok megállapítása területén a mérlegelési jogkörének gyakorlása során útmutatást adjanak neki különösen a vállalkozások közigazgatási eljárás során tanúsított magatartásának figyelembevételére és így az érintett vállalkozások közötti egyenlő bánásmód jobb biztosítása érdekében (lásd ebben az értelemben a fenti 157. pontban hivatkozott Finnboard kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. pontját).
- 177 Ebből következik, hogy ezen utolsó kifogás sem megalapozott.
- 178 A fentiek összességéből következik, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogást teljes egészében el kell utasítani.

A megtámadott határozatnak a nemzetközi jogot sértő tulajdonelvonó jellegére alapított jogalapról

Az elfogadhatóságról

- ¹⁷⁹ A Bizottság hangsúlyozza, hogy a megtámadott határozatnak a nemzetközi jogot sértő tulajdonelvonó jellegére alapított jogalap nem felel meg az eljárási szabályzat 44. cikke 1. §-a c) pontja követelményeinek, következésképpen elfogadhatatlan. Ténybeli szempontból a keresetlevél egyáltalán nem fejt ki, hogy a kiszabott bírságok miért járnának ténylegesen drámai következményekkel a Schindler Holding leányvállalatainak gazdasági túlélési képességére. Jogi szempontból a felperesek nem jelölték meg az alkalmazandó szerződéseket, illetve a megsértett szabályokat.
- ¹⁸⁰ Emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság alapokmánya 21. cikkének első bekezdése szerint, amely rendelkezés ugyanezen alapokmány 53. cikkének első bekezdése szerint a Törvényszék előtti eljárásban is alkalmazandó, valamint az eljárási szabályzat 44. cikke 1. §-ának c) pontja szerint a keresetlevélnek tartalmaznia kell többek között a felhozott jogalapok rövid ismertetését. E megjelölésnek kellően világosnak és pontosnak kell lennie, hogy lehetővé tegye az alperes részére védekezésének előkészítését, és hogy a Törvényszék adott esetben további erre vonatkozó információ nélkül határozni tudjon a keresetről. A jogbiztonság és a gondos igazságszolgáltatás biztosítása végett a kereset elfogadhatóságához szükséges, hogy az alapvető ténybeli és jogi elemek, amelyeken a kereset alapul, legalább összefoglalva, ugyanakkor koherens és érthető módon magából a keresetlevél szövegéből kitűnjenek (a Törvényszék T-195/95. sz., Guérin automobiles kontra Bizottság ügyben 1997. május 6-án hozott ítéletének [EBHT 1997., II-679. o.] 20. pontja, T-154/01. sz., Distilleria Palma kontra Bizottság ügyben 2004. május 25-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1493. o.] 58. pontja és T-332/03. sz., European Service Network kontra Bizottság ügyben 2008. március 12-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 229. pontja).

- 181 A jelen ügyben a felperesek keresetlevelükben kellően világosan és pontosan kifejtették, hogy a Schindlerrel szemben a megtámadott határozatban kiszabott bírságok tulajdonelvonó jellegűek, és sértik a nemzetközi jogot.
- 182 A Bizottság nem kifogásolhatja azt, hogy a keresetlevél nem jelöli meg az alkalmazandó szerződéseket. A felperesek a keresetlevelükben ugyanis egyáltalán nem hivatkoztak a befektetések védelmére vonatkozó két- vagy többoldalú megállapodás megsértésére. Kizárólag annak bizonyítása érdekében hivatkoznak ilyen megállapodások létezésére, hogy létezik olyan nemzetközi szokásjogi szabály, amely a jelen ügyben sérült. Így keresetlevelükben a felperesek kifejtik, hogy még ha az Európai Közösség és Svájc között nem is létezik a befektetéseket védő általános egyezmény, a nemzetközi szokásjogban rögzített, a külföldi befektetők kártalanítása nélküli kisajátítás tilalma nem kérdőjelezhető meg komolyan. A Bizottság állításával ellentétben a keresetlevél tehát világosan megjelöli a megsértett szabályt, azaz megjelöl egy nemzetközi szokásjogi szabályt.
- 183 A felperesek ezenkívül kifejtik, hogy a kiszabott bírságok tulajdonelvonó jellege a Schindler Belgium, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia befektetéseinek jelentős értékcsökkenésével függ össze. A felperesek szerint a Schindler Holding vagyoni eszközeit ért sérelem nagysága szembetűnő, ha összehasonlítjuk a bírságokat a Schindler Belgium, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia saját forrásaival, éves forgalmával és éves eredményével.
- 184 A fentiek összességéből következik, hogy a jelen jogalap megfelel a fenti 180. pontban hivatkozott rendelkezések követelményeinek. Ennélfogva a jelen jogalap elfogadható.

A jogalap érdeméről

- 185 A felperesek kiemelik, hogy a külföldi befektetők védelmét számos, a befektetések védelmére vonatkozó két- és többoldalú megállapodás rögzíti. Ezen egyezmények értelmében a valamely másik államban lévő vállalkozásban határokon átnyúlóan részesedéssel való rendelkezés a befektetés fogalmába tartozik, és olyan védelmet élvez, amely egyrésztől a kisajátítást csak igen szigorú feltételek betartása mellett teszi lehetővé, másrésztől pedig megköveteli, hogy a külföldi befektetőket a befektetések megvalósítása szerinti államban tisztességes és méltányos bánásmódban részesítsék. E védelmet a nemzetközi szokásjog is elismeri.
- 186 A Schindler Holding svájci jog szerinti társasággal szemben kiszabott bírságok gazdasági hatásukat tekintve a Schindler Holding Belgiumban, Luxemburgban és Hollandiában lévő befektetéseinek a nemzetközi joggal ellentétes kisajátításának felelnek meg. Noha a bírságfizetésre kötelezés formailag nem minősül kisajátításnak, hatását tekintve mégis kisajátításnak minősül, mivel a Schindler Holding Belgiumban, Luxemburgban és Hollandiában lévő befektetéseit jelentős értékcsökkenést szenvedtek. A Schindler Holding vagyoni eszközeit ért sérelem nagysága különösen akkor szembevetendő, ha összehasonlítjuk a bírságokat a Schindler Belgium, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia saját forrásaival, éves forgalmával és éves eredményével.
- 187 Emlékeztetni kell arra, hogy a Közösség hatásköreit a nemzetközi jog tiszteletben tartásával kell gyakorolni (lásd a Bíróság C-402/05. P. és C-415/05. P. sz., Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben 2008. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2008., I-6351. o.] 291. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 188 A tulajdonhoz való jogot nem csupán a nemzetközi jog védi, hanem az az uniós jog általános elveinek is részét képezi (lásd a fenti 187. pontban hivatkozott Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben

hozott ítélet 355. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Mivel azonban a nemzetközi jognak az uniós joggal szembeni elsőbbsége nem terjed ki az elsődleges jogra, és különösen nem az általános elvekre, amelyeknek az alapvető jogok a részét képezik (lásd a fenti 187. pontban hivatkozott Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 308. pontját), a jelen jogalap keretében meg kell vizsgálni, hogy a Schindler Holdinggal szemben kiszabott bírságok sértik-e a tulajdon tiszteletben tartásához fűződő alapvető jogot.

- 189 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a tulajdonjog nem korlátlan jogosultsággént ölt testet, hanem azt a társadalomban betöltött szerepe függvényében kell értékelni. Következésképpen a tulajdonhoz való jog gyakorlása korlátozásoknak vethető alá, azzal a feltétellel, hogy ezen korlátozások ténylegesen megfelelnek a Közösség által elérni kívánt közérdekű céloknak, és a kitűzött cél vonatkozásában nem jelentenek aránytalan és elviselhetetlen beavatkozást, amely épp az ily módon biztosított jog lényegét veszélyeztetné (a Bíróság 265/87. sz. Schröder HS Kraftfutter ügyben 1989. július 11-én hozott ítéletének [EBHT 1989., 2237. o.] 15. pontja, a fenti 144. pontban hivatkozott Németország kontra Tanács ügyben hozott ítéletének 78. pontja, valamint a fenti 187. pontban hivatkozott Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 355. pontja).
- 190 Az EK 3. cikk (1) bekezdésének g) pontja kimondja, hogy a Közösség céljainak megvalósítása érdekében a Közösség tevékenysége magában foglal egy „olyan rendszer[t], amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását”. Ebből következik, hogy az EK 81. és az EK 82. cikk alkalmazása a Közösség közérdekének egyik vonatkozását jelenti. Következésképpen e cikkek alkalmazásában a tulajdonjog gyakorlása korlátozásoknak vethető alá, azzal a feltétellel, hogy e korlátozások nem aránytalanok, és nem sértik e jognak magát a lényegét (a Törvényszék T-65/98. sz., Van den Bergh Foods kontra Bizottság ügyben 2003. október 23-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-4653. o.] 170. pontja).
- 191 Meg kell tehát vizsgálni, hogy a Schindler Holdingra kiszabott bírságok olyan aránytalan és elviselhetetlen beavatkozást jelentenek-e, amely a tulajdon tiszteletben tartásához fűződő jognak magát a lényegét veszélyezteti.

- 192 Először is meg kell állapítani, hogy a vitatott határozat nem érinti a Schindleren belüli tulajdoni szerkezetet.
- 193 Másodsor, noha a bírság megfizetése valóban érinti az adós társaság vagyoni eszközeit, nem tekinthető úgy, hogy a jelen ügyben a Schindler Holdinggal és leányvállalataival szemben kiszabott bírságok kimerítették volna e társaságok összes vagyoni eszközét. Az ügy irataiból ugyanis kitűnik, hogy a Schindler-csoport társaságaival szemben a megtámadott határozatban kiszabott összes bírság nem éri el a Schindler Holding által a megtámadott határozat időpontját megelőző üzleti évben elért konszolidált forgalom 10%-os felső határát. Márpedig az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése szerinti 10%-os felső határ többek között arra irányul, hogy megvédje a vállalkozásokat az olyan túlzott mértékű bírságtól, amely gazdaságilag tönkreteheti őket (a Törvényszék T-71/03., T-74/03., T-87/03. és T-91/03. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 15-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 389. pontja).
- 194 Harmadsor, amennyiben a felperesek azt kifogásolják, hogy a négy érintett országban lévő leányvállalatokkal szemben túlzott mértékű bírságot szabtak ki, ki kell emelni, hogy a megtámadott határozatban a Schindler Holdingot minden egyes jogsértésért az érintett leányvállalattal egyetemlegesen kötelezték a bírság megfizetésére (lásd továbbá a fenti 63–91. pontot). Ahogyan a Bizottság hangsúlyozza, az ugyanazon csoporthoz tartozó, ugyanazon bírság megfizetésére egyetemlegesen kötelezett egyes társaságok hozzájárulását ez utóbbiak saját maguk határozzák meg. A megtámadott határozat tehát nem érinti szükségképpen a Schindler Holdingnak a leányvállalataiban lévő befektetési értékét.
- 195 Negyedszer, amennyiben a felperesek úgy érvelnek, hogy a jogsértésekért kiszabott bírságok túlzott mértékűek, amit jól mutat az, ha a bírságokat összehasonlítjuk az érintett leányvállalatok éves forgalmával és nyereségével, ezen érvelés átfedi a megtámadott határozat amiatt való jogellenességére alapított jogalapot, mert az megállapította a Schindler Holding egyetemleges felelősségét. A jelen ügyben kiszabott bírságok ugyanis csak akkor veszélyeztethetnék a tulajdonjogot, ha bebizonyosodna, hogy

a nemzeti leányvállalatok nem alkotnak a Schindler Holdinggal együtt a szankcionált jogsértésekért felelős gazdasági egység értelmében vett egyetlen vállalkozást. Az ilyen bírságok mindenképpen jogellenesek lennének, mivel sértenék az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdését. Márpedig a fenti 63–91. pontból kitűnik, hogy a Bizottság helyesen tudta be az érintett nemzeti leányvállalatok jogsértéseit a Schindler Holdingnak.

¹⁹⁶ Ebből következik, hogy a jelen jogalapot el kell utasítani.

Az arra alapított jogalapról, hogy a bírságok kiindulási összegének megállapítása során megsértették az 1998. évi iránymutatást és az indokolási kötelezettséget

Előzetes észrevételek

¹⁹⁷ Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a Bizottság a bírságok kiszámításának módszerét illetően széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik. Ezen, az 1998. évi iránymutatásban meghatározott módszer különböző rugalmassági tényezőket tartalmaz, amelyek lehetővé teszik a Bizottság számára, hogy a mérlegelési jogkörét az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdése rendelkezéseinek megfelelően gyakorolhassa (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-322/07. P., C-327/07. P. és C-338/07. P. sz., Papierfabrik August Koehler és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-7191. o.] 112. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

- 198 Az uniós versenyjogi jogsértések súlyát számos tényező függvényében kell értékelni, mint például az ügy sajátos körülményei, háttere és a bírságok elrettentő hatása, anélkül azonban, hogy létezne a kötelezően figyelembe veendő szempontok kötött vagy kimerítő listája (a Bíróság fenti 106. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 72. pontja, valamint C-534/07. P. sz., Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-7415. o.] 54. pontja).
- 199 Amint a fenti 24. pontban kifejtésre került, a Bizottság a jelen ügyben az 1998. évi iránymutatásban meghatározott módszert alkalmazva határozta meg a bírságok összegét.
- 200 Az 1998. évi iránymutatás ugyan nem minősül olyan jogszabálynak, amelyet a közigazgatásnak mindenképpen kötelezően be kell tartania, mégis olyan, a gyakorlatban követendő magatartási szabályt tartalmaz, amelytől a közigazgatás egyes esetekre nézve nem térhet el anélkül, hogy olyan indokolást ne adna, amely összeegyeztethető az egyenlő bánásmód elvével (lásd a fenti a 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyben hozott ítélet 209. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a Törvényszék T-73/04. sz., Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben 2008. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 2008., II-2661. o.] 70. pontját).
- 201 Amint a fenti 135. pontban kiemelésre került, a Bizottság – mivel ilyen magatartási szabályokat fogadott el, és azok közzétételével kijelentette, hogy ezentúl alkalmazni fogja e szabályokat az általuk érintett esetekre – korlátozza magát mérlegelési jogköre gyakorlásában, és nem térhet el e szabályoktól anélkül, hogy ne tenné ki magát egyes esetekben felelősségre vonásnak az általános jogelveknek, mint az egyenlő bánásmód vagy a bizalomvédelem elvének a megsértése címén (lásd a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyben hozott ítélet 211. pontját, és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 71. pontját).

- 202 Ezenkívül az 1998. évi iránymutatás általánosan és elvont módon meghatározza azt a módszert, amelyet a Bizottság a maga számára előírt a bírságok összegének megállapítására, következésképpen garantálja a vállalkozások jogbiztonságát (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság egyesített ügyben hozott ítélet 211. és 213. pontja).
- 203 Végül emlékeztetni kell arra, hogy az 1998. évi iránymutatás először is rendelkezik magának a jogsértés súlyának az értékeléséről, amelynek alapján meghatározható egy általános kiindulási összeg (az 1. A. pont második bekezdése). Másodszor, a súlyosságot az elkövetett jogsértések jellegére és az érintett vállalkozás sajátosságaira, többek között a méretére és az érintett piacon elfoglalt helyzetére tekintettel értékeli, ami a kiindulási összeg súlyozásához, a vállalkozások kategóriákba sorolásához és egyéni-esített kiindulási összeg megállapításához vezethet (az 1. A. pont harmadik–hetedik bekezdése).

A megtámadott határozat

- 204 Először is a megtámadott határozatnak a jogsértések súlyának szentelt szakaszában (13.6.1 szakasz) a Bizottság párhuzamosan vizsgálja az 1. cikkben megállapított négy jogsértést arra hivatkozva, hogy azok „közös jellemzőkkel bírnak” (a megtámadott határozat (657) preambulumbekkezdése). E szakasz három alszakaszból áll, az első „A jogsértések jellege” címet (13.6.1.1 alszakasz), a második „Az érintett földrajzi piac kiterjedése” címet (13.6.1.2 alszakasz), a harmadik pedig „A jogsértés súlyára vonatkozó következtetés” címet (13.6.1.3 alszakasz) viseli.

205 „A jogsértések jellege” című alszakaszban a Bizottság a megtámadott határozat (658) és (659) preambulumbekzdésében a következőket fejt ki:

„(658) A jelen határozat tárgyát képező jogsértések elsősorban abban álltak, hogy a versenytársak között titkos összejátszást hozzanak létre annak érdekében, hogy az új felvonók és/vagy mozgólépcsők értékesítésére és beépítésére vonatkozó projektek elosztása révén felosszák a piacokat, illetve befagyasszák a piaci részesedéseket, és hogy a felvonók és mozgólépcsők karbantartását és korszerűsítését illetően egymással ne lépjenek versenybe (kivéve Németországban, ahol a karbantartási és korszerűsítési tevékenység nem képezte a kartell tagjai közötti megbeszélések tárgyát). Az ilyen horizontális korlátozások jellegüknél fogva az [EK] 81. cikk legsúlyosabb megsértései közé tartoznak. Az ezen ügyben szóban forgó jogsértések mesterségesen megfosztották az ügyfeleket azon előnyöktől, amelyekkel versenyfeltételek mellett megvalósuló ajánlati felhívás esetén számolhattak volna. Érdekes megjegyezni továbbá, hogy bizonyos manipulált projektek adókból finanszírozott, és éppen annak érdekében kiírt közbeszerzési szerződések voltak, hogy versengő, különösen pedig jó minőség/ár arányt kínáló ajánlatokat kapjanak.

659 A jogsértés súlyának értékelése során a jogsértés céljára vonatkozó elemek általában jelentősebbek, mint a hatásaira vonatkozók, különösen, amikor – amint ezen ügyben is – a megállapodások különösen súlyos jogsértésekre vonatkoznak, úgymint az árak rögzítése vagy a piac felosztása. A megállapodás hatásai általában nem jelentenek döntő kritériumot a jogsértés súlyának értékelésekor.”

206 A Bizottság azt állítja, hogy „nem próbálta meg a jogsértés pontos hatásait bizonyítani, mivel lehetetlen [volt] meghatározni kellő bizonyossággal, hogy a jogsértések nélkül milyenek lettek volna az alkalmazandó versenytényezők (ár, kereskedelmi feltételek, minőség, innováció és egyéb tényezők)” (a megtámadott határozat (660) preambulumbekzdése). Mindazonáltal úgy véli, „[n]yilvánvaló [...], hogy a jogsértéseknek tényleges hatása volt”, és e tekintetben kifejti, hogy „[a]zon tény, hogy

a különböző versenyellenes megállapodásokat a kartell tagjai végrehajtották, önmagában a piacra gyakorolt hatásra utal, még akkor is, ha a tényleges hatás nehezen mérhető, mivel nem lehet tudni különösen, hogy más projektek is képezték-e tárgyát az ajánlatok manipulálásának – és ha igen, mennyi projekt képezte azt –, továbbá azt sem, mennyi projekt képezhette a kartell tagjai közötti elosztás tárgyát anélkül, hogy szükség lett volna a tagok közötti kapcsolatfelvételre” (a megtámadott határozat (660) preambulumbekézése). Ugyanezen preambulumbekézésben a Bizottság hozzátéveszi, hogy „[a] versenytársak jelentős összesített piaci részesedései valószínű versenyellenes hatásokra utalnak, és [hogy] e piaci részesedéseknek a jogsértések teljes időtartama alatti viszonylagos stabilitása e hatásokat támasztja alá”.

207 A megtámadott határozat (661)–(669) preambulumbekézésében a Bizottság a felperesek által a közigazgatási eljárásban annak bizonyítása érdekében felhozott érvekre válaszol, hogy a jogsértések korlátozott hatással voltak a piacra.

208 „Az érintett földrajzi piac kiterjedése” című alszakaszban a Bizottság a megtámadott határozat (670) preambulumbekézésében megállapítja, hogy „[a megtámadott] határozat tárgyát képező kartellek Belgium, Németország, Luxemburg, illetve Hollandia egész területére kiterjedtek”, és hogy „[a]z ítélezési gyakorlatból világosan kitűnik, hogy a valamely tagállam egészére kiterjedő nemzeti földrajzi piac már önmagában a közös piac jelentős részét jelenti”.

209 „A jogsértés súlyára vonatkozó következtetés” című alszakaszban a Bizottság a megtámadott határozat (671) preambulumbekézésében kifejti, hogy minden egyes címzett az EK 81. cikkbe ütköző egy vagy több különösen súlyos jogsértést követett el „[a] jogsértések jellegére és azon tényre tekintettel, hogy mindegyik valamely tagállam (Belgium, Németország, Luxemburg, illetve Hollandia) egész területére kiterjedt”. A Bizottság megállapítja, hogy „e tényezők miatt a jogsértéseket különösen súlyosnak kell tekinteni, még akkor is, ha tényleges hatásuk nem mérhető”.

210 Másodszer a megtámadott határozat „Eltérő bánásmód” című szakaszában (13.6.2 szakasz) a Bizottság a különböző kartellekben részt vevő minden egyes vállalkozás esetében megállapítja a bírság kiindulási összegét (lásd a fenti 27–30. pontot), amely a megtámadott határozat (672) preambulumbekkezdése szerint figyelembe veszi „a jogsértők arra vonatkozó tényleges gazdasági képességét, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak”. A Bizottság a megtámadott határozat (673) preambulumbekkezdésében kifejti, hogy „[e]nnek érdekében a felvonók és/vagy mozgólépcsők piacán – ideértve adott esetben a karbantartási és korszerűsítési szolgáltatások piacát is – elért forgalom alapján a vállalkozásokat különböző kategóriákba sorol[ta]”.

A jogsértések „különösen súlyosnak” való minősítéséről

211 Először is a felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottságnak a jogsértések súlyára vonatkozó értékelése hibás. A felperesek szerint a Bizottság a jogsértések „különösen súlyosnak” való minősítését illetően általánosító megközelítést fogadott el, anélkül hogy figyelembe vette volna egyrésről azon tényt, hogy a megállapodások az érintett tagállamokban igen különböző szerkezetűek voltak, másrésről pedig a jogsértések tényleges hatását. Márpedig e hatás minimális volt.

212 Így a felperesek a német és luxemburgi piaci árak csökkenésére, a piaci részesedéseknek a német, belga és luxemburgi piacon való ingadozására, a megállapodásoknak a német, belga, luxemburgi és holland piacon való hatástalanságára és be nem tartására, valamint arra hivatkoznak, hogy Luxemburgban és Hollandiában a kartellek csak bizonyos projekteket érintettek. Ezenkívül a felperesek úgy érvelnek, hogy Németországban a Schindler kizárólag a mozgólépcsők területén volt érintett. Végül a Luxemburgban létrehozott kartellt a Bizottság határozathozatali gyakorlatának megfelelően „súlyosnak” kellene minősíteni, tekintettel arra, hogy az csak kisméretű tagállamot érintett.

- 213 Emlékeztetni kell arra, hogy a jogsértés súlyának értékelését illetően az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontjának első és második bekezdése kimondja:

„A jogsértés súlyosságának megállapításánál figyelembe kell venni a jogsértés jellegét, a piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető, valamint az érintett földrajzi piac méretét.

A jogsértéseket ennek megfelelően a következő három kategóriába kell majd sorolni: enyhe jogsértés, súlyos jogsértés és különösen súlyos jogsértés.”

- 214 Az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontjának első bekezdése szerint a jogsértés súlyának értékelése keretében tehát a Bizottságnak a piacra gyakorolt tényleges hatást kizárólag akkor kell megvizsgálnia, ha e hatás mérhetőnek tűnik (lásd ebben az értelemben a fenti 198. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 74. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, a fenti 118. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 143. pontját, és a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 216. pontját).
- 215 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatásának értékelése során a Bizottságnak figyelembe kell vennie, hogy milyen lett volna a verseny a jogsértés nélkül (lásd a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 83. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 216 A jelen ügyben a Bizottság a megtámadott határozat (660) preambulumbekkezdésében azt állítja, hogy „nem próbálta meg a jogsértés pontos hatásait bizonyítani, mivel lehetetlen [volt] meghatározni kellő bizonyossággal, hogy a jogsértések nélkül

milyenek lettek volna az alkalmazandó versenytényezők (ár, kereskedelmi feltételek, minőség, innováció és egyéb tényezők)”. Még ha a Bizottság a megtámadott határozat (660) preambulumbekzdésében úgy is véli, hogy nyilvánvaló, hogy a kartelleknek tényleges hatása volt, mivel azokat végrehajtották, ami önmagában a piacra gyakorolt hatásra utal, és még ha a Bizottság a (661)–(669) preambulumbekzdésben el is utasította az érintett vállalkozások arra irányuló érveit, hogy bizonyítsák a kartellek korlátozott hatásait, meg kell állapítani, hogy a megtámadott határozat a jogsértések súlyának értékelésekor nem vette figyelembe a piacra gyakorolt esetleges hatásukat.

217 A Bizottság a megtámadott határozat (671) preambulumbekzdésében így a jogsértések súlyának értékelésére vonatkozó megállapítását kizárólag az említett jogsértések jellegének és földrajzi kiterjedésének figyelembevételére alapítja. A Bizottság ugyanis az említett preambulumbekzdésben megállapítja, hogy „[a] jogsértések jellegére és azon tényre tekintettel, hogy mindegyik valamely tagállam (Belgium, Németország, Luxemburg, illetve Hollandia) egész területére kiterjedt [...], [meg kell állapítani, hogy] minden egyes címzett az EK 81. cikkbe ütköző egy vagy több különösen súlyos jogsértést követett el”.

218 Meg kell állapítani, hogy a felperesek nem bizonyítják, hogy a kartellek tényleges hatása a jelen ügyben mérhető lett volna, mivel a válaszukban csak azt hangsúlyozzák, hogy léteznek olyan különböző tudományos módszerek, amelyek lehetővé teszik a kartell gazdasági hatásának kiszámítását, azonban annak állítására szorítkoznak, hogy a hatások szükségképpen korlátozottak voltak. E tekintetben a felperesek által hivatkozott, az árak csökkenésére, a piaci részesedések ingadozására, illetve a megállapodások be nem tartására vagy hatástalanságára vonatkozó körülmények (lásd a fenti 212. pontot), még ha azokat bizonyítottnak is tekintjük, nem teszik lehetővé annak megállapítását, hogy a kartellek hatásai az érintett piacokon mérhetőek voltak, annál is kevésbé, mivel a felperesek nem vitatják a Bizottság azon megállapításait, amelyek szerint a jelen ügyben lehetetlen [volt] meghatározni kellő bizonyossággal, hogy a jogsértések nélkül milyenek lettek volna az alkalmazandó versenytényezők.

- 219 E körülmények között a felperesek nem bizonyították, hogy a jelen ügyben a Bizottság az 1998. évi iránymutatás és a fenti 214. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat értelmében a jogsértések súlyának értékelésekor köteles lett volna figyelembe venni azok tényleges hatását.
- 220 Ezenkívül, még ha feltételezzük is, hogy a jogsértések tényleges hatása mérhető volt, és hogy a felpereseknek a fenti 211. és 212. pontban bemutatott érvei megalapozottak, mivel bizonyítják a kartelleknek az érintett piacokra gyakorolt korlátozott hatását, meg kell állapítani, hogy a jelen jogsértések „különösen súlyos” jogsértéseknek való minősítése továbbra is megfelelő marad.
- 221 Először is ki kell emelni, hogy a kartellek állítólagos különböző szerkezetétől függetlenül a megtámadott határozatban megállapított jogsértések jellegüknél fogva az EK 81. cikk legsúlyosabb megsértései közé tartoznak, mivel az volt a céljuk, hogy „a versenytársak között titkos összejátszást hozzanak létre annak érdekében, hogy az új felvonók és/vagy mozgólépcsők értékesítésére és beépítésére vonatkozó projektek elosztása révén felosszák a piacokat, illetve befagyasszák a piaci részesedéseket, és hogy a felvonók és mozgólépcsők karbantartását és korszerűsítését illetően egymással ne lépjenek versenybe (kivéve Németországban, ahol a karbantartási és korszerűsítési tevékenység nem képezte a kartell tagjai közötti megbeszélések tárgyát)” (a megtámadott határozat (658) preambulumbekzdése). E tekintetben az 1998. évi iránymutatás kifejti, hogy a „különösen súlyos” jogsértések közé lényegében az olyan horizontális korlátozások tartoznak, mint az árkartell és a piacfelosztó kvóták alkalmazása, illetve más, a belső piac megfelelő működését veszélyeztető magatartások. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének c) pontjában e jogsértések szintén említésre kerülnek az azon kartellekre vonatkozó példák között, amelyeket kifejezetten összeegyeztethetetlennek nyilvánítanak a közös piaccal. Ezen kartellek a verseny súlyos megzavarásán kívül, amely a velejárójuk, a piacok elszigetelését is okozzák azzal, hogy a feleket elkülönülő, gyakran államhatárok által lehatárolt piacok tiszteletben tartására kötelezik, és így ellentétesek az EK-Szerződés fő céljával, vagyis a közös piac egységesítésével. Ezért is minősíti az ítélkezési gyakorlat az ilyen jellegű jogsértéseket, különösen ha horizontális kartellekről van szó, „különösen súlyosnak” vagy „nyilvánvaló jogsértésnek”

(lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-148/89. sz., Tréfilunion kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1063. o.] 109. pontját, T-374/94., T-375/94., T-384/94. és T-388/94. sz., European Night Services és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1998. szeptember 15-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-3141. o.] 136. pontját, valamint T-241/01. sz., Scandinavian Airlines System kontra Bizottság ügyben 2005. július 18-án hozott ítéletének [EBHT 2005., II-2917. o.] 85. pontját).

- 222 Másodszor az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy valamely versenyellenes magatartás hatása a jogsértés súlyának értékelésekor nem meghatározó kritérium. A szándékosságból eredő tényezők nagyobb jelentőséggel bírhatnak, mint az említett hatásokkal kapcsolatos tényezők, főleg, amikor lényegét tekintve olyan súlyos jogsértésekről van szó, mint a piacok felosztása (a Bíróság C-194/99. P. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-10821. o.] 118. pontja, és a fenti 198. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 96. pontja; a Törvényszék T-45/98. és T-47/98. sz., Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 2001., II-3757. o.] 199. pontja, valamint a fenti 95. pontban hivatkozott Degussa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 251. pontja).

- 223 Így tehát a jogsértés jellege elsődleges szerepet játszik különösen a jogsértések „különösen súlyosnak” minősítésénél. A különösen súlyos jogsértéseknek az 1998. évi iránymutatásban található leírásából következik, hogy az egyebek mellett – mint a jelen ügyben is – a piacok felosztására irányuló megállapodások, illetve összehangolt magatartások pusztán a jellegük alapján „különösen súlyosnak” minősülhetnek, anélkül hogy e magatartások sajátos hatását vagy földrajzi kiterjedését meg kellene határozni (lásd ebben az értelemben a fenti 198. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 75. pontját). E következtetést alátámasztja az a tény, hogy míg a súlyos jogsértések leírása kifejezetten megemlíti a piacra és a közös piac kiterjedt területeire gyakorolt hatást, a különösen súlyos jogsértések leírása nem említ semmilyen követelményt a piacra gyakorolt tényleges hatásra, illetve adott földrajzi területre gyakorolt hatásra vonatkozóan (lásd ebben az értelemben a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 171. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). Ezzel összefüggésben el kell utasítani a felperesek azon érvét, hogy a jelen ügyben nem a piacok felosztásáról, hanem „elsősorban kvótákra vonatkozó megállapodásokról”

volt szó, mivel a piaci részesedések befagyasztása szükségszerűen magában foglalja az érintett piacok előzetes felosztását.

- 224 Ennélfogva céljukra tekintettel a megtámadott határozatban említett jogsértések jellegüknél fogva különösen súlyosak, még akkor is, ha bizonyítást nyerne, hogy a kar-tellek nem érintették az érintett termékek piacának egészét, és nem fejtették ki az összes várt hatást.
- 225 Ezenkívül, mivel a Bizottság határozathozatali gyakorlata nem szolgálhat jogi keret-ként a versenyügyekben kiszabott bírságok tekintetében (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-167/04. P. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-8935. o.] 201. és 205. pontját, C-76/06. P. sz., Britannia Alloys & Chemicals kontra Bizottság ügyben 2007. június 7-én hozott íté-letének [EBHT 2007., I-4405. o.] 60. pontját, valamint a fenti 200. pontban hivatko-zott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 92. pontját), és a fenti 221–224. pontban elvégzett vizsgálatra tekintettel mindenképpen el kell utasítani a felpereseknek a Bizottság határozathozatali gyakorlatára alapított azon érvét, misze-rint a Luxemburgban elkövetett jogsértést e tagállam kis méretére tekintettel „súlyos-nak” kellett volna minősíteni. E tekintetben ezenkívül ki kell emelni, hogy éppen „[a] luxemburgi piac többi tagállamhoz viszonyított méretének” figyelembevétele (a meg-támadott határozat (666) preambulumbekzdése) vezette a Bizottságot arra, hogy e jogsértés vonatkozásában az általános kiindulási összeget az iránymutatás által e tí-pusú különösen súlyos jogsértésekre rendszerint előírt 20 millió eurós alsó határ felé-ben állapítsa meg (lásd az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontja második bekezdésének harmadik francia bekezdését).
- 226 Végül, még ha feltételezzük is, hogy a Bizottság e fakultatív tényezőt, azaz a jogsér-tés piacra gyakorolt hatását figyelembe kívánta venni, és következképpen a meg-támadott határozatban olyan konkrét, hiteles és kielégítő ténykörülményeket kellett szolgáltatnia, amelyek lehetővé teszik annak értékelését, hogy a jogsértés ténylegesen hogyan befolyásolhatta a piacon fennálló versenyt (a fenti 198. pontban hivatkozott

Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 82. pontja), meg kell állapítani, hogy a Bizottság mindenképpen eleget tett e kötelezettségnek.

227 A megtámadott határozatból ugyanis kitűnik, hogy a Belgiumban elkövetett jogsértést illetően a Bizottság többek között megállapította, hogy a versenyellenes megállapodások a projekt összegétől függetlenül a felvonók és mozgólépcsők piacának valamennyi szegmensére kiterjedtek, és az érintett vállalkozások jelentős összesített piaci részesedésére tekintettel (a megtámadott határozat (50) preambulumbekzdése) e vállalkozások kevéssé voltak azon veszélynek kitéve, hogy a felvonókkal és mozgólépcsőkkel foglalkozó kisebb vállalkozások által gyakorolt versenynyomásba ütköznek, amely megakadályozta volna őket abban, hogy a piacra kiható, verseny feletti árakat rögzítsenek (a megtámadott határozat (662) preambulumbekzdése). A Bizottság kiemelte továbbá, hogy a négy vállalkozás képviselői rendszeresen találkoztak (a megtámadott határozat (153) és (160) preambulumbekzdése), konkrét projektek vonatkozásában rendszeresen telefonon is tárgyaltak (a megtámadott határozat (153) preambulumbekzdése), és kompenzációs mechanizmus bevezetését tervezték a megállapodásban rögzített piaci részesedések és a tényleges piaci részesedések közötti eltérések esetére (a megtámadott határozat (162) és (175) preambulumbekzdése). Továbbá projektlistákat készítettek, amelyek lehetővé tették, hogy az érintett vállalkozások ellenőrizzék azt, illetve folyamatosan megbizonyosodjanak arról, hogy mindegyikük betartja kötelezettségvállalásait, és hogy elvégezzék a szükséges kiigazításokat akkor, ha a korábban megállapodottakat nem tartották be teljesen (a megtámadott határozat (166) preambulumbekzdése). Részletesen kidolgozott intézkedéseket is hoztak a megállapodások eltitkolása érdekében (a megtámadott határozat (153) preambulumbekzdése).

228 A Németországban elkövetett jogsértést illetően a Bizottság többek között kiemelte, hogy a kartell résztvevői értékben kifejezve a felvonók piacának több mint 60%-ával, a mozgólépcsők piacának pedig közel 100%-ával rendelkeztek (a megtámadott határozat (51) és (232) preambulumbekzdése), és a kartell célja az érintett vállalkozások piaci részesedéseinek befagyasztása volt (a megtámadott határozat (236) és azt követő preambulumbekzdései). A Bizottság hangsúlyozta továbbá a találkozók gyakoriságát (a megtámadott határozat (217) és (218) preambulumbekzdése) és a résztvevők által

a kapcsolattartásuk eltitkolása érdekében hozott óvintézkedéseket (a megtámadott határozat (219)–(221) preambulumbekzdése).

- 229 A Luxemburgban elkövetett jogsértést illetően a Bizottság megállapította, hogy a megállapodások által érintett vállalkozások 2003-ban a felvonók és mozgólépcsők összesített értékesítésének közel 100%-át valósították meg, miközben kiemelte, hogy a Kone, az Otis, a Schindler és a ThyssenKrupp helyi leányvállalatai voltak azon egyedüli Luxemburgban letelepedett szállítók, amelyek mozgólépcsőket kínáltak (a megtámadott határozat (52) preambulumbekzdése). A Bizottság hangsúlyozta továbbá a találkozók gyakoriságát (a megtámadott határozat (302) preambulumbekzdése), a találkozók és a kapcsolatok eltitkolása érdekében hozott óvintézkedéseket (a megtámadott határozat (304)–(307) preambulumbekzdése), valamint a kompenzációs mechanizmus fennállását (a megtámadott határozat (317) és (336) preambulumbekzdése).
- 230 Végül a Hollandiában elkövetett jogsértést illetően a Bizottság kiemelte a kartell résztvevőinek igen jelentős összesített piaci részesedését (a megtámadott határozat (53) preambulumbekzdése). Hangsúlyozta továbbá a résztvevők közötti találkozók gyakoriságát (a megtámadott határozat (383) és (397)–(401) preambulumbekzdése), a résztvevők által kidolgozott elosztási eljárást (a megtámadott határozat (411) és azt követő preambulumbekzdései), a résztvevők közötti kapcsolatok eltitkolása érdekében hozott óvintézkedéseket (a megtámadott határozat (391) preambulumbekzdése), továbbá a *de facto* kompenzációs mechanizmus fennállását (a megtámadott határozat (434) preambulumbekzdése).
- 231 Így a Bizottság a megtámadott határozat (660) preambulumbekzdésében megállapította, hogy azon tény, hogy a különböző versenyellenes megállapodásokat a kartell tagjai végrehajtották, önmagában a piacra gyakorolt hatásra utal, még akkor is, ha a tényleges hatás nehezen mérhető, mivel nem lehet bizonyítani különösen, hogy más projektek is képezték-e tárgyát az ajánlatok manipulálásának – és ha igen, mennyi projekt képezte azt –, továbbá azt sem, mennyi projekt képezhette a kartell tagjai közötti elosztás tárgyát anélkül, hogy szükség lett volna a tagok közötti kapcsolatfelvételre. A Bizottság hozzátette, hogy a versenytársak jelentős összesített piaci részesedései

valószínű versenyellenes hatásokra utalnak, és hogy e piaci részesedéseknek a jogsértések teljes időtartama alatti viszonylagos stabilitása e hatásokat támasztja alá.

232 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a felpereseknek a fenti 211. és 212. pontban bemutatott érvei nem érintik a megtámadott határozat 1. cikkében megállapított jogsértések „különösen súlyosnak” való minősítésének jogszerűségét, tehát azokat el kell utasítani.

233 Másodszor a felperesek úgy vélik, hogy a Bizottság figyelmen kívül hagyja az ártatlanság vélelmének elvét, amikor az érintett vállalkozásokra hárítja a bizonyítási terhet azzal kapcsolatban, hogy a kartelljük nem fejtett ki hatást.

234 Meg kell állapítani, hogy az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontja szerint a Bizottságnak kell bizonyítania a kartell tényleges hatását, ha az mérhető. A jelen ügyben azonban a Bizottság a megtámadott határozat (660) preambulumbekzdésében úgy vélte, hogy a tényleges hatás nem mérhető, anélkül hogy a felperesek e megállapítást érvényesen vitatták volna (lásd a fenti 211–232. pontot).

235 E körülmények között a jogsértések tényleges hatása figyelembevételének hiánya nem eredményezhette az ártatlanság vélelme elvének megsértését, mivel a jelen ügyben az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontjának megfelelően meg lehetett határozni a jogsértések súlyát anélkül, hogy ilyen hatást bizonyítani kellett volna.

236 Tehát az ártatlanság vélelme elvének megsértésére alapított érv sem fogadható el.

- 237 Ennélfogva a jogsértések „különösen súlyosnak” minősítésével kapcsolatos összes kifogást el kell utasítani.

A bírságok kiindulási összegeinek állítólagos jogellenességéről

- 238 A felperesek hangsúlyozzák, hogy a Bizottság megsértette az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontját, mivel a megtámadott határozatban a bírságok alapösszegeinek megállapításakor nem vette figyelembe a megállapodások által érintett kérdéses vállalkozások által ellenőrzött piac méretét. A felperesek ezenkívül arra hivatkoznak, hogy az érintett piac méretéhez és a Schindler leányvállalatainak forgalmához viszonyítva a bírságok alapösszegei nem arányosak, és nem koherensek. Válaszukban a felperesek előadták továbbá, hogy a jogsértések „különösen súlyosnak” minősítésétől függetlenül a fenti 211. és 212. pontban bemutatott érvek igazolják a bírságok kiindulási összegeinek csökkentését. Úgy vélik továbbá, hogy a Bizottság nem különböztette meg eléggé az érintett vállalkozásokat. A felperesek, amikor a jogalapjuk hatályáról kérdezték őket a tárgyaláson, kifejtették, hogy ellentétben azzal, amit a beadványaikban előadtak, a kifogásaik nem a bírságok alapösszegeire, hanem a kiindulási összegeire vonatkoznak.
- 239 Közelebbről a Luxemburgban elkövetett jogsértést illetően a felperesek úgy vélik, hogy a bírság 10 millió eurós kiindulási összege aránytalan, mivel a kartell által érintett luxemburgi piac forgalmának közel egyharmadát teszi ki. A felperesek hozzáteszik, hogy ezen összeg [*bizalmas*]¹. A Németországban létrehozott kartellt illetően az egyéniesített kiindulási összeg [*bizalmas*] felel meg. Végül a Hollandiában létrehozott

1 – Törölt bizalmas adatok.

kartellt illetően a felperesek kiemelik a bírság egyéniesített kiindulási összegének túlzott mértékét, amely [*bizalmas*] összeget tesz ki, miközben a Schindler csak csekély piaci részesedéssel rendelkezik Hollandiában.

240 Amint arra a Törvényszék a fenti 203. pontban emlékeztetett, az 1998. évi iránymutatás először is rendelkezik magának a jogsértés súlyának az értékeléséről, amelynek alapján meghatározható egy általános kiindulási összeg (az 1. A. pont második bekezdése). Másodszer, a súlyosságot az érintett vállalkozás sajátosságaira – többek között a méretére és az érintett piacon betöltött helyzetére – tekintettel értékeli, ami a kiindulási összeg súlyozásához, a vállalkozások kategóriákba sorolásához és egyéniesített kiindulási összeg megállapításához vezethet (az 1. A. pont harmadiktól hetedik bekezdése) (a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 73. pontja).

241 E tekintetben mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a felpereseknek az 1998. évi iránymutatás, illetve az arányosság elvének megsértésére alapított kifogásai – a megállapodások által érintett piacok méretének figyelmen kívül hagyását és a bírságok kiindulási összegeinek az érintett piacok méretére tekintettel való koherenciájának hiányát illetően – a bírságok általános kiindulási összegeire vonatkoznak, mivel a jogsértések valódi súlyát érintik. Ugyanez vonatkozik a megállapodások szerkezetére, illetve korlátozott hatásukra alapított kifogásokra is, amelyek – noha a jogsértések „különösen súlyosnak” minősítésének vitatása érdekében hozták fel őket – a felperesek szerint igazolják a bírságok kiindulási összegeinek csökkentését. Ezt követően a felperesek arra alapított érvei, hogy a bírságok kiindulási összegei a Schindler leányvállalatainak forgalmára tekintettel aránytalanok és nem koherensek, illetve hogy az érintett vállalkozásokat nem különböztették meg eléggé, a bírságok egyéniesített kiindulási összegeinek meghatározásával függnek össze, mivel a vállalkozások kategóriákba sorolását érintik. Végül a felperesek arra alapított jogalapot hoznak fel, hogy a megtámadott határozat a bírságok kiindulási összegeinek meghatározását illetően sérti az indokolási kötelezettséget.

– Az indokolási kötelezettség állítólagos megsértéséről

- 242 A felperesek a beadványaikban előadták, hogy a bíróságoknak a megtámadott határozatban megállapított alapösszegei nincsenek megindokolva. Mint a fenti 238. pontban kiemelésre került, a tárgyaláson adott magyarázataikból azonban kitűnt, hogy kifogásuk az indokolási kötelezettségnek a bíróságok kiindulási összegei tekintetében való megsértésére vonatkozik. A felperesek nem tudták megvizsgálni, hogy ezen összegeket mely elvek és anyagi alapok alapján határozták meg. Mivel a bíróságok kiindulási összegei jelentik a későbbi számítások kiindulópontját, a Bizottság által a kiindulási összeg növelése és csökkentése során tanúsított aprólékosság teljesen elveszíti jelentőségét, ha ezen összeg önkényesen került megállapításra.
- 243 Az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az indokolási kötelezettségben álló alapvető alaki követelmény akkor teljesül, ha a Bizottság a határozatában megjelöli az értékelés azon elemeit, amelyek lehetővé tették számára a jogsértés súlyának és időtartamának mérését, anélkül hogy ott köteles lenne részletesebb ismertetést adni, vagy a bíróság számítási módjával kapcsolatos számadatokat szerepeltetni (a Bíróság C-279/98. P. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9693. o.] 44. pontja és a fenti 149. pontban hivatkozott Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 463. és 464. pontja; a Törvényszék T-15/02. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 2006. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-497. o.] 131. pontja).
- 244 Márpedig a Bizottság a megtámadott határozat (657)–(671) preambulumbekzdésében mindenekelőtt kifejtette, hogy a bíróságok kiindulási összegeit a jogsértések jellegét és az érintett földrajzi piac kiterjedését figyelembe véve határozta meg. A megtámadott határozat (672)–(685) preambulumbekzdéséből ezenkívül kitűnik, hogy a Bizottság a jogsértések súlyát a résztvevők sajátosságaira tekintettel elemezte úgy, hogy minden egyes jogsértés vonatkozásában megkülönböztette az érintett vállalkozásokat a jogsértés által érintett országban létrehozott kartell tárgyat képező termékekkel elért forgalom alapján.

²⁴⁵ Az értékelés azon elemei, amelyek lehetővé tették a Bizottság számára a megállapított jogsértések súlyának mérését, ennél fogva a megtámadott határozatban megfelelően kifejtésre kerültek. E körülmények között az EK 253. cikk megsértésére alapított kifogást el kell utasítani.

– A bírságok általános kiindulási összegeiről

²⁴⁶ Először is hangsúlyozni kell, hogy a felperesek nem vitatják az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontjában kifejtett, a bírságok általános kiindulási összegeinek meghatározására vonatkozó módszer jogszerűségét. Márpedig az említett módszer általános logikát követ, miszerint a bírságnak a jogsértés súlya alapján meghatározott általános kiindulási összege a jogsértés jellegét és földrajzi kiterjedését, valamint a jogsértés piacra gyakorolt tényleges hatását – amennyiben ez mérhető – figyelembe véve kerül kiszámításra (a Törvényszék fenti 243. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 134. pontja és T-116/04. sz., Wieland-Werke kontra Bizottság ügyben 2009. május 6-án hozott ítéletének [EBHT 2009., II-1087. o.] 62. pontja).

²⁴⁷ Ezenkívül az érintett piac mérete főszabály szerint nem egy kötelezően figyelembe veendő tényező, hanem csupán egyike azon tényezőknek, amelyek a jogsértés súlyának értékelése szempontjából relevánsak, mivel a Bizottság egyébként az ítélkezési gyakorlat szerint nem köteles az érintett piac lehatárolására vagy méretének megállapítására, amennyiben a kérdéses jogsértésnek versenyellenes célja van (lásd ebben az értelemben a fenti 198. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. és 64. pontját). Így a Bizottság a bírság általános kiindulási összegének meghatározása érdekében, anélkül hogy erre köteles lenne, figyelembe veheti a jogsértés tárgyát képező piac értékét (lásd ebben az értelemben a fenti 243. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 134. pontját és a fenti 246. pontban hivatkozott Wieland-Werke kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 63. pontját). Az 1998. évi iránymutatás ugyanis nem írja elő, hogy a bírságok összegét a teljes forgalom vagy a vállalkozások által az érintett piacon elért forgalom alapján

kell kiszámítani. Az iránymutatás ugyanakkor nem is zárja ki azt, hogy a bírság összegének meghatározásakor e forgalmakat figyelembe vegyék az uniós jog általános elveinek tiszteletben tartása érdekében, és amikor a körülmények ezt megkövetelik (a fenti 118. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 187. pontja).

- 248 A fentiekre tekintettel a felperesek érveit el kell utasítani annyiban, amennyiben a felperesek a Luxemburgban elkövetett jogsértés miatt megállapított bírságok kiindulási összegeinek állítólagos túlzó jellegére hivatkoznak. Az e tagállamban elért forgalmakat ugyanis figyelembe vették az érintett vállalkozások kategóriákba való sorolásakor, ennél fogva az említett vállalkozásokra vonatkozó egyéniesített kiindulási összegek megállapításakor (a megtámadott határozat (680) és (684) preambulumbekkezdése). Mindenesetre, amint a fenti 225. pontban kiemelésre került, éppen „[a] luxemburgi piac többi tagállamhoz viszonyított méretének” figyelembevétele (a megtámadott határozat (666) preambulumbekkezdése) vezette a Bizottságot arra, hogy e jogsértés vonatkozásában az általános kiindulási összeget az iránymutatás által e típusú különösen súlyos jogsértésekre rendszerint előírt 20 millió eurós alsó határ felében állapítsa meg (lásd az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontja második bekezdésének harmadik francia bekezdését).
- 249 Másodszor a felperesek kiemelik, hogy a különböző kartellekre vonatkozó általános kiindulási összegek megállapítása nem koherens, és kifejtik, hogy a kiindulási összeg a luxemburgi piac forgalmához viszonyítva aránytalan.
- 250 A Bizottság állításával ellentétben ezen érv megfelel az eljárási szabályzat 44. cikke 1. §-a c) pontja követelményeinek. Ezen érveléssel a felperesek ugyanis azt hangsúlyozzák, hogy – amennyiben feltételezzük, hogy a különböző jogsértéseket hasonlóan kell tekinteni – különösen a Luxemburgban elkövetett jogsértés vonatkozásában a Bizottságnak a többi jogsértés vonatkozásában megállapított kiindulási összegekhez

hasonló, a piac méretének százalékában kifejezett kiindulási összeget kellett volna alkalmaznia.

- 251 Emlékeztetni kell arra, hogy az 1998. évi iránymutatás 1. A. pontjában kifejtett módszer alapjául szolgáló, általányt alkalmazó logikára tekintettel a Bizottság a bírság általános kiindulási összegének megállapításakor nem köteles figyelembe venni az érintett piac méretét (lásd a fenti 246. és 247. pontot).
- 252 Még ha feltételezzük is, hogy a Bizottságnak, amikor egy és ugyanazon határozatban több különösen súlyos jogsértést állapít meg, figyelnie kell arra, hogy az általános kiindulási összegek és a különböző érintett piacok mérete között bizonyos koherencia legyen, a jelen ügyben semmi nem utal arra, hogy a Belgiumban, Németországban, Luxemburgban és Hollandiában elkövetett jogsértések vonatkozásában megállapított általános kiindulási összegek nem koherensek.
- 253 Így a Bizottság annál nagyobb általános kiindulási összeget állapított meg, minél nagyobb volt a piac mérete, anélkül azonban, hogy pontos matematikai képletet alkalmazott volna, amire semmiképpen nem volt köteles. A legjelentősebb piacot, azaz az 576 millió eurót kitevő németországi piacot illetően az általános kiindulási összeget 70 millió euróban állapította meg; a méret tekintetében ezt követő két másik piacot, azaz a holland és belga piacot illetően, amelyek 363 millió eurót, illetve 254 millió eurót tesznek ki, az általános kiindulási összeget 55 millió euróban, illetve 40 millió euróban állapította meg; végül a nyilvánvalóan kisebb méretű, 32 millió eurót kitevő luxemburgi piacot illetően a Bizottság, noha az 1998. évi iránymutatás előírja, hogy különösen súlyos jogsértések esetén a súly alapján megállapított összeg „20 millió [euró] felett” legyen, célszerűnek vélte ezen összeget 10 millió euróra csökkenteni.

254 Harmadszor a felperesek előadták, hogy a jogsértések minimális hatása kisebb kiindulási összeg megállapítását igazolja. Ezen érvelést szintén el kell utasítani. Ugyanis, ahogyan arra a Törvényszék a fenti 213–219. pontban emlékeztetett, a jogsértés súlyának értékelése keretében a Bizottságnak kizárólag akkor kell a piacra gyakorolt tényleges hatást megvizsgálnia, ha e hatás mérhetőnek tűnik, amiről a jelen ügyben nem volt szó. Ezenkívül, amint a fenti 220–224. pontban kiemelésre került, még ha feltételezzük is, hogy a jogsértések tényleges hatása a jelen ügyben mérhető volt, ez nem érintené a jelen jogsértések „különösen súlyosnak” minősítését. Márpedig a felperesek nem adnak elő egyéb olyan érvet, amely a jogsértések „különösen súlyosnak” minősítése ellenére igazolhatná a Bizottság által kiszabott bírságok általános kiindulási összegének csökkentését.

– A bírságok egyéniesített kiindulási összegeiről

255 Emlékeztetni kell arra, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírságok összegének kiszámítása során az érintett vállalkozások közötti eltérő bánásmód szorosan hozzátartozik az e rendelkezés értelmében a Bizottságra ruházott jogkörök gyakorlásához. Mérlegelési mozgástere keretében ugyanis a Bizottságnak a szankciót az érintett vállalkozások sajátos magatartása és jellemzői alapján kell egyéniesítenie az uniós versenyszabályok teljes érvényesülésének minden egyes esetben történő biztosítása érdekében (lásd e tekintetben a fenti 54. pontban hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 109. pontját, valamint a fenti 225. pontban hivatkozott Britannia Alloys & Chemicals kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 44. pontját).

256 Ennek megfelelően az 1998. évi iránymutatás úgy rendelkezik, hogy adott súlyú jogsértés esetén a több vállalkozást érintő esetekben, úgymint kartellek esetén, megfelelő lehet az általános kiindulási összeg súlyozása az egyes vállalkozások jogsértő magatartásának súlyát, tehát versenyre gyakorolt tényleges hatását figyelembe vevő egyéniesített kiindulási összeg megállapítása érdekében, különösen, ha az azonos

jellegű jogsértést elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn (az 1. A. pont hatodik bekezdése). Különösen figyelembe kell venni, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági képességgel rendelkeznek arra, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak jelentős kárt okozzanak (az 1. A. pont negyedik bekezdése).

- 257 Az 1998. évi iránymutatás kifejti továbbá, hogy az azonos magatartásért járó azonos szankció elve – ha a körülmények így kívánják – az érintett vállalkozások vonatkozásában eltérő összegek alkalmazásához vezethet, anélkül hogy ez a különbségtétel aritmetikai számításokon alapulna (az 1. A. pont hetedik bekezdése).
- 258 Az ítélezési gyakorlatból következik, hogy az 1998. évi iránymutatás nem írja elő, hogy a bírságok összegét a vállalkozások által az érintett piacon elért forgalom alapján kell kiszámítani. Nem zárja ki azonban azt sem, hogy a bírságok összegének meghatározásakor e forgalmakat figyelembe vegyék az uniós jog általános elveinek tiszteletben tartása érdekében, és amikor a körülmények ezt megkövetelik (a Törvényszék fenti 112. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 283. pontja, T-220/00. sz., Cheil Jedang kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2473 o.] 82. pontja és a fenti 57. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 157. pontja). A Törvényszék továbbá már megállapította, hogy nem kell szigorú arányosságnak fennállnia az egyes vállalkozások mérete és a rájuk kiszabott bírság összege között (a Törvényszék T-67/00., T-68/00., T-71/00. és T-78/00. sz., JFE Engineering és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2501. o.] 534. pontja).
- 259 A jelen ügyben a megtámadott határozat (672)–(685) preambulumbekkezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság a megtámadott határozat 1. cikkében megállapított minden egyes jogsértés vonatkozásában „eltérő bánásmódot [alkalmazott] a vállalkozásokkal szemben a jogsértők azon tényleges gazdasági képességének figyelembevétele érdekében, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak” (a megtámadott határozat

(672) preambulumbekzdése). A Bizottság a bírágok egyéniesített kiindulási összegeinek megállapítása érdekében minden egyes jogsértés vonatkozásában kategóriákba sorolta a vállalkozásokat az érintett termékek egyes nemzeti piacain elért forgalmuk alapján (a megtámadott határozat (673)–(685) preambulumbekzdése). A Schindlerre vonatkozó egyéniesített kiindulási összeg meghatározása kivételével – mivel az részt vett a Németországban létrehozott kartellben –, a Bizottság a többi vállalkozás egyéniesített kiindulási összegeinek meghatározása érdekében minden egyes jogsértés vonatkozásában a 2003. évi forgalmat vette alapul, amely a Bizottság szerint azon legutolsó év, amelyben az említett vállalkozások az érintett kartellek aktív tagjai voltak (a megtámadott határozat (674), (676), (680) és (684) preambulumbekzdése).

260 Mindenesetre a felperesek úgy érvelnek, hogy a Németországban, Luxemburgban és Hollandiában elkövetett jogsértéseket illetően az érintett jogsértésben való részvételük miatt a bírágok egyéniesített kiindulási összegének meghatározása az 1998. évi iránymutatás téves alkalmazásán alapul, és aránytalan. Előadják továbbá, hogy az érintett vállalkozásokat nem különböztették meg eléggé.

261 Először is a Németországban, Luxemburgban és Hollandiában elkövetett jogsértéseket illetően a felperesek az 1998. évi iránymutatás és az arányosság elvének a megsértésére hivatkoznak [*bizalmas*].

262 Márpedig egyrésztől, amint a fenti 244. pontból kitűnik, a bírágok általános kiindulási összegét a jogsértések jellegét és az érintett földrajzi piac kiterjedését figyelembe véve határozták meg. Másrésztől a Bizottság a kérdéses vállalkozások által a német piacon elért forgalmakat kizárólag az érintett vállalkozások közötti eltérő bánásmód alkalmazása keretében vette figyelembe annak érdekében, hogy figyelembe vegye az érintett piacon fennálló viszonylagos jelentőségüket, és azon tényleges gazdasági

képességüket, hogy a versenyben jelentős kárt okozzanak (a megtámadott határozat (672) preambulumbekzdése), ami egyébként megfelel a fenti 255. és 258. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatnak. Az, hogy a felperesek összehasonlították az érintett piacokon általuk elért forgalmakat a bírságok kiindulási összegével, így nem fogadható el.

- 263 Ennélfogva, és mivel az uniós jog nem foglal magában semmilyen olyan általánosan alkalmazandó elvet, amely szerint a szankciónak arányosnak kell lennie a vállalkozásnak a jogsértés tárgyát képező termékek piacán fennálló jelentőségével (a fenti 118. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 75. pontja), a Németországban, Luxemburgban és Hollandiában elkövetett jogsértések miatt a Schindlerrel szemben megállapított egyéniesített kiindulási összegek túlzott mértékére alapított érvet el kell utasítani.
- 264 Másodszor a Luxemburgban elkövetett jogsértést illetően a felperesek hangsúlyozzák, hogy a Schindlert ugyanabba a kategóriába sorolták, mint az Otist, noha ez utóbbi a Luxemburgban elért 9–13 millió eurós forgalommal és 35–40%-os piaci részesedéssel sokkal jelentősebb gazdasági erővel rendelkezik.
- 265 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy annak ellenőrzésekor, hogy valamely kartell tagjainak kategóriákba sorolása megfelel-e az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének, a Törvényszéknek – a Bizottság e tárggyal kapcsolatos mérlegelési jogköre gyakorlásának jogszerűségére irányuló vizsgálata keretében – annak vizsgálatára kell szorítkoznia, hogy ez az elosztás koherens és objektív módon igazolt-e (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-213/00. sz., CMA CGM és társai kontra Bizottság ügyben 2003. március 19-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-913. o.] 406. és 416. pontját, a fenti 243. pontban hivatkozott BASF kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 157. pontját, valamint a fenti 83. pontban hivatkozott Schunk és Schunk Kohlenstoff-Technik kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 184. pontját). Ezenkívül, amint arra a Törvényszék a fenti 258. pontban emlékeztetett, az 1998. évi iránymutatás szerint az azonos magatartásért járó azonos szankció elve az érintett vállalkozások

vonatkozásában eltérő összegek alkalmazásához vezethet, anélkül hogy ezt a különbségtételt aritmetikai számítások szabályoznák (az 1. A. pont hetedik bekezdése). E tekintetben, amint a fenti 258. pontból kitűnik, nem kell szigorú arányosságnak fennállnia az egyes vállalkozások mérete és a rájuk kiszabott bírság összege között.

- ²⁶⁶ A jelen ügyben meg kell állapítani, hogy – amint a megtámadott határozat (680) preambulumbekzdéséből következik – 2003-ban a Schindler és az Otis által a luxemburgi piacon elért forgalom viszonylag hasonló volt, és mindkettőjük forgalma háromszor-négyszer nagyobb volt, mint a Kone és a ThyssenKrupp e piacon elért forgalma. Ennélfogva a Bizottság nem lépte túl nyilvánvalóan a számára biztosított mérlegelési mozgásteret, amikor a Schindlert és az Otist az első kategóriába, a Konét és a ThyssenKruppot pedig a második kategóriába sorolta, mivel a besorolás koherensnek és objektív módon igazoltnak tűnik.
- ²⁶⁷ Harmadszor a Hollandiában elkövetett jogsértést illetően a felperesek azt állítják, hogy az e tagállamban fennálló csekély piaci részesedésüket „nem vették figyelembe egyértelműen”. A kiindulási összeg [*bizalmas*] piaci részesedésük ellenére [*bizalmas*] tesz ki.
- ²⁶⁸ Meg kell állapítani, hogy a Hollandiában létrehozott kartell résztvevői által elért forgalmak között fennálló nagy különbségre tekintettel a Bizottság nem lépte túl nyilvánvalóan a mérlegelési mozgásterét, amikor a bírságok egyéniesített kiindulási összegeinek meghatározása érdekében a résztvevőket négy kategóriába sorolta, és a Schindlert mint az érintett termék holland piacának harmadik szereplőjét a harmadik kategóriába sorolta.
- ²⁶⁹ A fentiek összességéből kitűnik, hogy a felperesekkel szemben kiszabott bírságok egyéniesített kiindulási összegeinek meghatározására vonatkozó összes kifogást el kell utasítani.

270 A jelen jogalapot tehát teljes egészében el kell utasítani.

Az 1998. évi iránymutatásnak, a vétkességgel arányos büntetés elvének, az arányosság elvének és az indokolási kötelezettségnek az enyhítő körülmények figyelembevételére során való megsértésére alapított jogalapról

271 A felperesek úgy érvelnek, hogy a Bizottság megsértette az 1998. évi iránymutatást, a vétkességgel arányos büntetés és az arányosság elvét, valamint az indokolási kötelezettséget, amikor tévesen megtagadta először is a Németországban elkövetett jogsértés 2000-ben való idő előtti önkéntes megszüntetésének, másodszor pedig annak – enyhítő körülményként való – figyelembevételét, hogy a Schindler minden az EK 81. cikkbe ütköző jogsértés elkerülése érdekében jelentős erőfeszítéseket tett.

272 Először is a jogsértés idő előtti önkéntes megszüntetését illetően a Bizottság a megtámadott határozatban megállapította, hogy „a Schindler a német kartellból 2000-ben kilépett”, azonban úgy vélte, hogy „[a]zon tény, hogy valamely vállalkozás önként vet véget a jogsértésnek, még mielőtt a Bizottság megindította volna vizsgálatát, elegendő mértékben figyelembevételre kerül a jogsértés időtartamának kiszámításakor, és nem jelent enyhítő körülményt” (a megtámadott határozat (742) preambulumbekzdése).

273 A felperesek emlékeztetnek arra, hogy az 1998. évi iránymutatás a 3. pontjában előírja az alapösszeg csökkentését olyan különleges enyhítő körülmények fennállása esetén, mint többek között a jogsértés megszüntetése a Bizottság első beavatkozásaival egy időben. Ezt az enyhítő körülményt *a fortiori* alkalmazni kell, ha a jogsértő magatartás megszüntetésére, mint a jelen ügyben is, az említett beavatkozásokat megelőzően kerül sor.

274 Ezen érvelés nem fogadható el. A Bíróság e tekintetben nemrégiben megerősítette, hogy az 1998. évi iránymutatás 3. pontjának harmadik francia bekezdése alapján nem vehető figyelembe enyhítő körülmény abban az esetben, ha a jogsértés már a Bizottság első beavatkozásainak időpontját megelőzően véget ért (a fenti 198. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 105. pontja). Logikus ugyanis, hogy csak akkor lehet szó az 1998. évi iránymutatás 3. pontja értelmében vett enyhítő körülményről, ha a kérdéses vállalkozásokat a Bizottság beavatkozásai készítették versenyellenes magatartásaik abbahagyására. E rendelkezés célja a vállalkozások ösztönzése versenyellenes magatartásaik megszüntetésére, amint a Bizottság e tekintetben vizsgálatot indít, ezért ezen a címen a bíróság nem csökkenthető abban az esetben, ha a jogsértés a Bizottság első beavatkozásainak időpontját megelőzően már véget ért. Ugyanis ilyen körülmények között a csökkentés alkalmazása megkettőzné a jogsértések időtartama figyelembevételének hatását a bíróságok összegének kiszámítása során (a Törvényszék T-50/00. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben 2004. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2395. o.] 328–330. pontja és a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 227. pontja).

275 Ezenkívül emlékeztetni kell arra, hogy a bíróság alapösszegének ilyen csökkentése szükségszerűen az adott ügy körülményeitől függ, amelyek alapján a Bizottság úgy is dönthet, hogy valamely jogellenes megállapodásban részt vevő vállalkozás esetén nem alkalmazza e csökkentést (a Bíróság C-511/06. P. sz., Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2009. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2009., I-5843. o.] 104. pontja). E tekintetben az iránymutatás e rendelkezésének valamely vállalkozás javára történő alkalmazása különösen olyan helyzetben helyénvaló, amikor a kérdéses magatartás versenyellenes jellege nem nyilvánvaló. Ezzel ellentétben az alkalmazása főszabály szerint kevésbé helyénvaló olyan helyzetben, amikor e magatartás – bizonyítottsága esetén – egyértelműen versenyellenes (a Törvényszék T-44/00. sz., Mannesmannröhren-Werke kontra Bizottság ügyben 2004. június 8-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-2223. o.] 281. pontja, T-259/02–T-264/02. és T-271/02. sz., Raiffeisen Zentralbank Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 2006., II-5169. o.] 497. pontja, valamint a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 228. pontja). Így valamely enyhítő körülmény olyan helyzetekben való figyelembevétele, amikor a vállalkozás olyan nyilvánvalóan jogellenes megállapodásban vett részt, amelyről tudta, vagy tudnia kellett, hogy jogsértésnek minősül, arra ösztönözheti a vállalkozásokat, hogy a lehető legtovább fenntartsák titkos megállapodásukat annak reményében, hogy magatartásukat úgysem fedezik fel, miközben tisztában vannak azzal, hogy még ha magatartásukat fel is fedezik, bíróságukat a Bizottság csökkentheti, amennyiben a jogsértést a felfedezés időpontjában megszüntetik.

Ennek elismerése a kiszabott bírságot teljesen megfosztaná elrettentő hatásától, és veszélyeztetné az EK 81. cikk (1) bekezdésének hatékony érvényesülését (lásd a fent hivatkozott Archer Daniels Midland kontra Bizottság ügyben 2009. július 9-én hozott ítélet 105. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A jelen ügyben a megtámadott határozat még azt sem tekintette enyhítő körülménynek, hogy egy másik vállalkozás, azaz a Kone a Bizottság beavatkozását követően azonnal megszüntette a jogsértést, tekintettel az EK 81. cikkbe ütköző jogsértés nyilvánvaló és szándékos jellegére (a megtámadott határozat (744) preambulumbekzdése).

²⁷⁶ Így, még ha feltételezzük is, hogy az 1998. évi iránymutatás enyhítő körülmény címén rendelkezik a jogsértésnek a Bizottság bármely beavatkozását megelőző önkéntes megszüntetéséről, úgy lehetne tekinteni, hogy a jogsértés nyilvánvaló és szándékos jellege, amelyet a felperesek nem vitattak, és azon tény, hogy a Schindler az ügy iratai szerint kizárólag azért lépett ki a kartellból, mert nem értett egyet a többi résztvevővel, mivel azok megtagadták tőle a jelentősebb piaci részesedést, szintén kizárja az alapösszeg ezen okból való csökkentését. A felperesek állításával ellentétben tehát a fenti 274. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat semmiképpen nem kérdőjelezhető meg.

²⁷⁷ Végül a felperesek a Bizottság korábbi határozathozatali gyakorlatára hivatkoznak, amelynek keretében az enyhítő körülménynek tekintette a jogsértésnek a részéről való bármely beavatkozást megelőző önkéntes megszüntetését.

²⁷⁸ E tekintetben, amint arra a Törvényszék fenti 225. pontban emlékeztetett, a Bizottságnak a felperesek által hivatkozott korábbi határozatai nem relevánsak, mivel a Bizottság korábbi határozathozatali gyakorlata nem szolgál jogi keretként a versenyügyekben kiszabott bírságok tekintetében.

279 A jelen jogalap keretében felhozott első kifogást tehát el kell utasítani.

280 Másodszor a felperesek előadják, hogy a Bizottság nem vette figyelembe enyhítő körülményként, és még csak nem is vizsgálta meg a Schindlernek a versenyszabályoknak való megfelelést célzó programját, ami az indokolási kötelezettség megsértését jelenti. Ezenkívül a felperesek úgy vélik, hogy a megfelelési intézkedéseket figyelembe kell venni a bírságok kiszámításakor, mivel egyrészt a felperesek belső intézkedések meghozatalával minden tőlük telhetőt megtettek a jogsértések elkerülése érdekében, másrészt pedig ezen intézkedések másodlagos hatása volt, hogy nehezítették a jogsértések belső felderítését, mivel a munkatársakat szankciók fenyegették. A felperesek továbbá a Bizottság bizonyos korábbi határozataira hivatkoznak, amelyek a versenyszabályoknak való megfelelést célzó program fennállását enyhítő körülményként vették figyelembe.

281 Az indokolási kötelezettség állítólagos megsértését illetően meg kell állapítani, hogy a megtámadott határozat (754) preambulumbekzdése kifejti, hogy „[n]oha a Bizottság kedvezően fogadja a vállalkozások által annak érdekében hozott intézkedéseket, hogy elkerüljék a kartellekkel összefüggő későbbi jogsértéseket, ezen intézkedések nem változtatnak a jogsértések megtörténtén, és azon, hogy „azokat e határozatban szankcionálni kell”, és hogy „[p]usztán azon tény, hogy a Bizottság bizonyos korábbi határozataiban ilyen intézkedéseket enyhítő körülményként figyelembe vett, nem jelenti azt, hogy minden ügyben így kell eljárnia”. Még ha a megtámadott határozat (754) preambulumbekzdése az Otisnak a (753) preambulumbekzdésben foglalt érvére válaszol is, a felperesek megtudhatják belőle azt is, mely okokból nem lehetett – az Otis megfelelési programjának a mintájára – a Schindler programját sem enyhítő körülménynek tekinteni, e (754) preambulumbekzdés a Törvényszék számára pedig lehetővé teszi, hogy megvizsgálja a Schindler-csoport társaságaival szemben kiszabott bírságok jogszerűségét. Ennélfogva az indokolási kötelezettség megsértésére alapított érvet el kell utasítani (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-367/95. P. sz., Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontját).

- 282 A Bizottság megközelítésének megalapozottságát illetően már megállapítást nyert, hogy a megfelelési program érintett vállalkozás általi elfogadása nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy e körülmény miatt csökkentse a bírságot (a fenti 143. pontban hivatkozott BASF és UCB kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 52. pontja). Ezenkívül míg természetesen fontos, hogy a vállalkozás intézkedéseket tegyen annak megakadályozása érdekében, hogy alkalmazottai a jövőben újabb uniós versenyjogi jogsértéseket kövessenek el, ezen intézkedések meghozatala semmiben nem változtat a megállapított jogsértés megtörténtén. A Bizottság tehát nem köteles e tényezőt enyhítő körülményként figyelembe venni, különösen akkor nem, amikor a megtámadott határozatban megállapított jogsértések – amint a jelen ügyben is – az EK 81. cikk nyilvánvaló megsértésének minősülnek (a fenti 88. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 373. pontja, valamint a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone-Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 231. pontja). Ebből következik, hogy a felperesek arra alapított érvei, hogy a Bizottság azzal, hogy a megfelelési program létezésére figyelemmel nem csökkentette a Schindler bírságait, figyelmen kívül hagyta annak szükségességét, hogy a bírságok összegét egyedileg kell meghatározni, nem fogadható el.
- 283 Végül a Bizottság korábbi gyakorlatára alapított érvet a fenti 278. pontban kifejtett okokból el kell utasítani.
- 284 A jelen jogalap keretében felhozott második kifogást sem lehet tehát elfogadni.
- 285 Mivel a felperesek a vétkességgel nem arányos büntetésre és az arányosság elvének megsértésére alapított kifogásokat csak arra hivatkozva hozták fel, hogy nem került valamennyi enyhítő körülmény figyelembevételre, e kifogásokat a fenti 272–284. pontban szereplő fejtegetésekre tekintettel el kell utasítani.

286 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a jelen jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

A 2002. évi engedékenységi közleménynek, az egyenlő bánásmód elvének és az indokolási kötelezettségnek a bírságok összegének csökkentése során való megsértésére alapított jogalapról

287 A felperesek emlékeztetnek arra, hogy Belgiumot, Németországot és Luxemburgot illetően a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján bírságmentesség, illetve a bírságok összegének csökkentése iránti kérelmeket nyújtottak be. A Bizottság azonban az együttműködésük minőségének és hasznosságának értékelése során megsértette az említett közlemény rendelkezéseit. A felperesek előadják továbbá, hogy a Bizottság az e közlemény alapján alkalmazható bírságcsökkentés értékelésekor megsértette az egyenlő bánásmód elvét. A felperesek továbbá arra is hivatkoznak, hogy a megtámadott határozat sérti az indokolási kötelezettséget.

A 2002. évi engedékenységi közleményről

288 Ki kell emelni, hogy a Bizottság a 2002. évi engedékenységi közleményben meghatározta, hogy a kartell bizonyítása érdekében vele együttműködő vállalkozások milyen feltételek mellett mentesülhetnek a bírság alól, illetve részesülhetnek az egyébként általuk megfizetendő bírság összegének csökkentésében.

289 Először is a 2002. évi engedékenységi közlemény A. szakaszának 8. pontja kimondja:

„A Bizottság mentességet biztosít egy vállalkozás számára a bírság alól, amelyet egyébként kiszabott volna, ha:

- a) a vállalkozás elsőként szolgáltat olyan bizonyítékot, amely a Bizottság szerint lehetővé teszi, hogy határozatot fogadjon el annak érdekében, hogy a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdése szerint vizsgálatot folytasson a Közösséget érintő állítólagos kartellel kapcsolatban; vagy
- b) a vállalkozás elsőként szolgáltat olyan bizonyítékot, amely a Bizottság szerint lehetővé teszi az [EK] 81. cikk megsértésének felfedését a Közösséget érintő állítólagos kartellel kapcsolatban.”

290 Ezt követően a 2002. évi engedékenységi közlemény B. szakaszának 20. pontja kimondja, hogy „[a]zok a vállalkozások, amelyek nem felelnek meg a fenti A. szakasz [bírságmentességhez szükséges] feltételeinek, jogosultak lehetnek annak a bírságnak a csökkentésére, amelyet egyébként kiszabtak volna”, a 21. pontja pedig kimondja, hogy „[a]nnak érdekében, hogy a csökkentésre jogosultságot szerezzen, a vállalkozásnak a Bizottság rendelkezésére kell bocsátania a feltehető jogsértésre vonatkozó olyan bizonyítékait, amelyek jelentős hozzáadott értéket képviselnek a Bizottságnak már rendelkezésére álló bizonyítékok értékéhez képest, és véget kell vetnie a feltehető jogsértésben való részvételének nem később, mint a bizonyíték benyújtása időpontjában”.

²⁹¹ A hozzáadott érték fogalmát illetően a 2002. évi engedékenységi közlemény 22. pontja kifejti:

„A »hozzáadott érték« fogalma arra vonatkozik, hogy a benyújtott bizonyíték jellege és/vagy részletessége folytán mennyiben segíti a Bizottságot a kérdéses tényállás bizonyításában. Ennek mérlegelésében a Bizottság általában azokat az írásos bizonyítékokat, amelyek abból az időszakból származnak, mint a bizonyítandó tényállás, értékesebbnek tekinti, mint a később keletkezett bizonyítékokat. Ehhez hasonlóan a kérdéses tényállással kapcsolatos közvetlen bizonyítékokat általában nagyobb értékűnek tekinti, mint a közvetett vonatkozásúakat.”

²⁹² A 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontjának első bekezdése a bírságcsökkentéseket három kategóriába sorolja:

„– a 21. pontnak megfelelő első vállalkozás esetében: 30–50%-os csökkentés.

– a 21. pontnak megfelelő második vállalkozás esetében: 20–30%-os csökkentés,

– a 21. pontnak megfelelő további vállalkozások esetében: 20%-ig terjedő csökkentés.”

293 A 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontjának második bekezdése kimondja:

„Annak érdekében, hogy e tartományok mindegyikében meg tudja határozni a csökkentés mértékét, a Bizottság figyelembe veszi a 21. pont feltételeinek megfelelő bizonyíték benyújtásának időpontját és az általa képviselt hozzáadott érték mértékét. Figyelembe veheti még, hogy a benyújtás időpontját követően a vállalkozás milyen mértékben és mennyire folyamatosan működött együtt vele.”

294 Végül a 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontjának utolsó bekezdése kimondja:

„[H]a egy vállalkozás a Bizottság előtt korábban ismeretlen tényekre vonatkozóan szolgálat bizonyítékot, amely közvetlenül összefügg a feltételezett kartell jelentőségével [helyesen: súlyával] vagy fennállása időtartamával, a Bizottság ezeket a tényezőket nem veszi figyelembe a bizonyítékot szolgáltató vállalkozásra kiszabott bírság megállapításakor.”

A Bizottság mérlegelési mozgásteréről és az uniós bíróság által gyakorolt felülvizsgálatról

295 Emlékeztetni kell arra, hogy az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése, amely az uniós versenyszabályok megsértése esetén a bírságkiszabás jogalapját képezi, a bírságok megállapítása során mérlegelési mozgásteret biztosít a Bizottság számára (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontját), amely többek között az általa követett általános versenypolitikától függ (a fenti 54. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 105. és 109. pontja). Ennek keretében a Bizottság a bírságot

kiszabó határozatai átláthatóságának és objektív jellegének biztosítása érdekében elfogadta és közzétette a 2002. évi engedékenységi közleményt. Olyan normáról van szó, amely – a magasabb szintű jogszabályok tiszteletben tartása mellett – azon feltevételeket kívánja meghatározni, amelyeket a Bizottság mérlegelési jogkörének gyakorlása során alkalmazni szándékozik. Ez e jogkör önkorlátozását eredményezi (lásd analógia útján a Törvényszék T-214/95. sz., Vlaams Gewest kontra Bizottság ügyben 1998. április 30-án hozott ítéletének [EBHT 1998., II-717. o.] 89. pontját), mivel a Bizottság köteles megfelelni a saját maga számára előírt iránymutatásoknak (lásd analógia útján a Törvényszék T-380/94. sz., AIUFFASS és AKT kontra Bizottság ügyben 1996. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 1996., II-2169. o.] 57. pontját).

- 296 A Bizottság mérlegelési jogkörének a 2002. évi engedékenységi közlemény elfogadásából következő önkorlátozása azonban nem összeegyeztethetetlen azzal, hogy a Bizottság továbbra is jelentős mérlegelési mozgástérrel bír (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-328/05. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2007. május 10-én hozott ítéletének [EBHT 2007., I-3921. o.] 81. pontját; lásd analógia útján a fenti 275. pontban hivatkozott Raiffeisen Zentralbank Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 224. pontját).
- 297 A 2002. évi engedékenységi közlemény ugyanis számos rugalmassági tényezőt tartalmaz, amelyek lehetővé teszik a Bizottság számára, hogy a diszkrecionális jogkörét az 1/2003 rendelet 23. cikkének rendelkezéseivel összhangban, a Bíróság értelmezését figyelembe véve gyakorolhassa (lásd analógia útján a fenti 275. pontban hivatkozott Raiffeisen Zentralbank Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 224. pontját).
- 298 Így ki kell emelni, hogy a Bizottság széles mérlegelési mozgástérrel rendelkezik akkor, amikor azt kell értékelnie, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény által biztosított kedvezményben részesülni kívánó vállalkozás által szolgáltatott bizonyítékok az említett közlemény 21. pontja értelmében jelentős hozzáadott értéket képviselnek-e (lásd ebben az értelemben a fenti 296. pontban hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 88. pontját). A 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának a) és b) alpontját illetően meg kell állapítani, hogy e jelentős mérlegelési mozgástér magából e rendelkezés szövegéből ered, amely rendelkezés kifejezetten olyan bizonyítékok szolgáltatására utal, amelyek „a Bizottság szerint” lehetővé teszik számára

vizsgálatot elrendelő határozat meghozatalát, vagy lehetővé teszik számára a jogsértés megállapítását. A vállalkozás által tanúsított együttműködés minőségének és hasznosságának értékelése ugyanis összetett ténybeli értékelést foglal magában (lásd ebben az értelemben a fenti 296. pontban hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 81. pontját és a fenti 200. pontban hivatkozott Carbone Lorraine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 271. pontját).

²⁹⁹ Ugyanígy a Bizottság, miután megállapította, hogy a bizonyítékok a 2002. évi engedelemügyi közlemény 21. pontja értelmében jelentős hozzáadott értéket képviselnek, mérlegelési mozgástérrel rendelkezik akkor is, amikor azt kell meghatároznia, hogy az érintett vállalkozás esetében pontosan mennyivel csökkentse a bírság összegét. A 2002. évi engedelemügyi közlemény 23. pontja b) alpontjának első bekezdése ugyanis tartományokat ír elő az említett vállalkozások különböző kategóriái esetében a bírság összegének csökkentéséhez, míg az említett pont második bekezdése megállapítja az e tartományokon belül való csökkentés mértékének meghatározása érdekében a Bizottság által figyelembe veendő kritériumokat.

³⁰⁰ Azon mérlegelési mozgástérre tekintettel, amellyel a Bizottság a 2002. évi engedelemügyi közlemény alapján a vállalkozás együttműködésének értékelése során rendelkezik, a Törvényszék kizárólag e mozgástér nyilvánvaló túllépését kifogásolhatja (lásd ebben az értelemben a fenti 296. pontban hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 81., 88. és 89. pontját).

A Schindlernek a Belgiumban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről

³⁰¹ A Schindler, amely a Belgiumban elkövetett jogsértésben való részvétele miatt negyedik vállalkozásként nyújtott be kérelmet a 2002. évi engedelemügyi közlemény

alapján (a megtámadott határozat (775) preambulumbekzdése), az említett jogsértést illetően nem részesült a bírság összegének csökkentésében (a megtámadott határozat (776) preambulumbekzdése). A Bizottság ezzel kapcsolatban a megtámadott határozat (776) preambulumbekzdésében a következket fejt ki:

„776 Noha a Schindler a 2000-tól 2003-ig tartó időszakot illetően a kartellre vonatkozó listák formájában az érintett időszakból származó bizonyítékokat terjesztett elő, azok nem teszik lehetővé a Bizottság aktájának alátámasztását, mivel a Bizottság ugyanezen időszakot illetően már rendelkezett a kartellre vonatkozó listákkal. A Schindler a [2002. évi engedékenységi közlemény alapján] 2005. január 21-én nyújtotta be kérelmét, azaz egy évvel azt követően, hogy Belgiumban sor került az első helyszíni vizsgálatra, tehát olyan időszakban, amikor a Bizottság Belgiumban már lefolytatott két vizsgálatosorozatot, és [az említett közlemény alapján] három, a vizsgálatának eredményét megerősítő kérelmet kapott. Továbbá a 2000-tól 2003-ig tartó időszakot illetően a kartellre vonatkozó listák többsége révén a Schindler által közölt, igen korlátozott információk jellege nem segítette jelentős mértékben a Bizottságot a kérdéses tényállás bizonyításában. Következésképpen az engedékenységi közlemény 21. pontjában foglalt feltételek nem teljesülnek. Kérésének benyújtását követően [...] a Schindler továbbra is együttműködött a Bizottsággal, anélkül azonban, hogy jelentős hozzáadott értéket nyújtott volna.”

³⁰² A felperesek elsősorban azt állítják, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban figyelmen kívül hagyta azon tény, hogy a Schindler által a közigazgatási eljárás során közölt projektlisták a 2002. évi engedékenységi közlemény értelmében valóban hozzáadott értéket képviseltek. Először is az említett listák nem ugyanazon időpontokat tüntetik fel, mint a Kone és az Otis által közölt listák. Másodsor a Schindler listái számos olyan projektre hivatkoznak, amelyek a Kone és az Otis által közölt listákon nem szerepelnek. Harmadsor a Bizottság a megtámadott határozat (164) preambulumbekzdésében (a 176. lábjegyzet) kifejezetten a Kone, az Otis és a Schindler által közölt listákra hivatkozik. Negyedsor a Bizottság következtetéseket von le a különböző vállalkozások által közölt projektlistákat összehasonlítva, ami egyrésről azt mutatja, hogy a jogsértés bizonyítása tekintetében valamennyi közölt

projektlista jelentős bizonyítéknak minősül, másrészt pedig azt, hogy a Bizottság kizárólag a Kone, az Otis és a Schindler projektlistáinak köszönhetően tudta bizonyítani a kartell fennállását. Márpedig a 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének megfelelően a Schindler negyedik közreműködő vállalkozásként 20%-ig terjedő bírságcsökkentésre jogosult.

303 A fenti 300. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatra tekintettel meg kell tehát vizsgálni, hogy a Bizottság nyilvánvalóan túllépte-e mérlegelési mozgásterét, amikor megállapította, hogy a Schindler által szolgáltatott bizonyítékok nem képviselnek jelentős hozzáadott értéket azon bizonyítékokhoz képest, amelyek már a birtokában voltak akkor, amikor az említett vállalkozás a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtotta kérelmét.

304 E tekintetben mindenekelőtt ki kell emelni, hogy a felperesek, akik nem kifogásolják a Konénak nyújtott bírságmentességet, nem vitatják a megtámadott határozat (761) preambulumbekkezdésében tett azon megállapítást, miszerint „már a Kone által szolgáltatott információk lehetővé tették a Bizottság számára a Belgiumban elkövetett jogsértés megállapítását”. A Bizottság tehát a Belgiumban elkövetett jogsértés megállapításához már azelőtt elegendő bizonyítékot kapott, hogy a Schindler a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtotta kérelmét.

305 Ezt követően meg kell állapítani, hogy a felperesek a Schindler együttműködése jelentős hozzáadott értékének bizonyítása érdekében kizárólag a 2000-tól 2003-ig tartó időszakból származó azon projektlistákra hivatkoznak, amelyeket e vállalkozás az e közlemény alapján benyújtott kérelme keretében közölt.

- 306 Azonban, még ha a Schindler által közölt listák a Kone és az Otis által szolgáltatott listáktól eltérő időpontokra vonatkoztak is, és még ha néhány olyan projektre is hivatkoztak, amelyeket a Kone és az Otis által közölt listák nem tartalmaztak, nem tekinthető úgy, hogy jelentős mértékben segítették volna a Bizottságot a Belgiumban elkövetett jogsértés megállapításában.
- 307 Ugyanis először is hangsúlyozni kell, hogy a megtámadott határozatban a Bizottság az új felvonókra és mozgólépcsőkre vonatkozó, Belgiumban létrehozott kartell végrehajtását nem csupán a Kone, az Otis és a Schindler által közölt projektlistákra hivatkozva bizonyította, hanem a Belgiumban létrehozott kartell résztvevőinek a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmeik keretében tett észrevételeire és a vállalkozásoknak a Bizottság tájékoztatáskéréseire adott válaszaire is támaszkodott (lásd a megtámadott határozat (163)–(168) preambulumbekzdésére vonatkozó lábjegyzeteket). A projektlisták tehát a Belgiumban létrehozott kartell végrehajtásának bizonyítása keretében csak a bizonyítékok egyikének minősülnek.
- 308 Másodszor nem vitatott, hogy akkor, amikor a Schindler közölte a Bizottsággal a 2000-tól 2003-ig tartó időszakból származó projektlistákat, a Bizottság már rendelkezett ugyanezen időszakra vonatkozó projektlistákkal, amelyeket a Kone és az Otis korábban szolgáltatott (a megtámadott határozat (164) és (776) preambulumbekzdése).
- 309 Márpedig egy olyan nyilatkozat, amely bizonyos mértékben csupán annak a nyilatkozatnak a megerősítésére korlátozódik, amellyel a Bizottság már rendelkezik, nem könnyíti meg jelentősen a Bizottság munkáját, és következésképpen nem elegendő ahhoz, hogy igazolja a bírság összegének együttműködés címén való csökkentését (lásd a fenti 57. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 455. pontját).

- 310 A fenti pontban megállapítottakra, és azon tényre tekintettel, hogy a felperesek nem vitatják, hogy a Kone együttműködése már lehetővé tette a Bizottság számára a Belgiumban elkövetett jogsértés megállapítását, a felperesek nem állíthatják azt sem, hogy kizárólag a megtámadott határozatban említett projektlisták összessége, ideértve a Schindler által közölt projektlistákat is, tette lehetővé a Bizottság számára a Belgiumban létrehozott kartell fennállásának bizonyítását.
- 311 A Bizottság ennél fogva nem lépte túl nyilvánvalóan a mérlegelési mozgásterét, amikor megállapította, hogy a Schindler által szolgáltatott bizonyítékok nem képviselnek a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében vett jelentős hozzáadott értéket. Az azon projektlisták jelentős hozzáadott értékére alapított kifogást, amelyeket a Schindler az említett közlemény alapján benyújtott kérelme keretében közölt a Bizottsággal, tehát el kell utasítani.
- 312 Másodsorban a felperesek úgy érvelnek, hogy az Otisszal és a ThyssenKrupppal szemben alkalmazott bánásmóddal való összehasonlítás azt mutatja, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét, amikor a Schindlerrel szemben megtagadta a bírság összegének a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján való csökkentését. Ezzel kapcsolatban kifejtik, hogy a Kone elegendő bizonyítékkal szolgált ahhoz, hogy a Bizottság megállapíthassa az EK 81. cikk megsértését. Az Otis olyan bizonyítékokkal szolgált, amelyek csak igen kevés új információt tartalmaztak, és a bírság összegének 40%-os csökkentésében részesült. A ThyssenKrupp csupán kiegészítő információkkal szolgált csekély számú karbantartási projektet illetően, és a Bizottság megállapította, hogy a szolgáltatott bizonyítékok egyike sem vonatkozik olyan tényekre, amelyekről ne lett volna korábban tudomása, és hogy a közölt információk nem a kartell időszakából származnak. Márpedig a ThyssenKrupp a bírság összegének 20%-os csökkentésében részesült. A Schindler olyan listákat közölt a 2000-tól 2003-ig tartó időszakra vonatkozóan, amelyekről a Bizottságnak korábban nem volt tudomása, és amelyek a jogsértés időszakából származnak. Ennél fogva a Schindler jogosult a bírság összegének 20%-ig terjedő csökkentésére.

- 313 E tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság a kartell tagjai által tanúsított együttműködés értékelése keretében nem hagyhatja figyelmen kívül az egyenlő bánásmód elvét (lásd a Törvényszék T-236/01., T-239/01., T-244/01–T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004., II-1181. o.] 394. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).
- 314 A jelen ügyben meg kell állapítani, hogy az Otis és a ThyssenKrupp által tanúsított együttműködés egyértelműen eltért a Schindler által tanúsítottól.
- 315 Először is emlékeztetni kell arra, hogy az együttműködés hozzáadott értékének értékelése a már a Bizottság rendelkezésére álló bizonyítékok alapján történik. Márpedig, mivel az Otis és a ThyssenKrupp együttműködése megelőzte a Schindlerét (a megtámadott határozat (96), (98) és (103) preambulumbekzdése, a Bizottság több bizonyítékkal rendelkezett akkor, amikor a Schindler a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtotta kérelmét, mint akkor, amikor az Otis és a ThyssenKrupp nyújtotta be a kérelmét.
- 316 Másodszor a megtámadott határozatból kitűnik, hogy a ThyssenKrupp és az Otis együttműködése a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében vett jelentős hozzáadott értéket képviselt.
- 317 Ami ugyanis az Otis együttműködését illeti, e vállalkozás „az érintett időszakból származó okirati bizonyítékokkal” szolgált a Bizottság számára (a megtámadott határozat (766) preambulumbekzdése), és e bizonyítékok – noha korlátozott, de – „korábban ismeretlen tényekre vonatkozó” információkkal szolgáltak (a megtámadott határozat (766) preambulumbekzdése). Ami a ThyssenKrupp együttműködését illeti, ez utóbbi szintén jelentős hozzáadott értéket képviselt, „mivel a karbantartási és korszerűsítési

projektekre vonatkozóan kiegészítő információkkal szolgál[t], valamint részletes magyarázatot adott a karbantartási szerződések árainak rögzítésére használt rendszer-ről” (a megtámadott határozat (771) preambulumbekzdése).

- 318 A Schindler együttműködését illetően azonban a fenti 303–311. pontban elvégzett elemzésből kitűnik, hogy a Bizottság helyesen állapíthatta meg, hogy az nem tett eleget a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontjában foglalt feltételeknek.
- 319 E körülmények között, mivel a különböző felperesek helyzete nem összehasonlítható, a Bizottság az egyenlő bánásmód elvének megsértése nélkül csökkentette az Otis és a ThyssenKrupp bírságának összegét (40%, illetve 20%-kal), és tagadta meg a Schindlerrel szemben a bírság összegének a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján való csökkentését.
- 320 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a Schindler mindazon kifogásait, amelyek a 2002. évi engedékenységi közleménynek a Belgiumban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködésére történő alkalmazására vonatkoznak, el kell utasítani.

A Schindlernek a Németországban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről

- 321 A Bizottság a megtámadott határozat (805) preambulumbekzdésében úgy határozott, hogy a Németországban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködése alapján „a [2002. évi] engedékenységi közlemény 23. pontja [első bekezdése] b) alpontj[ának harmadik francia bekezdésében] előírt tartományon belül a Schindlert 15%-os bírságcsökkentésben részesíti.

322 A megtámadott határozat (803) preambulumbekkezdésében a Bizottság kifejti, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának b) alpontja alapján nyújtott bírságmentesség vagy az említett közlemény 23. pontja b) alpontjának utolsó bekezdése alapján a bírság összegének 100%-os csökkentése ki volt zárva, mivel akkor, amikor a Schindler e közlemény alapján benyújtotta kérelmét, „[a] Bizottság már egy sor olyan bizonyíték birtokában volt, amelyek különösen az 1995-től 2000-ig terjedő időszakot illetően lehetővé tették számára az [EK] 81. cikkbe ütköző jogsértés megállapítását”.

323 A Bizottság a megtámadott határozat (804) preambulumbekkezdésében hozzáteszi:

„[...] Mivel a Schindler csak a 2004. november 25-i kiegészítést követően, azaz [a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott] első két kérelmet követő nyolc hónappal tett teljes mértékben eleget a 21. pontban foglalt feltételnek, e kése-delmet figyelembe kell venni az előírt tartományon belüli csökkentés kiszámításakor. Ugyanakkor a Schindler nyilatkozatai jelentős hozzáadott értéket képviseltek, amely segítette a Bizottságot a jogsértés bizonyításában. Mindazonáltal a Schindler [említett közlemény alapján benyújtott] kérelmének hozzáadott értéke korlátozott marad, mivel lényegében saját nyilatkozatait foglalta magában, semmilyen okirati bizonyítékot nem tartalmazott, és elsősorban a már a Bizottság birtokában lévő bizonyítékokat erősítette meg.”

324 A felperesek előzetesen emlékeztetnek arra, hogy a Schindler csak a mozgólépcsők beépítésére vonatkozó kartellekben vett részt 1995 és 2000 között, így a Schindler együttműködésének értékelésekor kizárólag ezen, az említett időszakban fennállt kartellek meghatározók. E jogsértés önálló jogsértésnek minősül, amelyet a többi vállalkozás által 2000-et követően a mozgólépcsőkkel és felvonókkal kapcsolatosan elkövetett jogsértésektől külön kell megvizsgálni. A Schindler e jogsértésekben nem vett részt, és azokról nem volt tudomása.

- 325 Először is a Schindler előadja, hogy őt kellene tekinteni azon vállalkozásnak, amely a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának b) alpontjának megfelelően elsőként szolgáltatott olyan bizonyítékokat, amelyek a Bizottság számára lehetővé tették a jogsértés megállapítását, és így teljes mértékben el kellene engedni a bírságát.
- 326 A Bizottság a Németországban létrehozott kartelleket illetően valóban kapott a Konétól és az Otistól a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmeket a Schindler kérelmének kézhezvételét megelőzően. Mindazonáltal e kérelmek nem bizonyították azon, az EK 81. cikkbe ütköző jogsértés fennállását, amelyben a Schindler részt vett, azaz az 1995 és 2000 között a mozgólépcsőkre vonatkozóan kötött megállapodásokat. A Schindler által szolgáltatott bizonyítékok hiányában a Bizottság nem tudta volna megállapítani az EK 81. cikkbe ütköző jogsértést. A Schindler a kérelmében és annak kiegészítéseiben bizonyította 33 olyan találkozó fennállását, amelyekre 1994. április 29. és 2000. december 6. között került sor Németországban. Az Otis csak három, 1999-ben (1999. január 20-án, október 28-án és december 22-én) tartott találkozót és öt 2000-ben (2000. január 20-án, február 18-án, április 3-án, június 16-án és december 6-án) tartott találkozót fedett fel. A Kone nyilatkozatai sem teszik lehetővé az 1995-től 2000-ig a mozgólépcsőkre vonatkozó projektekkel kapcsolatban Németországban tartott szisztematikus találkozók bizonyítását.
- 327 Másodszor, másodlagosan a felperesek előadják, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja, b) alpontja utolsó bekezdésének megfelelően semmiképpen nem lehetett volna bírságot kiszabni a Schindlerrel szemben, mivel ő volt az egyetlen olyan vállalkozás, amely elegendő bizonyítékot szolgáltatott a Németországban 1995 és 2000 között elkövetett jogsértés bizonyításához. A Kone és az Otis által szolgáltatott bizonyítékok a 2000 utáni időszakra vonatkoznak. Továbbá, mivel a Bizottság a megtámadott határozat (803) preambulumbekkezdésében megállapítja, hogy már a Schindler kérelmét megelőzően rendelkezett bizonyítékokkal, azonban nem fejt ki, mely bizonyítékokról van szó, a felperesek arra hivatkoznak, hogy a megtámadott határozat sérti az indokolási kötelezettséget.

- 328 Mindenekelőtt is ki kell emelni, hogy a Bizottság állításával ellentétben azon tény, hogy a felperesek nem kérdőjelezik meg a Németországban létrehozott kartell egységes jogsértésnek való minősítését, nem érinti az érvelésük elfogadhatóságát.
- 329 Ugyanis a megtámadott határozatban maga a Bizottság is megkülönbözteti a Németországban elkövetett jogsértés két ágát, amelyek közül az egyik 1995 augusztusától 2000 decemberéig tartott, és kizárólag a mozgólépcsőkre vonatkozott, míg a másik 2000 decemberétől 2003 decemberéig tartott, és a mozgólépcsőkre és a felvonókra is vonatkozott (a megtámadott határozat (213), (277) és (278) preambulumbekszndése), anélkül hogy e megkülönböztetés érintené e kartell egységes jogsértésnek való minősítését, mivel minden megállapodás ugyanazon célokat követte, és ugyanazon eredményre vezetett (a megtámadott határozat (568) preambulumbekszndése). Továbbá nem vitatott, hogy a Schindler csak a megtámadott határozat 1. cikkének (2) bekezdésében megállapított jogsértésnek a mozgólépcsőkre vonatkozó ágában vett részt, mivel a Schindler 2000-ben kilépett a kartellből (a megtámadott határozat (213) preambulumbekszndése).
- 330 Márpedig, amennyiben – amint a felperesek állítják – a Schindler volt azon vállalkozás, amely elsőként szolgáltatott olyan döntő bizonyítékokat, amelyek lehetővé tették a Bizottság számára a Németországban létrehozott kartell 1995 augusztusától 2000 decemberéig való fennállásának megállapítását, a 2002. évi engedékenységi közlemény 23. pontja b) alpontja utolsó bekezdésének megfelelően és az említett közlemény 8. pontja b) alpontjának esetleges alkalmazásától függetlenül jogosult lenne a bírság összegének 100%-os csökkentésére, mivel együttműködése közvetlenül kihatott a feltételezett kartell időtartamára, amely megegyezik a Schindler kartellben való részvételének időtartamával.
- 331 A megtámadott határozat (214) és (803) preambulumbekszndéséből azonban kitűnik, hogy a Bizottság a Schindler kérelmének időpontjában, azaz 2004. november 25-én elegendő bizonyítékkal rendelkezett ahhoz, hogy megállapíthassa a Németországban 1995 és 2000 között elkövetett jogsértést.

- 332 Így a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján 2004. február 12-én benyújtott kérelmében a Kone a Németországban létrehozott kartellel kapcsolatban konkrét adatokkal szolgált mind a Schindler kartellból való kilépését megelőző, mind pedig az azt követő időszakot illetően. Ami a jogsértés első ágát illeti, a Kone nyilatkozata így tájékoztatta a Bizottságot arról, hogy 1995. augusztus 1-jén már fennállt a mozgólépcsők piacának felosztására irányuló kartell, továbbá tájékoztatta a kartell résztvevőinek listájáról, a projektek elosztását szabályozó elvekről és más, a kartell végrehajtására vonatkozó elemekről. A Kone a kérelmében világosan jelezte azt is, hogy a Schindler „2000 vég[én]” kilépett a kartellból.
- 333 Az Otis a 2004. márciusi kérelmét kiegészítő 2004. áprilisi észrevételeiben megerősítette a Németországban a mozgólépcsők piacának felosztására irányuló kartell fennállását, a kartell résztvevőinek listáját, a projektek elosztását szabályozó elveket és más, a kartell végrehajtására vonatkozó információkat, valamint azt, hogy a Schindler 2000-ben kilépett a kartellból. Az Otis a 2004. áprilisi kiegészítő észrevételeiben jelezte továbbá, hogy a mozgólépcsők piacán a kartell a 80-as évek óta fennállt.
- 334 Ennélfogva akkor, amikor a Schindler a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján 2004. november 25-én benyújtotta kérelmét, a Bizottság már rendelkezett két egybehangzó nyilatkozattal, amelyek lehetővé tették számára a Németországban létrehozott kartell azon ágának megállapítását, amelyben a Schindler részt vett.
- 335 A Schindler a 2004. november 25-i kérelmében és annak 2004. december 7-i kiegészítésében valóban olyan információkkal szolgált a Bizottság számára, amelyekről ennek még nem volt tudomása. Különösen a kartell résztvevői között tartott bizonyos találkozók időpontjáról van szó, amelyekre 1994. április 29. és 2000. december 6. között került sor. A fenti 334. pontban megállapítottakra figyelemmel azonban a Bizottság helyesen állapíthatta meg, hogy olyan, a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében jelentős hozzáadott értéket képviselő bizonyítékokról van szó, amelyek nem az említett közlemény 8. pontjának b) alpontja alapján teljes bírságmenetességre vagy 23. pontja b) alpontjának utolsó bekezdése alapján a bírság összegének

teljes csökkentésére, hanem a bírság csökkentésére jogosítanak. Az érintett bizonyítékok ugyanis nem voltak döntőek annak bizonyításához, hogy a Németországban létrehozott kartell a Schindler abban való részvételének teljes időtartama alatt fennállt, de segítették a Bizottságot a jogsértés bizonyításában, mivel megerősítették a már birtokában lévő bizonyítékokat.

³³⁶ Ezt követően azon tényre tekintettel, hogy a Schindler volt a harmadik vállalkozás, amely a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján kérelmet nyújtott be, az e közlemény 23. pontja b) alpontja első bekezdésének harmadik francia bekezdése szerinti bírságcsökkentést lehetett alkalmazni. Márpedig, mivel a jelentős hozzáadott értéket képviselő bizonyítékokat csak az említett közlemény alapján benyújtott első két kérelmet követő nyolc hónappal közölték a Bizottsággal, és mivel nem vitatott, hogy a Schindler nem közölt az érintett időszakból származó okirati bizonyítékokat, a Bizottság nem lépte túl nyilvánvalóan a mérlegelési mozgásterét, amikor a Schindler esetében a bírság összegének csökkentését 15%-ban állapította meg.

³³⁷ Végül az EK 253. cikk megsértésére alapított kifogást illetően meg kell állapítani, hogy a megtámadott határozat (803) preambulumbekzdése világosan és egyértelműen kifejti, hogy a Bizottság mely okokból vélte úgy, hogy a Schindler által a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmében előterjesztett bizonyítékok nem jogosítanak bírságmentességre. A Bizottság e tekintetben azon tényre utal, hogy „a Schindler észrevételei megtételének időpontjában [...] már egy sor olyan bizonyíték birtokában volt, amelyek [...] lehetővé tették számára az [EK] 81. cikkbe ütköző jogsértés megállapítását” (a megtámadott határozat (803) preambulumbekzdése). Összefüggéseire figyelemmel ezen indoklás szükségképpen a Kone és az Otis kérelmeiben foglalt bizonyítékok sorára utal, amelyeknek a hozzáadott értékét a megtámadott határozat (792) és (799) preambulumbekzdése meghatározta. A fent említett preambulumbekzdések tehát lehetővé tették az érintettek számára, hogy megismerjék azon indokokat, amelyek miatt a Bizottság nem nyújtott a Schindlernek bírságmentességet a Németországban elkövetett jogsértés bizonyításában való együttműködéséért, a Törvényszék számára pedig, hogy gyakorolja a jogszerűség vizsgálatára

vonatkozó jogkörét. Ennélfogva az EK 253. cikk megsértésére alapított kifogást el kell utasítani.

- 338 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a Schindler mindazon kifogásait, amelyek a 2002. évi engedékenységi közleménynek a Németországban létrehozott kartell bizonyítása érdekében való együttműködésére történő alkalmazására vonatkoznak, el kell utasítani.

A Schindlernek a Luxemburgban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről

- 339 A Schindler, amely a Luxemburgban létrehozott kartellt illetően negyedik vállalkozásként nyújtott be kérelmet a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján (a megtámadott határozat (830) preambulumbekzdése), az említett jogsértést illetően a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján nem részesült a bírság összegének csökkentésében (a megtámadott határozat (834) preambulumbekzdése). A Bizottság ezzel kapcsolatban a megtámadott határozat (831)–(833) preambulumbekzdésében a következőket fejti ki:

„(831) A Schindlernek a [2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott] kérelme elsősorban a vállalkozás írásbeli nyilatkozatából és 2002-ig visszanyúló belső dokumentumokból áll, amelyek a Schindler szerint a vállalkozás rendes tevékenységi körében keletkeztek. A Schindler [...] kérelme semmilyen új, jelentős hozzáadott értéket képviselő bizonyítékkal nem szolgált. Az új információk valójában az ágazatnak a jogsértés időszakára vonatkozó leírására és egyéb, kevésbé jelentős részletekre terjednek ki. Ezen információktól eltekintve a Schindler [...] kérelme lényegében megerősíti a Bizottság számára már ismert információkat.

(832) Továbbá a Schindler azt állítja, hogy a felvonók és mozgólépcsők beépítésére, korszerűsítésére, javítására és karbantartására vonatkozó új projektekkal kapcsolatos megállapodások már 1993 óta léteztek, és hogy 1994-ben kilépett a kartellből, és csak 1999-ben csatlakozott újra. A Bizottság nem talált semmilyen, e nyilatkozatot alátámasztó információt. A Bizottság nem támaszkodhat a felek egyikének egyoldalú és alá nem támasztott nyilatkozatára olyan döntő kérdésben, amely a többi résztvevő vonatkozásában komoly jogi következményekkel járhat.

(833) A Bizottság ez alapján megállapítja, hogy a Schindler észrevételei nem tartalmaznak semmilyen új, jelentős értéket képviselő elemet, hanem lényegében megerősítik a Bizottság számára már ismert tényeket. A Schindler által szolgáltatott információk – a Schindler [...] kérelmének időpontjában a Bizottság birtokában lévő bizonyítékokkal összehasonlítva – nem segítették érezhetően a Bizottságot a kérdéses tényállás bizonyításában. Következésképpen [a 2002. évi] engedékenységi közlemény 21. pontjában foglalt feltételek nem teljesülnek. A kérelmét követően [...] a Schindler a Bizottság kérésére közölt információk kivételével semmilyen további segítséget nem nyújtott.”

³⁴⁰ A felperesek előadják, hogy a Schindler a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. és 23. pontja alapján a bírság összegének 20%-tól 30%-ig terjedő csökkentésére jogosult. A Schindler ugyanis a karbantartási tevékenységek területére vonatkozó megállapodásokat illetően jelentős hozzáadott értéket képviselő bizonyítékokkal szolgált. A Schindler 2004. november 4-i kérelme nélkül a Bizottság nem tudta volna bizonyítani az említett területre vonatkozó megállapodások létezését, amely területet illetően a Kone és a ThyssenKrupp kérelmei csak igen kevés információt tartalmaznak. Továbbá az Otis nem ismerte el kifejezetten az e területre vonatkozó megállapodásokban való részvételét.

³⁴¹ A Schindler által a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelemnek a Bizottság bizonyításvétele során való jelentőségét mutatja az is, hogy a

Bizottság a megtámadott határozatban a Kone és a ThyssenKrupp kérelmeire való utalásokhoz képest gyakran utal e kérelemre. A Bizottság a megtámadott határozat (831) preambulumbekzdésében elutasította a Schindler érvelését, anélkül hogy válaszolt volna a Schindlernek a kifogásközlésre adott válaszban foglalt érveire, ami az EK 253. cikk értelmében vett elégtelen indokolásnak minősül.

³⁴² A fenti 300. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatra tekintettel meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság nyilvánvalóan túllépte-e mérlegelési mozgásterét, amikor megállapította, hogy a Schindler által szolgáltatott bizonyítékok nem képviselnek jelentős hozzáadott értéket azon bizonyítékokhoz képest, amelyek már a birtokában voltak akkor, amikor az említett vállalkozás a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtotta kérelmét.

³⁴³ E tekintetben először is ki kell emelni, hogy a felperesek, akik nem kifogásolják a 2002. évi engedékenységi közlemény 8. pontjának b) alpontja alapján a Konénak nyújtott bírságmentességet, nem vitatják, hogy már a Kone által szolgáltatott információk lehetővé tették a Bizottság számára a Luxemburgban elkövetett jogsértés megállapítását (a megtámadott határozat (816) preambulumbekzdése). A Bizottság tehát a Luxemburgban elkövetett jogsértés megállapításához már elegendő bizonyítékkal rendelkezett, amikor a Schindler e közlemény alapján benyújtotta kérelmét. Ezenkívül a Schindler kérelmét megelőzően a Bizottság már 2004 márciusában megkapta az Otisnak az említett közlemény alapján benyújtott kérelmét is, amely a bírság összegének 40%-os csökkentéséhez vezetett (a megtámadott határozat (118) és (823) preambulumbekzdése).

³⁴⁴ Másodszor azon kérdést illetően, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. és 22. pontjának megfelelően a Schindler által szolgáltatott bizonyítékok jelentős hozzáadott értéket képviseltek-e, mivel jelentősen segítették a Bizottságot a Luxemburgban elkövetett jogsértés bizonyításában, meg kell állapítani, hogy a bizonyítékok, amelyek

a felperesek szerint jelentős hozzáadott értéket képviseltek, a megtámadott határozat 1. cikkének (3) bekezdésében megállapított jogsértés két ága közül csak az egyikre vonatkoznak, azaz a karbantartási és korszerűsítési szerződéseket illető piacok felosztására (lásd továbbá a megtámadott határozat (293) és (830) preambulumbekendését).

³⁴⁵ Márpedig a Konének a 2004. február 19-i információkkal kiegészített 2004. február 5-i kérelméből kitűnik, hogy ez utóbbi már világosan leírta a kartell azon ágát, amelyre később a Schindler együttműködése vonatkozott.

³⁴⁶ Harmadszor a felperesek nem érvelhetnek azzal, hogy a megtámadott határozat hányszor hivatkozik a 2002. évi engedékenységi közlemény alapján benyújtott kérelmekre. Azon tény ugyanis, hogy a Bizottság a megtámadott határozatban a rendelkezésére álló összes bizonyítékot felhasználta, tehát a Schindler által a 2004. november 4-i kérelmében közölt információkat is, nem bizonyítja, hogy ez utóbbi információk jelentős hozzáadott értéket képviseltek azon bizonyítékokhoz képest, amelyekkel a Bizottság ezen időpontban már rendelkezett.

³⁴⁷ A fentiek összességéből kitűnik, hogy a Bizottság nem lépte túl nyilvánvalóan mérlegelési mozgásterét, amikor megállapította, hogy a Schindler által szolgáltatott bizonyítékok nem képviselnek a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében vett jelentős hozzáadott értéket.

³⁴⁸ Az EK 253. cikk megsértésére alapított kifogást illetően meg kell állapítani, hogy a Bizottságnak nem kell állást foglalnia az érdekeltek által elé terjesztett minden érvet illetően, hanem elég, ha a határozat rendszerét illetően alapvető fontossággal bíró tényeket és jogi megfontolásokat ismerteti (lásd a Törvényszék T-349/03. sz., Corsica Ferries

France kontra Bizottság ügyben 2005. június 15-én hozott ítéletének [EBHT 2005., II-2197. o.] 64. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). E tekintetben ki kell emelni, hogy a megtámadott határozat (831)–(833) preambulumbekzdésében a Bizottság megfelelően kifejtette, mely okokból vélte úgy, hogy a Schindler által a 2004. november 4-i kérelmében előterjesztett bizonyítékok nem képviselnek a 2002. évi engedékenységi közlemény 21. pontja értelmében vett jelentős hozzáadott értéket. E megfontolások lehetővé teszik az érintettek számára, hogy megismerjék azon indokokat, amelyek miatt a Bizottság nem csökkentette a Schindler bírságának összegét a Luxemburgban elkövetett jogsértés bizonyításában való együttműködéséért, a Törvényszék számára pedig, hogy gyakorolja a jogszerűség vizsgálatára vonatkozó jogkörét. Ennélfogva az EK 253. cikk megsértésére alapított kifogást el kell utasítani.

- 349 A fentiek összességéből kitűnik, hogy a Schindler mindazon kifogásait, amelyek a 2002. évi engedékenységi közleménynek a Luxemburgban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködésére történő alkalmazására vonatkoznak, el kell utasítani.

A 2002. évi engedékenységi közlemény és az 1998. évi iránymutatás amiatti megsértésére alapított jogalapról, hogy a tények vitatásától való tartózkodás címén nem csökkentették eléggé a bírságok összegét

- 350 A kifogásközlés 614. pontjában a Bizottság bejelentette, hogy „szándékában áll [a bírságot] csökkenteni [a 2002. évi] engedékenységi közlemény hatókörén kívüli együttműködés miatt, különösen akkor, ha a társaság a Bizottság által megállapított tényeket nem vitatja, vagy olyan további segítséget nyújt, amely lehetővé teszi e tények tisztázását vagy kiegészítését”.

- 351 A megtámadott határozat (758) preambulumbekzdésében a Bizottság kifejti, hogy „[m]ivel a kifogásközlés 614. pontja a jelen ügyben elvárásokat keltett, [a Bizottság]

úgy határozott, hogy e pontot mindazon vállalkozások javára értelmezi, amelyek ez alapján hozzájárultak a [megtámadott] határozatban bemutatott jogsértés tényállásának bizonyításához azáltal, hogy nem vitatták a tényállást, vagy egyéb információkkal, illetve kiegészítő pontosításokkal szolgáltak”.

352 A Bizottság így a négy jogsértés valamennyi résztvevője esetében – kivéve egyrészt a bírságmentességben részesülő vállalkozásokat (a megtámadott határozat (762), (817) és (839) preambulumbekzdése), másrészt pedig a Hollandiában létrehozott kartell keretében a Konét (a megtámadott határozat (851) preambulumbekzdése) – 1%-kal csökkentette a bírság összegét a 2002. évi engedékenységi közlemény hatókörén kívüli együttműködésük miatt a kifogásközlésben bemutatott tények vitatásától való tartózkodás címén (a megtámadott határozat (768), (774), (777), (794), (801), (806), (813), (824), (829), (835), (845), (854), (855) és (856) preambulumbekzdése).

353 A felperesek először is úgy vélik, hogy a 2002. évi engedékenységi közlemény hatókörén kívüli együttműködésük címén a bírság összegének 1%-os csökkentése helyett legalább 10%-os csökkentésre tarthatnak igényt, ami megfelel a Bizottság más ügyekben követett határozathozatali gyakorlatának. Másodszor a Bizottság – erre irányuló kérelem ellenére – nem vette figyelembe azon tényt, hogy a felperesek olyan mértékben együttműködtek vele, amely jóval meghaladja a tények vitatásától való egyszerű tartózkodást, ami a 2002. évi engedékenységi közlemény értelmében a bírság összegének legalább 10%-os csökkentésére vagy pedig az 1998. évi iránymutatás 3. címének hatodik francia bekezdése szerinti csökkentésre jogosítja őket.

354 Előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy a bírság összegének a közigazgatási eljárás során való együttműködés címén való csökkentése csak akkor igazolt, ha az érintett vállalkozás magatartása lehetővé tette a Bizottság számára azt, hogy a jogsértést

könnyebben megállapítható, és adott esetben véget vessen annak (a Törvényszék T-327/94. sz., SCA Holding kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1373. o.] 156. pontja, a fenti 222. pontban hivatkozott Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítéletének 270. pontja, valamint a fenti 57. pontban hivatkozott Groupe Danone kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 449. pontja).

355 Ezenkívül az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy amennyiben valamely vállalkozás kifejezetten úgy nyilatkozik, hogy nem vitatja azon ténybeli megállapításokat, amelyekre a Bizottság a kifogásait alapítja, úgy tekinthető, hogy a vállalkozás hozzájárult a Bizottság azon feladatának megkönnyítéséhez, amely az uniós versenyszabályok megsértésének megállapításából és megtorlásából áll (a Törvényszék T-352/94. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 395. pontja és a fenti 354. pontban hivatkozott SCA Holding kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 157. pontja).

356 A 2002. évi engedékenységi közlemény a 1996. évi engedékenységi közleménnyel ellentétben valóban nem rendelkezik a bírság összegének semmilyen csökkentéséről olyan vállalkozások esetében, amelyek nem vitatják azon tények valóságtartalmát, amelyekre a Bizottság a kifogásközlésben előadott vádjait alapozza. A Bizottság a megtámadott határozat (758) preambulumbekzdésében azonban elismeri, hogy a kifogásközlés 614. pontja a vállalkozásokban azon jogos elvárást keltette, hogy a tények vitatásától való tartózkodás a 2002. évi engedékenységi közlemény hatókörén kívül a bírság összegének csökkentését eredményezi. A Bizottság ugyanezen preambulumbekzdésben kiemelte továbbá, hogy „[a] csökkentés mértékének megállapításakor figyelembe veszik, hogy a kifogásközlést követően nyújtott együttműködés, vagyis amikor a Bizottság már a jogsértés valamennyi elemét bizonyította, amikor a vállalkozás már a vizsgálat valamennyi elemét megismerte, és hozzáférést kapott a vizsgálati aktához, legfeljebb csak csekély mértékben segítheti a Bizottságot a vizsgálata során”. A Bizottság kifejtette továbbá, hogy „[á]ltalában a tények elismerése e körülmények között legfeljebb olyan bizonyíték, amely megerősíti a Bizottság által – az aktához csatolt más bizonyítékok alapján – főszabály szerint megfelelően bizonyítottnak tekintett tényeket”.

- 357 Először is el kell utasítani a felperesek azon érvét, amely szerint a Bizottság eltért korábbi gyakorlatától, amelynek értelmében azon vállalkozás, amely nem vitatja a kifogásközlésben terhére rótt tények valóságtartalmát, a vele szemben egyébként kiszabott bírság összegének 10%-os csökkentésében részesül az 1996. évi engedékenységi közlemény alapján.
- 358 Noha az 1996. évi engedékenységi közlemény D. pontja 2. alpontjának második francia bekezdése valóban kimondta, hogy a vállalkozás „[...] azon bírság összegének 10-től 50%-ig terjedő csökkentésében [részesülhet], amelyet együttműködés hiányában szabtak volna ki vele szemben [...], ha [...] a kifogásközlés kézhezvételét követően arról tájékoztatja a Bizottságot, hogy nem vitatja azon tények valóságtartalmát, amelyekre a Bizottság a vádjait alapozza”, a 2002. évi engedékenységi közlemény már nem rendelkezik a bírság összegének ezen okból való csökkentéséről. Márpedig, amint már a fenti 142. és 143. pontból következik, a felperesek kérelmeire kizárólag a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazható, mivel e kérelmeket egyébként kifejezetten e közlemény értelmében nyújtották be.
- 359 Mindenesetre, amint arra a Törvényszék a fenti 225. pontban emlékeztetett, a Bizottság korábbi határozathozatali gyakorlata nem szolgálhat jogi keretként a versenyügyekben kiszabott bírságok tekintetében.
- 360 Másodszor a felperesek azon érveit illetően, miszerint a Schindler a jogsértésekre vonatkozóan az egész eljárás során olyan információkkal szolgált a Bizottság számára, amelyekre a megtámadott határozat központi szövegrészei hivatkoztak, elegendő megállapítani, hogy a felperesek nem állítják, hogy ezen együttműködés meghaladta a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazása keretében megkövetelt együttműködést, így a kifogásukat el kell utasítani. Ugyanez vonatkozik a válaszban felhozott azon jogalapra is, amely szerint az említett együttműködés igazolja, hogy a Schindler esetében az 1998. évi iránymutatás alapján enyhítő körülményt vegyenek figyelembe.

361 Ebből következik, hogy a jogalapot teljes egészében el kell utasítani.

Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére alapított jogalapról

362 A felperesek úgy érvelnek, hogy a megtámadott határozat 2. cikkében az egyes jogsértések miatt kiszabott bírságok sértik az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdését, mivel a Bizottság a kérdéses vállalkozások forgalma 10%-os felső határának meghatározásakor az érintett cégcsoportok anyavállalatainak forgalmára, nem pedig a jogsértésekben közvetlenül részt vevő leányvállalatok forgalmára támaszkodott.

363 A felperesek úgy érvelnek, hogy nem lehet az anyavállalatoknak betudni a leányvállalataik által elkövetett jogsértéseket, ennél fogva az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében említett forgalom 10%-os felső határát az említett leányvállalatok forgalma alapján kell kiszámítani.

364 Tekintettel azonban arra, hogy a felperesek nem állítják, hogy a megtámadott határozatban kiszabott bírságok meghaladják a Schindler Holding által a megelőző üzleti évben elért forgalom 10%-os felső határát, meg kell állapítani, hogy e kifogás átfelel-e a fenti 63–91. pontban megvizsgált, a leányvállalatok magatartásának a Schindler Holdingnak való betudására vonatkozó kifogásokat. Márpedig az ezzel kapcsolatos fejtegetésekből kitűnik, hogy a Bizottság helyesen tudta be a Schindler Holdingnak a leányvállalatai magatartását, amelyekkel egy gazdasági egységet alkot. E jogalapot tehát el kell utasítani.

Az arányosság elvének a bírságok végső összegének kiszámítása során való megsértésére alapított jogalapról

365 A felperesek úgy érvelnek, hogy a velük szemben kiszabott bírságok végső összege aránytalan, mivel a kitűzött cél eléréséhez, azaz a jogellenes magatartások megtorlásához és a visszaesés megelőzéséhez nem szükséges, és arra nem is alkalmas. A jelen ügyben négy különböző társaság által elkövetett négy különálló jogsértésről van szó, ily módon a kiszabott bírságok nem haladhatják meg az egyes társaságok forgalmának 10%-át. A felperesek úgy vélik továbbá, hogy amennyiben a Bizottság azon érvét kellene követni, miszerint a bírság nem aránytalan, ha nem haladja meg az érintett vállalkozás forgalmának 10%-os felső határát, az arányosság elvének alkalmazása gyakorlatilag ki lenne zárva. A jelen ügyben a Schindler Belgium és a Schindler Luxemburg esetében a Schindler Belgium és a Schindler Luxemburg konszolidált átlagos forgalma [*bizalmas*] [*bizalmas*]-*ának* megfelelő bírságokat szabtak ki. A Schindler Hollandia esetében a bírság [*bizalmas*] felel meg.

366 E tekintetben előzetesen emlékeztetni kell arra, hogy az arányosság elve megköveteli, hogy az uniós intézmények aktusai ne haladják meg a szóban forgó szabályozás által kitűzött jogos célok elérésére alkalmas és ahhoz szükséges mértéket; így amennyiben több alkalmas intézkedés kínálkozik, a kevésbé kényszerítő intézkedéshez kell folyamodni, és az okozott hátrányok a kitűzött célokhoz képest nem lehetnek aránytalanul nagyok (a Bíróság C-180/96. sz., Egyesült Királyság kontra Bizottság ügyben 1998. május 5-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I-2265. o.] 96. pontja és a Törvényszék T-30/05. sz., Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2007. szeptember 12-én hozott ítéletének [az EBHT-ban nem tették közzé] 223. pontja).

367 Ebből következik, hogy a bírságok a kitűzött célokhoz, azaz a versenyszabályok tiszteletben tartásához képest nem lehetnek aránytalanul nagyok, és a valamely vállalkozással szemben versenyjogi jogsértés címén kiszabott bírság összegének arányban kell állnia az összességében értékelt jogsértéssel, különösen figyelembe véve annak súlyát (a fenti 366. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2007. szeptember 12-én hozott ítélet 224. pontja). Ezenkívül a Bizottság a

bírságok összegének meghatározásakor megalapozottan veszi figyelembe azt, hogy a bírságoknak kellő elrettentő hatást kell biztosítani (lásd ebben az értelemben a fenti 54. pontban hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyeztetett ügyekben hozott ítélet 108. pontját, valamint a fenti 125. pontban hivatkozott Europa Carton kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 89. pontját).

368 Először is ki kell emelni, hogy a jelen ügyben a kartellek elsősorban abban álltak, hogy a versenytársak között titkos összejátszást hozzanak létre annak érdekében, hogy az új felvonók és/vagy mozgólépcsők értékesítésére és beépítésére vonatkozó projektek elosztása révén felosszák a piacokat, illetve befagyasszák a piaci részesedéseket, és hogy a felvonók és mozgólépcsők karbantartását és korszerűsítését illetően egymással ne lépjenek versenybe (kivéve Németországban, ahol a karbantartási és korszerűsítési tevékenység nem képezte a kartell tagjai közötti megbeszélések tárgyát). Márpedig az ilyen jogsértések jellegüknél fogva az EK 81. cikk legsúlyosabb megsértései közé tartoznak (a megtámadott határozat (658) preambulumbekzdése).

369 Másodszor a Bizottság a bírságok összegének kiszámításakor figyelembe veheti különösen az EK 81. cikk szerinti vállalkozásként tevékenykedő gazdasági egység méretét és gazdasági erejét. A felperesek állításával ellentétben azonban a jelen ügyben figyelembe veendő releváns vállalkozás nem felel meg a megtámadott határozat 1. cikkének (1), (3) és (4) bekezdésében megállapított jogsértésekben részt vevő egyes leányvállalatoknak. Épp ellenkezőleg, a fenti elemzésből kitűnik, hogy a Schindler terhére rótt jogsértéseket a Schindler Holding és leányvállalatai követték el. E körülmények között a felperesek annak bizonyítására szorítkozó érveit, hogy a Bizottság által kiszabott bírságok összege és az említett leányvállalatok által az anyavállalatuk nélkül elért forgalom között aránytalanság áll fenn, el kell utasítani.

370 Harmadszor a bírságoknak az érintett gazdasági egységek méretéhez és gazdasági erejéhez viszonyított arányosságát illetően emlékeztetni kell arra, hogy a fenti

fejtegetésekből kitűnik, hogy a bíróságok nem haladják meg az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében említett 10%-os felső határt, amely annak elkerülését célozza, hogy a bíróságok a vállalkozás jelentőségéhez képest aránytalanok legyenek (lásd ebben az értelemben a fenti 54. pontban hivatkozott Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet 119. pontját, valamint a fenti 366. pontban hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2007. szeptember 12-én hozott ítélet 229. pontját). E tekintetben az ügy irataiból egyébként kitűnik, hogy a Schindlerrel szemben a megtámadott határozatban kiszabott bíróságok teljes összege a Schindler Holding által a megtámadott határozat elfogadását megelőző üzleti évben elért konszolidált forgalom körülbelül 2%-át teszi ki, ami nem tekintendő e vállalkozás méretéhez képest aránytalanoknak.

- 371 A fenti megfontolásokra figyelemmel az arányosság elvének a bíróságok végső összegének kiszámítása során való megsértésére alapított jogalapot el kell utasítani.
- 372 Ebből következik, hogy a keresetet teljes egészében el kell utasítani.

A költségekről

- 373 Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján a Törvényszék a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. Továbbá az eljárási szabályzat 87. cikke 4. §-ának első bekezdése szerint az eljárásba beavatkozó intézmények maguk viselik saját költségeiket. Végül az eljárási szabályzat 87. cikkének 6. §-a értelmében, ha az eljárás okafogyottá válik, a Törvényszék szabad mérlegelése szerint határoz.

374 Meg kell állapítani, hogy a jelen kereset annyiban, amennyiben azt a Schindler Management nyújtotta be, a megtámadott határozat Bizottság általi helyesbítését követően okafogyottá vált. Tekintettel arra, hogy a kereset valamennyi jogalapját különbségtétel nélkül valamennyi felperes felhozta, valamint arra, hogy a Schindler Holding, a Schindler Belgium, a Schindler Németország, a Schindler Luxemburg és a Schindler Hollandia peresztes lett, a Bizottság költségeinek viselésére kell kötelezni őket. A Tanács viseli saját költségeit.

A fenti indokok alapján

A TÖRVÉNYSZÉK (nyolcadik tanács)

a következőképpen határozott:

- 1) **A keresetről nem szükséges határozni annyiban, amennyiben azt a Schindler Management AG nyújtotta be.**
- 2) **A Törvényszék a keresetet ezt meghaladó részében elutasítja.**
- 3) **A Törvényszék a Schindler Holding Ltd-t, a Schindler SA-t, a Schindler Deutschland Holding GmbH-t, a Schindler Sàrl-t és a Schindler Liften BV-t kötelezi a költségek viselésére.**
- 4) **A Schindler Management maga viseli saját költségeit.**

5) Az Európai Unió Tanácsa maga viseli saját költségeit.

Martins Ribeiro

Wahl

Dittrich

Kihirdetve Luxembourgban, a 2011. július 13-i nyilvános ülésen.

Aláírások

Tartalomjegyzék

A közigazgatási eljárás	II - 4846
1. A Bizottság vizsgálata	II - 4846
Belgium	II - 4846
Németország	II - 4847
Luxemburg	II - 4848
Hollandia	II - 4849
2. A kifogásközlések	II - 4850
3. A megtámadott határozat	II - 4850
Az eljárás és a felek kérelmei	II - 4861
A Schindler Managementtel kapcsolatos okafogyottságra vonatkozó kérelemről	II - 4863
Az ügy érdeméről	II - 4864
1. Előzetes észrevételek	II - 4864
2. A megtámadott határozat egészének megsemmisítése iránti kérelemről	II - 4866
Az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértésére alapított jogalapról	II - 4866
Az arra alapított jogalapról, hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben annak a Schindler Holding a címzettje, mivel nem történt érvényes kézbesítés	II - 4871
Az arra alapított jogalapról, hogy a megtámadott határozat jogellenes annyiban, amennyiben megállapította a Schindler Holding egyetemleges felelősségét	II - 4871

3. A megtámadott határozat 2. cikkének megsemmisítése iránti kérelemről	II - 4881
A büntetések törvényessége elvének megsértésére alapított, az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésére vonatkozó jogellenességi kifogásról	II - 4881
A visszaható hatály tilalma elvének megsértésére alapított, az 1998. évi iránymutatás jogellenességére vonatkozó kifogásról	II - 4889
A Bizottság hatáskörének hiányára, illetve másodlagosan az 1998. évi iránymutatás átláthatóságának és előreláthatóságának hiányára alapított, ezen iránymutatás jogellenességére vonatkozó kifogásról	II - 4894
A visszaható hatály tilalma elvének és a bizalomvédelem elvének megsértésére alapított, a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogásról	II - 4896
A nemo tenetur, az in dubio pro reo és az arányosság általános jogelvének megsértésére, valamint a mérlegelési jogkörrel való visszaélésre alapított, a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességére vonatkozó kifogásról	II - 4898
A nemo tenetur elvének megsértésére alapított, első kifogásról	II - 4899
Az in dubio pro reo elvének megsértésére alapított, második kifogásról	II - 4902
Az arányosság elvének megsértésére alapított, harmadik kifogásról	II - 4904
A mérlegelési jogkörrel való visszaélésre alapított, negyedik kifogásról	II - 4906
A megtámadott határozatnak a nemzetközi jogot sértő tulajdonelvonó jellegére alapított jogalapról	II - 4908
Az elfogadhatóságról	II - 4908
A jogalap érdeméről	II - 4910
Az arra alapított jogalapról, hogy a bírságok kiindulási összegének megállapítása során megsértették az 1998. évi iránymutatást és az indokolási kötelezettséget	II - 4913
Előzetes észrevételek	II - 4913

A megtámadott határozat	II - 4915
A jogsértések „különösen súlyosnak” való minősítéséről	II - 4918
A bíróságok kiindulási összegeinek állítólagos jogellenességéről	II - 4927
– Az indokolási kötelezettség állítólagos megsértéséről	II - 4929
– A bíróságok általános kiindulási összegeiről	II - 4930
– A bíróságok egyéniesített kiindulási összegeiről	II - 4933
Az 1998. évi iránymutatásnak, a vétkességgel arányos büntetés elvének, az arányosság elvének és az indokolási kötelezettségnek az enyhítő körülmények figyelembevétele során való megsértésére alapított jogalapról	II - 4938
A 2002. évi engedékenységi közleménynek, az egyenlő bánásmód elvének és az indokolási kötelezettségnek a bíróságok összegének csökkentése során való megsértésére alapított jogalapról	II - 4943
A 2002. évi engedékenységi közleményről	II - 4943
A Bizottság mérlegelési mozgásteréről és az uniós bíróság által gyakorolt felülvizsgálatról	II - 4946
A Schindlernek a Belgiumban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről	II - 4948
A Schindlernek a Németországban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről	II - 4954
A Schindlernek a Luxemburgban elkövetett jogsértés bizonyítása érdekében való együttműködéséről	II - 4960
A 2002. évi engedékenységi közlemény és az 1998. évi iránymutatás amiatti megsértésére alapított jogalapról, hogy a tények vitatásától való tartózkodás címén nem csökkentették eléggé a bíróságok összegét	II - 4964
Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére alapított jogalapról ...	II - 4968
Az arányosság elvének a bíróságok végső összegének kiszámítása során való megsértésére alapított jogalapról	II - 4969
A költségekről	II - 4971